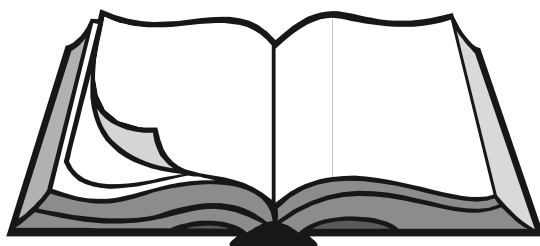

МЛЕКАРСКА ШКОЛА СА ДОМОМ УЧЕНИКА
"ДР ОБРЕН ПЕЈИЋ " У ПИРОТУ

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ
ЗА ШКОЛСКУ 2021/2022, 2022/2023, 2023/2024. И 2024/2025.
ГОДИНУ

Пирот, новембар 2021. године

САДРЖАЈ:

1. УВОДНИ ДЕО.....	5
1.1. ЛИЧНА КАРТА ШКОЛЕ.....	5
1.2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА.....	8
1.3. СВРХА,ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	8
1.3.1 Сврха програма образовања.....	9
1.3.2 Циљеви и задаци програма образовања.....	9
2. НАЗИВ ВРСТА И ТРАЈАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА	10
3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТЕ, ИЗБОРНЕ ПРОГРАМЕ И МОДУЛЕ ПО ОБРАЗОВНИМ ПРОФИЛИМА И РАЗРЕДИМА.....	11
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР.....	11
Наставни програм за ученике I разреда смера прехранбени техничар	15
Наставни план и програм за ученике II разреда смера прехранбени техничар.....	16
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прехранбени техничар могу слушати у II разреду	17
Наставни план и програм за ученике III разреда смера прехранбени техничар	18
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прехранбени техничар могу слушати у III разреду	19
Наставни план и програм за ученике IV разреда смера прехранбени техничар	20
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прехранбени техничар могу слушати у IV разреду.....	21
Листа изборних технологија у оквиру обавезних стручних предмета	22
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ВЕТРИНАРСКИ ТЕХНИЧАР.....	24
Наставни програм за ученике I разреда смера ветеринарски техничар	26
Наставни план и програм за ученике II разреда смера ветеринарски техничар	26
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветеринарски техничар могу слушати у II разреду	27
Наставни план и програм за ученике III разреда смера ветеринарски техничар	28
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветеринарски техничар могу слушати у III разреду	29
Наставни план и програм за ученике IV разреда смера ветеринарски техничар	30
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветеринарски техничар могу слушати у IV разреду.....	31
ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕРАЂИВАЧ МЛЕКА.....	33
Наставни програм за ученике I разреда смера прерађивач млека.....	35
Наставни план и програм за ученике II разреда смера прерађивач млека	36
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прерађивач млека могу слушати у II разреду.....	37
Наставни план и програм за ученике III разреда смера прерађивач млека.....	38
Изборни предмети према програму образовног профила прерађивач млека које ученици смера прерађивач млека могу слушати у III разреду	39
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ МЕСАР.....	41
Наставни план и програм за ученике I разреда смера месар	43

Наставни план и програм за ученике II разреда смера месар.....	44
Наставни план и програм за ученике III разреда смера месар	46
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу слушати у III разреду.....	47
Наставни план и програм за ученике I разреда смера месар школске 2021/22.год.....	49
Наставни план и програм за ученике II разреда смера месар.....	50
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу слушати у II разреду	51
Наставни план и програм за ученике III разреда смера месар	52
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу слушати у III разреду.....	53
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПЕКАР.....	56
Наставни план и програм за ученике I разреда смера пекар	58
Наставни план и програм за ученике II разреда смера пекар.....	59
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера пекар могу слушати у II разреду	60
Наставни план и програм за ученике III разреда смера пекар.....	61
Изборни предмети према програму образовног профила пекар које ученици смера пекар могу слушати у III разреду	62
Наставни план и програм за ученике I разреда смера пекар за школску 2021/22.год .	64
Наставни план и програм за ученике II разреда смера пекар	65
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера пекар могу слушати у II разреду	66
Наставни план и програм за ученике III разреда смера пекар.....	67
Изборни предмети према програму образовног профила пекар које ученици смера пекар могу слушати у III разреду	68
НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ -ОПЕРАТЕР У ПРЕХРАМБЕНОЈ ИНДУСТРИЈИ.....	71
Наставни план и програм за ученике I разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији	73
Наставни план и програм за ученике II разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији	74
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у II разреду	75
Наставни план и програм за ученике III разреда смера Оператер у прехрамбеној индустрији	76
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у III разреду	77
Наставни план и програм за ученике I разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији	79
Наставни план и програм за ученике II разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији	80
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у II разреду	81
Наставни план и програм за ученике III разреда смера Оператер у прехрамбеној индустрији	82
Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у III разреду	83

4. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА, НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОПИСАНИХ НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА, ПРОГРАМА ДРУГИХ ОБЛИКА СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВРСТЕ АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ	86
4.1. ШКОЛА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ РАД	86
4.1.1. Планирање, организација и олици наставе.....	86
4.1.2. Организација и облици наставе	90
4.1.3. Планирање практичне наставе.....	96
4.1.4. Оперативни план наставника.....	98
4.1.5. Организација практичне наставе	99
4.1.6. Наставне методе	103
4.1.7. Наставна средства	106
4.1.8. Вредновање рада и напредовања ученика.....	109
4.1.9. Васпитни рад у школи	110
4.2. ДОМ УЧЕНИКА – васпитно образовни рад	115
4.2.1 Облици и методе рада у Дому ученика.....	115
4.2.2. Циљеви и задаци програма васпитног рада.....	116
4.2.3. Програм васпитног рада у Дому ученика.....	116
5. ПРОГРАМ ДОДАТНЕ, ДОПУНСКЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ	123
6. ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА	126
7. ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ	128
8. НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА И ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА МУЗИЧКОГ И БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА, ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ, УЧЕНИКА СА ИЗУЗЕТНИМ СПОСОБНОСТИМА И ДВОЈЕЗИЧНОГ ОБРАЗОВАЊА.....	128
9. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ	128
10. ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА (секције, друштвено користан рад и друго).....	130
11. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА	131
12. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	133
13. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА.....	137
14. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА.....	143
15. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ	144
16. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ.....	146
17. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА	155
18. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ	159
19. ПРОГРАМ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА.....	164
19.1. ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН.....	165
20. ПРОГРАМ РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ ВЕЋА.....	166
21. ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА.....	167
22. РАЗВОЈ МЕЂУПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНЦИЈА.....	168
23. ИЗРАДА И УРЕЂЕЊЕ ШКОЛСКОГ САЈТА.....	170
24. ШКОЛСКА БИБЛИОТЕКА.....	171
25. ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ.....	173
26. ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРИВАЊА ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА.....	173

1. УВОДНИ ДЕО

1.1. ЛИЧНА КАРТА ШКОЛЕ

Млекарска школа са домом ученика "Др Обрен Пејић" је специјализована образовна установа за образовање кадрова из редова омладине и одраслих за потребе прехранбене индустрије у оквиру које је уже специјализована за кадрове млекарске индустрије.

Школа је основана крајем 1946. године, Актом о оснивању Народне Републике Србије, као нижа пољопривредна, сточарско - млекарска школа, од стране Савета за просвету.

Од 1950. године школа постоји и ради као специјализована млекарска, за оврзовање квалификованих кадрова за рад у непосредној производњи и преради млека. Тај свој задатак школа до сада успешно извршава.

Основна делатност школе је: 80220 - техничко и стручно средње образовање и проширена делатност васпитање у Дому школе у коме ученици имају смештај и целодневну исхрану.

Ставови и смернице које служе као основна организација школе, садржане су у:

- а) Развијању стручног знања и способностима за директно укључивање у рад у производним погонима предузећа
- б) Стицању стручног знања и способности за даље школовање , посебно када се ради о занимању са четвртим степеном стручности;
- в) Развијању образовно - васпитног рада у достигнућима науке, технологије и културе;
- г) Развијању духовних и физичких способности ученика;
- д) Развијању свести о хуманим вредностима, личној и друштвеној одговорности;
- ђ) Неговању естетских и моралних вредности, каи и заштита здравља.

Школа користи школски простор у улици Николе Пашића 173. Школа реализује образовно - васпитни рад у постојећој згради у следећим просторијама које су рађене према стандардима за средње школе.

<i>Редни број</i>	<i>Намена просторије</i>	<i>Број</i>	<i>Површина м²</i>
1	Школска зграда	1	984
2	Лабораторије	5	120
3	Припремна просторија за хемију и остале вежбе	1	18
4	Учионица за информатику	1	24
5	Учионице опште намене	10	420
6	Балон хала за физичко васпитање	1	950
7	Библиотека	1	27
8	Наставничка канцеларија	1	40
9	Канцеларије	8	70
10	Остали школски простор	4	75
11	Школска радионица за млекарску праксу	2	1250
12	Спортски терен и двориште	1	10190
13	Школска радионица – за пекарство	1	160

Школа је извршила доградњу спрата непосредно пред почетак школске 2002/03. године, чиме је школски простор знатно повећан и то: 6 учионица, просторија за медијатеку, кабинет за информатику и рачунарство, учионицу за хемију, амфитеатар изнад школске радионице, канцеларију за директора, три санитарна чвора.

Поред редовне наставе у школи, реализација наставе (практична настава и настава у блоку) се врши, у сарадњи са локалним партнерима и на следећим местима:

а) Практична настава и други облици образовно - васпитног рада

<i>Ред. број</i>	<i>Назив организације</i>	<i>Програмски садржај</i>	<i>Напомена</i>
1.	Школска пекарска радионица	За пекаре и прехранбене техничаре	практична настава и настава у блоку
2.	Школска млекарска радионица	За прерађиваче млека и прехранбене. техничаре.	практична настава и настава у блоку
3.	Млин "Гњилан"	За прехранбене техничаре	део блок наставе
4.	"Мустанг" ДОО, Пирот	За месаре и прехранбене техничаре	практична настава и настава у блоку
5.	Месаре Мино 1,2,4,8	За месаре	практична настава и настава у блоку
6.	"Бифтек" ДОО – Ниш	За месаре и прехранбене техничаре	практична настава

7.	“Екобасара” ,Пирот	За месаре и прехранбене техничаре	практична настава и настава у блоку
8.	Хладњача"Ленада"	За прехранбене техничаре	део блок наставе
9.	ЈП Водовод и канализација	За прехранбене техничаре и оператере у прехранбеној индустрији	део блок наставе
10.	Махи	За месаре и пекаре	практична настава и настава у блоку
11.	RODA	За месаре и пекаре	практична настава и настава у блоку
12.	ХОТЕЛ АНА-ЛУКС	производња пекарских и посластичарских производа.	практична настава и настава у блоку
13.	Посластичара Рафаело	Производња посластичарских производа	практична настава и настава у блоку
14.	Пекара „Стојановић“	За пекаре и прехранбене техничаре	практична настава и настава у блоку
15.	Мармил- Пирот	За пекаре и прехранбене техничаре	део практичне наставе
16.	ЈУХОР	За месаре	практична настава и настава у блоку
17.	YUMIS – Ниш	За оператере у прехранбеној индустрији	део блок наставе
18.	Foodland – Брус	За прехранбене техничаре и оператере у прехранбеној индустрији	део блок наставе
19.	Milkhouse - Ниш	За прерађиваче млека	део блок наставе
20.	Панчевачка млекара	За прерађиваче млека	део блок наставе
21.	Нугателина	За пекаре	Део практичне и блок наставе
22.	Пекара Минут,два	За пекаре	практична настава и настава у блоку

б) За реализацију културних и других активности

Ред. број	Предузеће - установа	Програмски садржај	Напомена
	Народно позориште	Дела из програма школе	За ученике свих разреда
	Народни музеј	Изложба производа Садржаји према договору и програму	За ученике свих разреда
	Народна библиотека	Дела по избору	За све ученике
	Дом ВЈ	Садржаји према договору и програму	За ученике свих разреда

Школа користи и следеће објекте у циљу реализације програма здравствене заштите ученика:

- Дом здравља
- Завод за заштиту здравља

1.2. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Настава и други видови образовно васпитног рада остварују се на основу:

- **Закона о основама система образовања и васпитања** („Службени гласник РС“, бр.72/2009, 52/2011 и 55/2013, члан 69, члан 72, члан 80 и члан 81)
- **Закона о средњем образовању и васпитању** („Службени гласник РС“, 55/2013.)
- **Закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања** („Сл. гласник РС“, број 52/11 и 55/2013),
- **Закона о уџбеницима и другим наставним средствима** ("Службени гласник РС", број 72/09),
- **Правилника** о наставном плану и програму за стицање образовања у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада пољопривреда, производња и прерада хране („Службени гласник РС - Просветни гласник", број 6/2012.),
- **Правилника** о наставном плану и програму за стицање образовања за подручје рада пољопривреда, производња и прерада хране („Службени гласник РС - Просветни гласник", број 9/2018.),
- **Правилника** о наставном плану и програму за стицање образовања за подручје рада пољопривреда, производња и прерада хране („Службени гласник РС - Просветни гласник", број 10/2020.),

1.3. СВРХА,ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Школски програм чине сви садржаји, процеси и активности који имају за циљ остваривање образовно-васпитних задатака и сврху да промовишу интелектуални, лични, друштвени и физички развој ученика.

При изради Школског програма стављен је акценат на специфичност стручне школе и средине у коју школа делује. Наиме, Млекарска школа са домом ученика „Др Обрен Пејић“ је пратила потребе пиротске, али и свеукупне српске привреде, као и новине које је уводило Министарство просвете РС и у складу са тим уводила одговарајућа занимања из области прехранбене индустрије. Све то у циљу очувања традиционалних вредности и потенцијала које нуди наш регион уз примену савремених научних постигнућа. Према томе, полазиште рада на садржајима Школског програма јесу потребе и интереси наших ученика, њихових родитеља и локалне заједнице, а све у циљу остваривања тенденције оптималног развоја и аутономије школе.

Школски програм доноси се на основу наставних планова и програма, односно програма одређених облика стручног усавршавања.

1.3.1 Сврха програма образовања

- квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременим условима;
- развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва;

1.3.2 Циљеви и задаци програма образовања

Циљеви и задаци програма образовања су

- развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;
- подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;
- оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;
- оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;
- развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиција и културе националних мањина;
- омогућавање укључивања у процес европског и међународног повезивања;
- развијање свести о значају заштите и очувања природе и друштвене средине;
- усвајање, разумевање и развој основних социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;
- уважавање плурализма вредности и омогућавања, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;
- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост, поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву.

2. НАЗИВ ВРСТА И ТРАЈАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА

Млекарска школа остварује планове и програме за образовне профиле:

- прехранбени техничар - четврти степен стручности,
- ветринарски техничар
- прерађивач млека - трећи степен стручности,
- месар - трећи степен стручности,
- пекар - трећи степен стручности,
- оператер у прехранбеној индустрији- трећи степен стручности.

Наставни план и програм се реализује на српском језику

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТЕ, ИЗБОРНЕ ПРОГРАМЕ И МОДУЛЕ ПО ОБРАЗОВНИМ ПРОФИЛИМА И РАЗРЕДИМА

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР

Подручје рада: **Пољопривреда, производња и прерада хране**
Област: **Производња и прерада хране**
Образовни профил: **Прехрамбени техничар**
Трајање образовања: **четири године**

ЦИЉЕВИ И ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА

ЦИЉЕВИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Циљ стручног образовања за образовни профил ПРЕХРАМБЕНИ ТЕХНИЧАР је оспособљавање ученика за спровођење и контролу квалитета технолошког процеса у прехрамбеној и биотехнолошкој производњи.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивање запошљивости, усмерава да ученици буду оспособљавани за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- ефикасан рад у тиму и групним ситуацијама;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- благовремено реаговање на промене у радној средини;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окружењу;
- примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- употребу информатичке технологије у прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу.

ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Ставови
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Планира и орга- низује сопствени рад и рад групе у малом погону прехранбене и	• наведе основне врсте техничке и технолошке докумен- тације • објасни основна правила организације рада предузећа и конкретним радним местима • разликује начине организације производних погона у прехранбеној и	• припреми радно место, техничку и технолошку документацију • планира начин и динамику сопственог рада и рада групе у малом погону • организује рад групе у малом погону • ради у тиму	• савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове • ефикасно организује време • испољи позитиван однос према зна- чају спровођења санитарних прописа, стандарда НАССР и осталих важећих стандарда у свим фазама прехранбене и биотехнолошке производње • испољи позитиван однос према значају функционалне и техничке исправно- сти машина и уређаја у прехранбеној индустрији • испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарад- ницима • испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима
Припрема воду, сировине и по- моћне сировине у прехранбеној и биотехнолош кој производњи	• наведе врсте и објасни особине и квалитет прехранбених сировина биљног и животињског порекла • наведе врсте и објасни особине и квалитет помоћних сировина • објасни технологију припреме воде • објасни поступке припреме сировина и помоћних сиро- вина у оквиру сваке прехранбене технологије • објасни технике мерења	• одабере и припреми сировине и помоћне сиро- вине по одговарајућој процедури сваке прехран- бене технологије • очисти, опере и класира сировине ручно и машински • измери сировине и помоћне сировине • рукује дозаторима • рукује уређајима за припрему технолошке воде • одржава хигијену технолошког постројења	
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Производи прехранбене производе	• наведе технолошке операције појединачних прехранбе- них технологија • објасни принципе рада машина и уређаја у прехранбеној индустрији • објасни појединачне технологије производње: безалко- холних пића, брашна и тестенина, скроба, шећера, уља и биљних масти, пекарских и посластичарских производа, кондиторских производа, сточне хране, производа од воћа и поврћа, готове хране, млека и млечних производа, производа од меса, слада и пива, вина, винских и воћних дестилата, пекарског квасца, етанола и јаких алкохолних пића, органских киселина • примени знања из индустријске микробиологије	• припреми лабораторијске и погонске културе • примењује НАССР и остале важеће стандарде у свим фазама прехранбене и биотехнолошке производње • рукује машинама и уређајима у прехранбеној индустрији и контролише њихову исправност • лоцира неправилности у процесу производње и интервенише • одржава хигијену технолошког постројења	
Пакује и скла- дишти прехран- бене производе	• објасни начине и услове складиштења прехранбених производа • разликује врсте и објасни карактеристике складишта • разликује врсте и објасни карактеристике амбалаже	• пакује готове производе у одговарајућу амба- лажу • складишти готове производе • контролише услове у складишту	

Врши контролу квалитета технолошког процеса, основних и помоћних сировина, готових производа и амбалаже, у погону прехрамбене и биотехнолошке производње и лабораторији	- наведе параметре технолошког процеса и објасни значај њиховог праћења у погону - разликује лабораторијски прибор и опрему и објасни њихову употребу - објасни принципе рада инструмената - разликује врсте и карактеристике реагенаса - спроведе физичке, хемијске, физичко-хемијске и микробиолошке анализе сировина, помоћних сировина, полупроизвода, готових производа и амбалаже - наведе и објасни параметре квалитета сировина, помоћних сировина, полупроизвода, готових производа и амбалаже - објасни значај законске регулативе у области производње хране	- изврши узорковање - изврши самостално физичке, хемијске, физичко-хемијске и микробиолошке анализе сировина, помоћних сировина, полупроизвода, готових производа и амбалаже - одржава хигијену прибора, опреме и инструмената за узорковање и лабораторијске анализе	
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Води и попуњава прописану документацију у прехрамбеној и биотехнолошкој производњи	- објасни значај вођења евиденција наведе врсте евиденција у производњи, лабораторији и складиштењу	- води дневну документацију производње - врши требовање сировина, помоћних сировина и амбалаже - врши требовање лабораторијског прибора и реагенаса - задужује складишта за готове производе - води евиденцију рада - води евиденцију извршених анализа - припрема извештаје о квалитету сировина, помоћних сировина, полупроизвода, готових производа и амбалаже - користи рачунар	
Чува здравље и околину при прехрамбеној и биотехнолошкој производњи	- објасни значај примене прописа из области заштите на раду, противпожарне заштите, заштите животне средине и санитарних прописа - објасни изворе и начине загађења животне средине као последице сваког појединачног технолошког процеса производње	- примени средства за личну и колективну заштиту на раду у лабораторији и погонима за производњу - одложи отпад настао у процесу производње на прописан начин	

Ове мултифункционалне способности ће бити резултат:

- флексибилне и на квалитет ученичких постигнућа усмерене школске организације;
- заједничког рада наставника и ученика у свим предметима и модулима;
- примене стратегија, метода и техника активног учења и усвајања знања и вештина у настави.

Начин и поступци за остваривање програма обавезних и изборних предмета

- Подстицати наставнике и пружати стручну помоћ у примени иновативних модела наставе (интегративна настава, пројектна настава, интерактивна настава) јер овакви видови наставе развијају мишљење код ученика и представљају најсложенији облик практичног, смисаоног и интензивног стицања знања;
- Стварати одговарајуће дидактичко-техничко окружење;
- Примењивати више различитих наставних облика на једном часу (рад у пару, групни рад, индивидуални облик рада, фронтални облик рада у комбинацији са самосталним радом ученика), како са истоврсним, тако и са диференцираним задацима и садржајима;
- Анализирати и вредновати рад и ефекте групног рада;
- Створити повољну климу;
- Одабрати адекватне методе учења;
- Подстицати позитивну међузависност чланова;
- Подржати индивидуалну укљученост;
- Развијати интерперсоналне и когнитивне способности;
- Повезати теоријска знања са практичном наставом, како би ученици применили стечена теоријска знања;
- Подстицати ученика да решавају проблеме, постављају питања и активно траже одговор из своје околине и окружења;
- Подстицати ученике да примењују знања из једне области у другој и самим тим формирају функционално знање;
- Вежбати са ученицима примену знања, употребу способности и коришћење вештина;
- Добар избор наставне методе, која одговара карактеристикама наставне јединице или теме и која преовладава током наставне јединице или теме, али тако да се преплиће и допуњује са осталим наставним методама;
- Примена одговарајућих наставних средстава које ће утицати на аудио-визуелно-моторну перцепцију ученика, (чути, видети, рад);
- Наставна средства израђивати у сарадњи са ученицима и користити их у свакодневном раду;
- Упућивање у начин процене сопственог напредовања ученика;
- Уџбенике и друге изворе знања користити у свакодневном раду;
- Подстицати ученике да прате сопствено напредавање и да изграде одговоран однос према себи;
- Подстицати наставника да функционално објашњава градиво, примењује нове облике, методе и средства рада и на тај начин буди радозналост код ученика пружајући му могућност да пита, размишља, производи оригиналне идеје да открива нова значења и развија критичко мишљење.

Наставни програм за ученике I разреда смера прехранбени техничар

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		15	2	0	555	74	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			111			
2.	Страни језик	2			74			
3.	Физичко васпитање	2			74			
4.	Математика	3			111			
5.	Рачунарство и информатика		2			74		
6.	Историја	2			74			
7.	Екологија и заштита животне средине	1			37			
8.	Географија	2			74			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	8	0		296	0	0
9.	Исхрана људи	1			37			
10.	Технике рада у лабораторији		6			222		
11.	Физика	2			74			
12.	Хемија	3	2		111	74		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	37	0	0	0
13.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			37			
Укупно:		22	10	0	814	370	0	0
Σ		32			1184			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера прехранбени техничар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		10	0	0	350	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	3			105			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		11	8	0	385	280	0	60
5.	Физика	2			70			
6.	Хемија	3	2		105	70		
7.	Аналитичка хемија	1	2		35	70		
8.	Основи прехранбене технологије*	2	2		70	70		60
9.	Технологија воде*							
10.	Техонлошке операције	3	2		105	70		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	105	0	0	0
11.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
12.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			70			
Укупно		24	8	0	840	280	0	60
Σ		32			1180			

Изборни предмети према програму образовног профила прехранбени техничар-(2 часа недељно, 70 часова годишње)

**Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера
прехранбени техничар могу слушати у II разреду**

Листа изборних предмета према програму образовног профила	
Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Основе туризма
2.	Основе угоститељства
Општеобразовни предмети	
3.	Други страни језик
4.	Изабрани спорт
5.	Историја (одабране теме)
6.	Неорганска хемија
7.	Биологија
8.	Ликовна култура
9.	Музичка култура
10.	Географија у пољопривреди

Наставни план и програм за ученике III разреда смера прехранбени техничар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		10	0	0	350	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик I	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	3			105			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		10	9	0	350	315	0	60
5.	Технолошке операције	3	2		105	70		
6.	Ензимологија	1			35			
7.	Физичка хемија	2	2		70	70		
8.	Микробиологија	2	2		70	70		
9.	Изборна технологија 1*	2	3		70	105		60
9.	Изборна технологија 2*							
9.	Изборна технологија 3*							
9.	Кварење и конзервисање							
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	105	0	0	0
10.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
11.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			70			
Укупно		23	9	0	805	315	0	60
Σ		32			1180			

Изборни предмети према програму образовног профила - (2 часа недељно, 70 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прехранбени техничар могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Основе туризма
2.	Аграрни туризам
3.	Основе угоститељства
4.	Припрема јела са жара
5.	Основе посластичарства
6.	Историја пиварства
7.	Прерада дувана
Општеобразовни предмети	
1.	Други страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
5.	Логика са етиком
6.	Неорганска хемија
8.	Биологија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Вероватноћа и статистика
12.	Физика
13.	Географија у пољопривреди

Наставни план и програм за ученике IV разреда смера прехранбени техничар

		IV РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	6	7	238	204	238	0
5.	Предузетништво	2			68			
6.	Прехранбена технологија*изборне технологије*	4	3	7	136	102	238	
7.	Контрола квалитета	1	3		34	102		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			68			
Укупно		18	6	7	612	204	238	0
Σ		31			1054			

Изборни предмети према програму образовног профила – (1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прехранбени техничар могу слушати у IV разреду

Листа изборних предмета према програму образовног профила	
Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Основе туризма
2.	Основе угоститељства
3.	Аграрни туризам
4.	Припрема јела са жара
5.	Историја пиварства
Општеобразовни предмети	
6.	Други страни језик
7.	Изабрани спорт
8.	Историја (одабране теме)
9.	Рачунање у хемији
10.	Изабрана поглавља математике
11.	Ликовна култура
12.	Музичка култура
13.	Филозофија
14.	Физика

Листа изборних технологија у оквиру обавезних стручних предмета

Листа изборних технологија*		РАЗР	
		II	IV
Изборне технологије 1, 2 и 3	Технологија безалкохолних пића	*	
	Технологија кондиторских производа	*	
	Технологија млинарства	*	
	Технологија сточне хране	*	
	Технологија скроба	*	
Изборне технологије 4, 5,6,7 и 8	Технологија шећера		*
	Технологија уља и биљних масти		*
	Технологија органских киселина		*
	Технологија прераде воћа и поврћа		*
	Технологија пекарства		*
	Индустријска производња готове хране		*
	Технологија млека		*
	Технологија меса		*
	Технологија слада и пива		*
	Технологија вина, винских и воћних дестилата		*
	Технологија пекарског квасца		*
	Технологија етанола и јаких алкохолних пића		*

Остали обавезни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	74	70	70	64	278
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

* Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III	IV
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Други предмети *	1-2 часа			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и)	30-60 часова			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке	15-30 часова			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

* Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са опредељењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I	II	III	IV
Разредно-часовна настава	37	35	35	32
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	0	2	2	2
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	
II	Технике рада у лабораторији	222			12
	Хемија	74			12
II	Хемија	70			12
	Аналитичка хемија	70			12
	Основи прехрамбене технологије*	70			12
	Технологија воде*				
	Технолошке операције	70			12
III	Технолошке операције	70			12
	Физичка хемија	70			12
	Микробиологија	70			12
	Изборна технологија 1	105		60	12
	Изборна технологија 2				
	Изборна технологија 3				
	Кварење и конзервисање				
IV	Изборна технологија 4	192		60	12
	Изборна технологија 5				
	Изборна технологија 6				
	Изборна технологија 7				
	Изборна технологија 8				
	Контрола квалитета у прехрамбеној индустрији	96			12
	Предузетништво	64			12

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ВЕТРИНАРСКИ ТЕХНИЧАР

Подручје рада: **Пољопривреда, производња и прерада хране**
Област: **Пољопривреда**
Образовни профил: **Ветринарски техничар**
Трајање образовања: **четири године**

ЦИЉЕВИ И ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА

ЦИЉЕВИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Циљ стручног образовања за образовни профил ВЕТЕРИНАРСКИ ТЕХНИЧАР је оспособљавање ученика за асистирање ветеринару при третману и здравственој заштити животиња на терену и у ветеринарској амбуланти.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивање запошљивости, усмерава да ученици буду оспособљавани за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- ефикасан рад у тиму и групним ситуацијама;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- благовремено реаговање на промене у радној средини;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окружењу;
- примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- употребу информатичке технологије у прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу.

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Ставови
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Организује сопствени рад у области ветеринарске медицине	- објасни принципе организације рада у јавним ветеринар-ским установама, ветеринарским амбулантама и произ-водним организацијама из области сточарства - објасни значај примене норматива и прописа из подручја ветеринарске медицине - објасни основне принципе зоохигијенских мера у ветери-нарским и сточарским организацијама - наведе основне особине и потребе и објасни анатомију и физиологију појединих врста домаћих животиња - наведе основне принципе гајења, исхране и репродукције домаћих животиња - објасни основна начела смештаја, неге и здравствене заштите домаћих животиња - разликује опрему и инструменте за рад у сточарској производњи и здравственој заштити животиња и објасни поступак припреме и одржавања инструмената - објасни основне принципе предузетништва - наведе стандарде добре ветеринарске и одгајивачке праксе	- обезбеди услове за преглед животиња и интер-венције - припреми инструментаријум и изврши стерилизацију - припреми радно место у складу са задатком - ради у тиму	- савесно, одговорно и уредно обавља поверене послове - ефикасно организује време - испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима - испољи позитиван однос према значају спровођења стандарда, норматива и прописа у области ветеринарске ме-дицине - испољи позитиван однос према значају хигијене, стерилисаности и функцио-нално-техничке исправности инстру-мената и опреме која се користи у ветеринарској пракси - испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарад-ницима
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Асистира ветеринару при третману животиња у ветеринарској амбуланти	- објасни зоонозе - разликује болести папкара, копитара, месоједа и живине - објасни дијагностику обољења папкара, копитара, месо-једа и живине - наведе поделу и врсте лекова у ветеринарској медицини - објасни основне особине лекова за поједине болести - објасни принципе дозирања, терапијска и токсична деј-ства лека - објасни значај правилног складиштења и чувања лекова, хране и адитива - наведе методе и услове складиштења лекова, хране и адитива - разликује врсте евиденција у апотеци - наведе основна зоохигијенска и хируршка начела - објасни основна начела асепсе и антисепсе - објасни основна правила поступања са животињом у току интервенције (прилаз, фиксирање) - објасни начела праћења постоперативног тока	- изврши пријем и смештај животиње - узима анамнестичке податке од власника жи-вотиње - фиксира животињу - испита тријас - изврши преоперативну припрему пацијента - спроведе захтеве ветеринара при терапијским или хируршким захватима - припреми и изврши апликацију лекова - прати постоперативно стање животиње - употреби радна средства и материјал у складу са упутствима произвођача - примени правила пословног комуницирања - изда лекове према рецепту, храну и адитиве у складу са захтевом - складишти и дефектира лекове, храну и адитиве - води евиденције у ветеринарској амбуланти	
Изврши пријем узорака за трихинелоскопски преглед	- објасни технике израде трихино препарата - објасни значај зоохигијене и третмана заразних материјала	- преузме, обележи и евидентира узорак - изради трихино препарате - уклони вишак материјала и остатка ткива - хигијенски обради трихинелоскопска стакла - припреми апарат и дигестивну течносту код методе вештачке дигестије	

Наставни програм за ученике I разреда смера ветринарски техничар

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		20	2	0	640	64	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			96			
2.	Страни језик	2			64			
3.	Физичко васпитање	2			64			
4.	Математика	2			64			
5.	Рачунарство и информатика		2			64		
6.	Историја	2			64			
7.	Латински језик	1			32			
8.	Физика	2			64			
9.	Географија	2			64			
10.	Хемија	2			64			
11.	Биологија	2			64			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	4	0	170	128	0	60
12.	Анатомија и физиологија	3	2		96	64		30
13.	Сточарство са исхраном	2	2		64	64		30
14.	Професионална пракса							90
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	32	0	0	0
14.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			32			
Укупно		26	6	0	840	182	0	150
Σ		32			1172			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера ветеринарски техничар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		13	0	0	416	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			96			
2.	Страни језик	2			64			
3.	Физичко васпитање	2			64			

4.	Математика	2			64			
5.	Биологија	1			32			
6.	Хемија	3			96			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		8	4	4	256	128	128	60
7.	Фармакологија	2	1	2	64	32	64	20
8.	Патологија	2			64			10
9.	Хигијена и нега животиња	2	1	2	64	32	64	20
10.	Епизоотиологија	2	2		64	64		10
11.	Професионална пракса							90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	96	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			32			
13.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			64			
Укупно		24	4	4	768	128	128	150
Σ		32			1174			

Изборни предмети према програму образовног профила ветеринарски техничар-(2 часа недељно, 64 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветеринарски техничар могу слушати у II разреду

Листа изборних предмета према програму образовног профила	
Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Болести пчела
2.	Козарство
Општеобразовни предмети	
3.	Други страни језик
4.	Изабрани спорт
5.	Историја (одабране теме)
6.	Ликовна култура
7.	Музичка култура
8.	Географија у пољопривреди

Наставни план и програм за ученике III разреда смера ветринарски техничар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		10	0	0	288	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			96			
2.	Страни језик I	2			64			
3.	Физичко васпитање	2			64			
4.	Математика	2			64			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	6	7	224	192	224	150
5.	Породиљство	3	2	2	96	64	64	30
6.	Болести животиња	4	4	5	128	128	160	30
7.	Професионална пракса							90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	96	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			32			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			64			
Укупно		20	6	7	610	192	224	150
Σ		33			1176			

Изборни предмети према програму образовног профила - (2 часа недељно, 64 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветеринарски техничар могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Патологија риба
2.	Спортско коњарство
3.	Патологија егзотичних животиња
4.	Добробит животиња
5.	Аграрни туризам
Општеобразовни предмети	
1.	Други страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
5.	Логика са етиком
6.	Општа и неорганска хемија
7.	Физика
8.	Биологија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
13	Географија у пољопривреди

Наставни план и програм за ученике IV разреда смера ветеринарски техничар

		IV РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	0	0	352	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			96			
2.	Страни језик	2			64			
3.	Физичко васпитање	2			64			
4.	Математика	2			64			
5.	Социологија са правима грађана	2			64			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	7	6	124	160	192	60
6.	Болести животиња	3	2	3	96	64	96	30
7.	Основи хирургије	2	3	3	64	96	96	30
8.	Предузетништво		2		64			
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		3	0	0	96	0	0	0
11.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			32			
12.	Изборни предмети према програму образовног профила	2			64			
Укупно		19	7	6	572	160	192	60
Σ		32			984			

Изборни предмети према програму образовног профила – (1 час недељно, 32 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера ветринарски техничар могу слушати у IV разреду

Листа изборних предмета према програму образовног профила	
Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Хигијена намирница животињског порекла
2.	Кинологија
3.	Аграрни туризам
Општеобразовни предмети	
6.	Други страни језик
7.	Изабрани спорт
8.	Филозофија
9.	Физика
10.	Органска хемија
11.	Ликовна култура
12.	Музичка култура
13.	Историја (одабране теме)

Остали обавезни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	64	64	64	64	256
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Други предмети *	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

* Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са опредељењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	32	32	32	32
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	5	5	5	2
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова				број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	професионална пракса	
I	Анатомија и физиологија	64		30		12
	Сточарство са исхраномПољопривредна техника	64		30		12
	Професионална пракса**				90**	12
II	Фармакологија	32	64	20		12
	Патологија			10		12
	Хигијена и нега животиња	32	64	20		12
	Епизоотиологија	64		10		12
	Професионална пракса**				90**	12
III	Породиљство	64	64	30		12
	Болести животиња	128	160	30		12
	Професионална пракса**				90**	12
I V	Болести животиња	64	96	30		12
	Основи хирургије	96	96	30		12
	Предузетништво	64				12

** Професионална пракса се обавља у периоду од 01.09. до 15.08. текуће школске године у првом, другом и трећем разреду, изузев празником и недељом. Закључна оцјене утврђује се на седници одељенског већа после 15.08. текуће школске године. На истој седници утврђује се и општи успех ученика о завршеном разреду.

ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПРЕРАЂИВАЧ МЛЕКА

Подручје рада:	Пољопривреда, производња и прерада хране
Област:	Производња и прерада хране
Образовни профил:	Преређивач млека
Трајање образовања:	три године

ЦИЉЕВИ И ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА

ЦИЉЕВИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Циљ стручног образовања за образовни профил преређивач млека је оспособљавање ученика за добијање, обраду и прераду млека. Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивање запошљивости, усмерава да ученици буду оспособљавани за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- ефикасан рад у тиму;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- благовремено реаговање на промене у радној средини;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окружењу;
- примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- употребу информатичке технологије у прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу.

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Ставови
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			

Припреми рад и спроводи хигијенске, заштитне и сколошке мере у млекарској производњи	- објасни основна правила организације рада - објасни организацију производног погона за прераду млека - објасни принципе технологије прераде млека - разликује врсте и објасни принципе рада машина и уређаја у млекарској производњи - објасни значај хигијене и мера HACCP у млекарској производњи - објасни значај примене санитарних прописа - објасни значај примене норматива и прописа у млекарској производњи - наведе техничку и технолошку документација - објасни значај примене прописа из области безбедности и заштите здравља на раду, области противпожарне заштите и области заштите животне средине	- припреми радно место у складу са задатком - одржава функционалност алата, машина и опреме у млекарској производњи - одржава хигијену простора и средстава у млекарској производњи - примењује HACCP стандард у свим фазама производње и прераде млека и производње млечних производа - рукује алатима, машинама и опремом у млекарској производњи - користи средства и опрему за заштиту на раду - ради у тиму - одлаже отпад настао у производном процесу на прописан начин	- савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове - ефикасно организује време - испољи позитиван однос према значају спровођења санитарних прописа, стандарда HACCP и осталих важећих стандарда у свим фазама млекарске производње - испољи позитиван однос према значају функционалне и техничке исправности машина и уређаја у млекарској индустрији - испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарадницима - испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Помузе и обради млеко	- објасни грађу вимена и начин лучења млека - наведе и објасни хемијски састав млека - наведе особине и мане млека - објасни технолошки поступак и услове примарне производње, складиштења и транспорта млека	- рукује музилицом - рукује машином за хлађење млека	
Преради млеко и произведе млечне производе	- наведе стандардне методе за одређивање квалитета млека - наведе врсте и особине млечних производа - објасни све фазе технологије производње: конзумног млека, ферментисаних млечних производа, маслаца, сирева, сладоледа, кондензованог млека, млека у праху, кајама, казеина, сурутке и производа од сурутке - разликује помоћне сировине у преради млека и производњи млечних производа - објасни начин припреме и улогу стартер културе микроорганизама, сирила, соли, зачина и арома - објасни принципе рада машина и уређаја специфичних за технологију производње појединачних млечних производа - наведе важеће стандарде и примени их у свим фазама прераде млека и производње млечних производа (HACCP) - наведе и објасни параметре физичко-хемијског и микробиолошког квалитета различитих врста млека и параметре квалитета млечних производа - разликује врсте производне документације	- одређује и контролише параметре квалитета млека - рукује машинама за пријем и складиштење млека - припреми и дозира према рецептури стартер културе микроорганизама, сирило, со, зачине и ароме - рукује машинама, уређајима и опремом за прераду млека - контролише параметре процеса прераде млека и производње млечних производа - израчунава одступања у материјалу и готовим производима - контролише органолептички квалитет готових производа - врши требовање сировина и материјала, изради радни налог и попуни предајницу готових производа	
Пакује, складишти и изврши пласман млечних производа	- разликује врсте амбалаже за млеко и млечне производе - објасни услове складиштења и транспорта млека и млечних производа - наведе врсте и објасни структуру трошкова - објасни услове продаје и испоруке млека - примени основне принципе предузетништва	- рукује машином за паковање млечних производа - примени важеће стандарде у свим фазама паковања и складиштења млечних производа - спецификује утрошке и израчуна цену млечних производа	

Ове мултифункционалне способности ће бити резултат:

- флексибилне и на квалитет ученичких постигнућа усмерене школске организације;
- заједничког рада наставника и ученика у свим предметима и модулима;
- примене стратегија, метода и техника активног учења и усвајања знања и вештина у настави

Наставни програм за ученике I разреда смера прерађивач млека

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2	0	385	70	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	2			70			
5.	Историја	2			70			
6.	Рачунарство и информатика		2			70		
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	3	6	315	105	210	60
7.	Физика	2			70			
8.	Хемија	2			70			
9.	Исхрана људи	1			35			
10.	Операције и мерења у млекарству	2	1		70	35		
11.	Сировине у млекарству	2	2	6	70	70	210	60
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	35	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
Укупно		21	5	6	735	175	210	60
Σ		32			1180			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера прерађивач млека

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик I	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	1	14	238	34	476	90
5.	Здравствена безбедност хране	2	1		68	34		
6.	Објекти и опрема у млекарству	2			68			
7.	Прерада млека	3		14	102		476	90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			34			
Укупно		17	1	14	578	34	476	90
Σ		32			1178			

Изборни предмети према програму образовног профила –
(1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера прерађивач млека могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема сладоледа и ледених посластица
Општеобразовни предмети	
4.	Страни језик
5.	Изабрани спорт
6.	Географија хране
7.	Аграрна географија
8.	Ликовна култура
9.	Музичка култура
10.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера прерађивач млека

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	270	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			60			
2.	Страни језик	1			30			
3.	Физичко васпитање	2			60			
4.	Математика	1			30			
5.	Географија	1			30			
6.	Екологија и заштита животне средине	1			30			
7.	Социологија са правима грађана	1			30			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	2	14	150	60	420	120
8.	Сирарство	3		14	90		420	120
9.	Пратећи производи у млекарству	1			30			
10.	Аутохтони млечни производи	1			30			
11.	Предузетништво		2			60		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	60	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			30			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			30			
Укупно		16	2	14	480	60	420	120
Σ		32			1080			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 30 часова годишње)

**Изборни предмети према програму образовног профила прерађивач млека
које ученици смера прерађивач млека могу слушати у III разреду**

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема сладоледа и ледених посластица
Општеобразовни предмети	
1.	Страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
4.	Етика
5.	Логика
6.	Математика
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Остали обавезни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	70	68	60	198
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120

* Ако се укаже потреба за овим облицима рада

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети *	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

* Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	35	34	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Остваривање школског програма по недељама

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	
I	Операције и мерења у млекарству	35			12
	Сировине у млекарству	70	210	60	12
II	Прерада млека		476	90	12
	Здравствена безбедност хране	34			12
III	Сирарство		420	120	12
	Предузетништво	60			12

Подела одељења у групе

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	
I	Операције и мерења у млекарству	35			12
	Сировине у млекарству	70	210	60	12
II	Прерада млека		476	90	12
	Здравствена безбедност хране	34			12
III	Сирарство		420	120	12
	Предузетништво	60			12

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ МЕСАР

Подручје рада: **Пољопривреда, производња и прерада хране**

Област: **Производња и прерада хране**

Образовни профил: **Месар**

Трајање образовања: **три године**

ЦИЉЕВИ И ОЧЕКИВАНИ ИСХОДИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА ЦИЉЕВИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Циљ стручног образовања за образовни профил МЕСАР је оспособљавање ученика за обраду, прераду меса и продају меса и месних прерађевина.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивање запошљивости, усмерава да ученици буду оспособљавани за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- ефикасан рад у тиму;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- благовремено реаговање на промене у радној средини;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окружењу;
- примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- употребу информатичке технологије у прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу.

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Ставови
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Припрема рад и спроводи хигијенске, заштитне и еколошке мере у процесу обраде и прераде меса	• објасни основна правила организације рада у предузећу и конкретним радним местима • објасни принципе рада различитих машина и начине коришћења прибора и алата у месарству • наведе принципе одржавања функционалности и хигијене опреме у месарству • објасни примену важећих стандарда у индустрији меса: HACCP, CODEX ALIMENTARIUS • објасни значај хигијене и примене санитарних прописа • објасни значај примене прописа из области безбедности и заштите здравља на раду, области противпожарне заштите и области заштите животне средине • објасни примену стандарда ISO 14 000	• припреми радно место у складу са задатком • рукује алатима, машинама и опремом у месарској производњи • одржава функционалност и хигијену алата, машина и опреме • користи средства и опрему за заштиту при раду • сортира и одлаже отпад на прописан начин	• савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове • ефикасно организује време • испољи позитиван однос према значају спровођења санитарних прописа, стандарда HACCP и осталих важећих стандарда у свим фазама месарске производње • испољи позитиван однос према значају функционалне и техничке исправности машина и уређаја у месарској индустрији • испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарадницима • испољи позитиван однос према професионалностичким нормама и вредностима
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Коље животиње и добија месо	• наведе врсте, расе, типове и категорије животиња у клањичкој производњи • наведе опште особине костура и мускулатуре животиња • објасни поступке са животињама пре и после клања • објасни правила организације линије клања • наведе услове и објасни поступке хлађења и складиштења меса • разликује документацију у производњи меса • објасни правила хигијене меса	• процени квалитет животиња за клање • примени закон о добробити животиња • коље животиње • шури, скида кожу и издваја унутрашње органе • спроведе поступак одлагања и хлађења трупова • попуни одговарајућу документацију о производњи меса	

Обради месо	• објасни гликолитичко зрење меса • објасни поступак хлађења и смрзавања меса и чувања смрзнутог меса	• примени важеће стандарде у свим фазама обраде меса • изврши расецање трупова на основне делове • изврши искоштавање • микроконфекционира месо • охлади, замрзне и ускладишти месо	
Преради месо	• објасни технолошки процес производње производа од меса • објасни утицај састојака саламуре на месо • објасни режим термичке обраде конзерви • наведе врсте амбалаже и начине паковања производа од меса • наведе начине и врсте транспорта производа од меса	• примени важеће стандарде у свим фазама прераде меса • примени нормативе и рецептуре у производњи масти, кобасица, сувомеснатих производа, сланине, готових јела и конзервисаног меса • расеца и обликује месо • рукује машином за млевење и кутером • измери сировине • припрема помоћне сировине • хомогенизује прат и прави емулзије • рукује пунилицом за производњу кобасичарских производа • рукује термичким уређајима ради сушења, димљења, барења, динстања и кувања производа од меса • изврши конзервисање меса различитим поступцима • рукује аутоклавом • прати критичне и контролне фазе производње производа од меса • пакује производе од меса • изради радни налог и прави запис за следљивост	
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Продаје месо и планира и организује послове у сопственој месари	• наведе услове чувања и складиштења меса и месних прерађевина • објасни правила слагања и аранжирања меса у расхладним витринама у малопродаји • наведе врсте амбалаже и начине паковања у малопродаји • објасни основне принципе предузетништва • разликује кланичне објекте и месарске радње • наведе правила распореда просторија, машина, опреме и уређаја у месарској производњи и продаји • објасни параметре квалитета сировина у месарској производњи • наведе врсте и структуру трошкова • наведе начине и врсте транспорта производа од меса • наведе врсте пословне документације (требовање сировина, радни налози, утрошак сировина, евиденције о производњи и продаји)	• сложи и аранжира месо у расхладним витринама • утврђује жеље и захтеве потрошача • обликује, размери и упакује месо и изради калкулацију цене при продаји • организује простор, машине, опрему и уређаје у сопственој месарској радњи • процени квалитет сировина у месарској производњи • изради основне калкулације за производе и услуге • обезбеди услове за транспорт меса и производа од меса • продаје и рекламира производе и услуге • води пословну документацију	

Ове мултифункционалне способности ће бити резултат:

- флексибилне и на квалитет ученичких постигнућа усмерене школске организације;
- заједничког рада наставника и ученика у свим предметима и модулима;
- примене стратегија, метода и техника активног учења и усвајања знања и вештина у настави.

Наставни план и програм за ученике I разреда смера месар

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2	0	385	70	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	2			70			
5.	Историја	2			70			
6.	Рачунарство и информатика		2			70		
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	3	6	315	105	210	60
7.	Физика	2			70			
8.	Хемија	2			70			
9.	Исхрана људи	1			35			
10.	Операције и мерења у месарству	2	1		70	35		
11.	Сировине у месарству	2	2	6	70	70	210	60
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	35	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
Укупно		21	5	6	735	175	210	60
Σ		32			1180			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера месар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик I	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	1	14	238	34	476	90
5.	Здравствена безбедност хране	2	1		68	34		
6.	Објекти и опрема у месарству	2			68			
7.	Обрада меса	3		14	102		476	90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			34			
Укупно		17	1	14	578	34	476	90
Σ		32			1178			

Изборни предмети према програму образовног профила – (1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема јела са жара
4.	Националне кухиње
Општеобразовни предмети	
5.	Страни језик
6.	Изабрани спорт
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера месар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	270	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			60			
2.	Страни језик	1			30			
3.	Физичко васпитање	2			60			
4.	Математика	1			30			
5.	Географија	1			30			
6.	Екологија и заштита животне средине	1			30			
7.	Социологија са правима грађана	1			30			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	2	14	150	60	420	120
8.	Прерада меса	3		14	90		420	120
9.	Тржиште и промет меса и производа од меса	2			60			
10.	Предузетништво		2			60		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	60	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			30			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			30			
Укупно		16	2	14	480	60	420	120
Σ		32			1080			

Изборни предмети према програму образовног профила
- (1 час недељно, 30 часова годишње)

**Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу
слушати у III разреду**

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема јела са жара
Општеобразовни предмети	
1.	Страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
4.	Етика
5.	Логика
6.	Математика
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Остали обавезни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	70	68	60	198
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети *	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

*Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	35	34	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	
I	Операције и мерења у месарству	35			12
	Сировине у месарству	70	210	60	12
II	Обрада меса		476	90	12
	Здравствена безбедност хране	34			12
III	Прерада меса		420	120	12
	Предузетништво	60			12

**Наставни план и програм за ученике I разреда смера месар школске
2021/22.год.**

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	БЛОК	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2	0	385	70	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	2			70			
5.	Историја	2			70			
6.	Рачунарство и информатика		2			70		
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		10	8	0	420	280	0	60
7.	Физика	2			70			
8.	Хемија	2			70			
9.	Исхрана људи	1			35			
10	Технологија меса	3			105			
11.	Операције и мерења у месарству	2	2		70	70		
12.	Сировине у месарству		6		70	210	0	60
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	35	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
Укупно		22	10	0	840	250	0	60
Σ		32			1150			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера месар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик I	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	2	14	272	68	408	90
5.	Здравствена безбедност хране	2	2		68	68		
6.	Објекти и опрема у месарству	2			68			
7.	Технологија меса	4			136			
8.	Обрада меса			12			408	90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			34			
Укупно		17	1	14	612	68	408	90
Σ		32			1178			

Изборни предмети према програму образовног профила – (1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера месар могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема јела са жара
4.	Задругарство
Општеобразовни предмети	
5.	Страни језик
6.	Изабрани спорт
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера месар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	270	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			60			
2.	Страни језик	1			30			
3.	Физичко васпитање	2			60			
4.	Математика	1			30			
5.	Географија	1			30			
6.	Екологија и заштита животне средине	1			30			
7.	Социологија са правима грађана	1			30			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	3	14	150	90	420	120
8.	Технологија меса	4			90		420	120
9.	Обрада и прерада меса			12				
9.	Тржиште и промет меса и производа од меса	2	1		60	30		
10.	Предузетништво		2			60		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	60	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			30			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			30			
Укупно		17	3	12	480	90	420	120
Σ		32			1100			

Изборни предмети према програму образовног профила
 - (1 час недељно, 30 часова годишње)

**Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера
 месар могу слушати у III разреду**

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема јела са жара
4.	Задругарство
Општеобразовни предмети	
1.	Страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
4.	Етика
5.	Логика
6.	Математика
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	70	68	60	198
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети*	1-2 часа недељно		
Факултативни предмети/програми*	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

*Поред обавезних предмета и изборних програма школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета/програма који су утврђени плановима наставе и учења других образовних профила истог или другог подручја рада, као и плановима наставе и учења за гимназије, а који су утврђени школским програмом.

**Факултативни облици васпитно-образовног рада обавезни су за ученике који се за њих одреде.

Остваривање плана и програма наставе и учења

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Разредно часовна настава	35	34	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења у групе - ¹Уколико се програм реализује у „школском систему“

разред	предмет/модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи -до	*Потребно ангажовање помоћног наставника
		вежбе	практична настава	настава у блоку		
I	Операције и мерења у месарству	70			15	ДА
	Обрада и прерада меса	210		60	10	ДА
II	Обрада и прерада меса		408	90	10	ДА
	Здравствена безбедност хране	66			15	ДА
III	Обрада и прерада меса		360	120	10	ДА
	Тржиште и промет месарских производа	30			15	/
	Предузетништво	60			15	/

*Настава у блоку се реализује у школској радионици или кабинету у реалним радним условима или у погонима код једног или више послодаваца у реалним радним условима

****За реализацију програма вежби, практичне наставе и наставе у блоку одељење се дели у групе.**

*****Часове вежби, практичне наставе и наставе у блоку реализује предметни наставник а помоћни наставник обавља послове припреме за извођење часова вежби.** Под непосредним руководством наставника демонстрира радни задатак, **пружа помоћ при раду са ученицима** на часовима вежби (у школској радионици, кабинету и лабораторији) **за обављање одређених послова и радних задатака. Планира и требају** потребне материјале и средства за рад на часу. Обавља радне задатке за које ученици нису компетентни.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ ПЕКАР

Подручје рада: **Пољопривреда, производња и прерада хране**

Област: **Производња и прерада хране**

Образовни профил: **Пекар**

Трајање образовања: **три године**

ЦИЉЕВИ СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА:

Циљ стручног образовања за образовни профил ПЕКАР је оспособљавање ученика за производњу хлеба, пецива, колача и те- стенина.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивање запошљивости, усмерава да ученици буду оспособљавани за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- ефикасан рад у тиму;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- благовремено реаговање на промене у радној средини;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окружењу;
- примену сигурносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;

употребу информатичке технологије у прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Ставови
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Припреми рад и спроведе хигијенске, заштитне и еколошке мере у пекарској производњи	• наведе основна правила организације рада у предузећу и појединачном радном месту • објасни организацију посла према технолошком поступку пекарске производње • објасни принципе рада различитих машина и начини коришћења прибора и алата у пекарству • објасни принципе одржавања функционалности и хигијене опреме у пекарској производњи • наведе стандарде у пекарству • објасни значај хигијене и примене мера HACCP • објасни значај примене санитарних прописа, прописа из области заштите на раду у пекарској производњи, из области безбедности и заштите здравља на раду, противпожарне заштите и из области заштите животне средине	• припреми радно место, средства за рад и документацију • провери и одржава исправност рада машина и алата • одржава личну хигијену и хигијену опреме и простора у пекари • примењује HACCP и остале важеће стандарде у свим фазама пекарске производње • попуни дневник рада • комуницира са сарадницима • примени заштитна средства и опрему у раду • сортира и одлаже отпад на одговарајући начин	• савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове • ефикасно организује време • испољи позитиван однос према значају спровођења санитарних прописа, стандарда HACCP и осталих важећих стандарда у свим фазама пекарске производње • испољи позитиван однос према значају функционалне и техничке исправности машина и уређаја у пекарској индустрији • испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, ненаметљивост и флексибилност у односу према сарадницима • испољи позитиван однос према професионално-етичким нормама и вредностима
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			

Производи пшеничне, мешане и специјалне врсте хлеба	- наведе врсте и параметре квалитета основних и помоћних сировина - наведе врсте и објасни карактеристике средстава за ферментацију и адитива - објасни фазе технолошког поступка производње различитих врста хлеба - наведе параметре производње за различите врсте хлеба - објасни карактеристике различитих врста хлеба - наведе врсте и особине амбалаже за паковање и транспорт хлеба - наведе услове складиштења хлеба	- измери и припреми сировине - изврши замес теста за хлеб - дели, округло и завршно обликује тесто за хлеб - прати промене на тесту током печења - разликује грешке на готовом хлебу - пакује и складишти хлеб	
Производи пецива од квасног, лиснатог и вученог теста	- наведе параметре квалитета помоћних сировина у производњи пецива - наведе врсте и објасни карактеристике средстава за ферментацију и адитива - објасни фазе технолошког поступка производње различитих врста пецива - наведе параметри производње за различите врсте пецива - објасни карактеристике различитих врста пецива - наведе врсте и особине амбалаже за паковање и транспорт пецива - наведе услове складиштења пецива	- припрема и дозира сировине и помоћне сировине - изврши замес теста за пециво - дели, обликује, сече и филује тесто за пециво - прати промене на тесту током печења - разликује грешке на готовом пециву - пакује и складишти пециво	
Производи колаче од квасног, прхког и меденог теста и чајног пецива	- наведе параметре квалитета основних и помоћних сировина у производњи колача и чајног пецива - објасни фазе технолошког поступка производње различитих врста колача - наведе параметре производње за различите врсте колача - објасни карактеристике различитих врста колача - наведе врсте и особине амбалаже за паковање и транспорт колача - наведе услове складиштења колача и чајног пецива	- припрема и дозира сировине и помоћне сировине - изврши замес теста за колаче - обликује, сече и филује тесто - прати промене на тесту током печења - изврши завршно филовање и глазирање - разликује грешке на готовим колачима - пакује и складишти колаче	
Производи тестенине	- наведе параметре квалитета основних и помоћних сировина - објасни фазе технолошког поступка производње различитих врста тестенина - наведе параметре производње за различите врсте тестенина - наведе врсте и особине амбалаже за паковање и транспорт различитих врста тестенина - наведе услове складиштења тестенина	- припрема и дозира сировине и помоћне сировине - изврши замес, пресовање и обликовање тестенине - прати промене на тесту током сушења - пакује и складишти тестенине	
По завршеном програму образовања за овај профил, ученик ће бити у стању да:			
Планира и организује послове у сопственој пекари	- објасни основна правила организације рада у предузећу - наведе прописе који регулишу рад пекаре - наведе услове складиштења сировина и материјала - објасни промене до којих долази услед неправилног складиштења и транспорта - наведе врсте и структуру трошкова - наведе услове испоруке и продаје пекарских производа - објасни основне принципе предузетништва - наведе врсте пословне документације (требовање сировина, радни налози, утрошак сировина, извештај о производњи и сл.)	- планира набавку и производњу према потребама - изда радне задатке - комуницира са сарадницима и ради у тиму - набави и складишти сировине и материјале - процени промене на сировинама настале услед неправилног складиштења - изради основне калкулације за различите послове - формира отпремнице и рачуне - аранжира и презентује пекарске производе - комуницира са клијентима - продаје производе	

Наставни план и програм за ученике I разреда смера пекар

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2	0	385	70	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	2			70			
5.	Историја	2			70			
6.	Рачунарство и информатика		2			70		
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	3	6	315	105	210	60
7.	Физика	2			70			
8.	Хемија	2			70			
9.	Исхрана људи	1			35			
10.	Операције и мерења у пекарству	2	1		70	35		
11.	Сировине у пекарству	2	2	6	70	70	210	60
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	35	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
Укупно		21	5	6	735	175	210	60
Σ		32			1180			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера пекар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик I	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	1	14	238	34	476	90
5.	Здравствена безбедност хране	2	1		68	34		
6.	Објекти и опрема у пекарству	2			68			
7.	Производња хлеба	3		14	102		476	90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			34			
Укупно		17	1	14	578	34	476	90
Σ		32			1178			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера пекар могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
Општеобразовни предмети	
4.	Страни језик
5.	Изабрани спорт
6.	Географија хране
7.	Аграрна географија
8.	Ликовна култура
9.	Музичка култура
10.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера пекар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	270	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			60			
2.	Страни језик	1			30			
3.	Физичко васпитање	2			60			
4.	Математика	1			30			
5.	Географија	1			30			
6.	Екологија и заштита животне средине	1			30			
7.	Социологија са правима грађана	1			30			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	2	14	150	60	420	120
8.	Производња пецива, колача и тестенина	3		14	90		420	120
9.	Тржиште и промет пекарских производа	2			60			
10.	Предузетништво		2			60		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	60	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			30			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			30			
Укупно		16	2	14	480	60	420	120
Σ		32			1080			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 30 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила пекар које ученици смера пекар могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
Општеобразовни предмети	
1.	Страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
4.	Етика
5.	Логика
6.	Математика
7.	Географија хране
8.	Аграрна географија
9.	Ликовна култура
10.	Музичка култура
11.	Биологија

Остали обавезни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	70	68	60	198
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 120

* Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети *	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

* Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	35	34	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	предмет / модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи - до
		вежбе	практична настава	настава у блоку	
I	Операције и мерења у пекарству	35			12
	Сировине у пекарству	70	210	60	12
II	Производња хлеба		476	90	12
	Здравствена безбедност хране	34			12
III	Производња пецива, колача и тестенина		420	120	12
	Предузетништво	60			12

Наставни план и програм за ученике I разреда смера пекар за школску 2021/22.год

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2	0	385	70	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			105			
2.	Страни језик	2			70			
3.	Физичко васпитање	2			70			
4.	Математика	2			70			
5.	Историја	2			70			
6.	Рачунарство и информатика		2			70		
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		10	8	0	350	280	0	60
7.	Физика	2			70			
8.	Хемија	2			70			
9.	Исхрана људи	1			35			
10.	Операције и мерења у пекарству	2	2		70	70		
11.	Технологија пекарства	3			105			
12.	Производња пекарских производа		6			210		60
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	35	0	0	0
12.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			35			
Укупно		22	10	0	770	280	0	60
Σ		32			1110			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера пекар

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	272	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			68			
2.	Страни језик I	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		7	2	14	272	68	408	90
5.	Здравствена безбедност хране	2	2		68	68		
6.	Објекти и опрема у пекарству	2			68			
7.	Технологија пекарства	4			136			
8..	Производња пекарских производа			12			408	90
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	68	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			34			
Укупно		18	2	12	544	68	408	90
Σ		32			1110			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 34 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера пекар могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1	Аграрни туризам
2	Основе угоститељства
3	Припрема топлих посластица
4	Уметнички обликовано тесто
5	Производња традиционалних врста хлеба
6	Задругарство
Општеобразовни предмети	
4.	Страни језик
5.	Изабрани спорт
6.	Географија хране
7.	Аграрна географија
8.	Ликовна култура
9.	Музичка култура
10.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера пекар

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	270	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			60			
2.	Страни језик	1			30			
3.	Физичко васпитање	2			60			
4.	Математика	1			30			
5.	Географија	1			30			
6.	Екологија и заштита животне средине	1			30			
7.	Социологија са правима грађана	1			30			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		4	2	12	180	90	360	120
8.	Технологија пекарства	4			120			120
9.	Производња пекарских производа			12			360	
10.	Тржиште и промет пекарских производа	2	1		60	30		
11.	Предузетништво		2			60		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	60	0	0	0
1 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			30			
1 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			30			
Укупно		16	2	12	510	90	360	120
Σ		30			1050			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 30 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила пекар које ученици смера пекар могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1	Аграрни туризам
2	Основе угоститељства
3	Припрема топлих посластица
4	Уметнички обликовано тесто
5	Производња традиционалних врста хлеба
6	Задругарство
Општеобразовни предмети	
1.	Страни језик
2.	Изабрани спорт
3.	Историја (одабране теме)
4.	Етика
5.	Логика
6.	Математика
7.	Географија хране

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	70	68	60	198
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети*	1-2 часа недељно		
Факултативни предмети/програми*	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

*Поред обавезних предмета и изборних програма школа може да организује, у складу са опредељењима ученика, факултативну наставу из предмета/програма који су утврђени плановима наставе и учења других образовних профила истог или другог подручја рада, као и плановима наставе и учења за гимназије, а који су утврђени школским програмом.

**Факултативни облици васпитно-образовног рада обавезни су за ученике који се за њих одреде.

Остваривање плана и програма наставе и учења

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Разредно часовна настава	35	34	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења у групе - ¹Уколико се програм реализује у „школском систему“

разред	предмет/модул	годишњи фонд часова			**број ученика у групи -до	***Потребно ангажовање помоћног наставника
		вежбе	практична настава	*настава у блоку		
I	Операције и мерења у пекарству	70			15	ДА
	Производња пекарских производа	210		60	10	ДА
II	Производња пекарских производа		408	90	10	ДА
	Здравствена безбедност хране	68			15	ДА
III	Производња пекарских производа		360	120	10	ДА
	Тржиште и промет пекарских производа	30			15	/
	Предузетништво	60			15	/

*Настава у блоку се реализује у школској радионици (кабинету) у реалним радним условима или у погонима код једног или више послодаваца у реалним радним условима

**За реализацију програма вежби, практичне наставе и наставе у блоку одељење се дели у групе.

***Часове вежби, практичне наставе и наставе у блоку реализује предметни наставник а **помоћни наставник обавља послове припреме за извођење часова вежби**. Под непосредним руководством наставника демонстрира радни задатак, **пружа помоћ при раду са ученицима** на часовима вежби (у школској радионици, кабинету и лабораторији) за обављање одређених послова и радних задатака. Планира и **требује** потребне материјале и средства за рад на часу. Обавља радне задатке за које ученици нису компетентни.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ СТРУЧНИХ ПРЕДМЕТА ЗА ОБРАЗОВНИ ПРОФИЛ -ОПЕРАТЕР У ПРЕХРАМБЕНОЈ ИНДУСТРИЈИ

Подручје рада: **Пољопривреда, производња и прерада хране**

Област: **Производња и прерада хране**

Образовни профил: **Оператер у прехранбеној индустрији**

Трајање образовања: **три године**

Циљеви стручног образовања

Циљ стручног образовања за квалификацију **Оператер у прехранбеној индустрији** је оспособљавање ученика за спровођење хигијенских, заштитних и еколошких мера у технолошком процесу производње и прераде прехранбених производа, производњу полупроизвода и готових прехранбених производа и планирање и организацију послова у сопственој производњи прехранбених производа.

Неопходност сталног прилагођавања променљивим захтевима тржишта рада, потребе континуираног образовања, стручног усавршавања, развој каријере, унапређивања запошљивости, усмерава да лица буду оспособљавана за:

- примену теоријских знања у практичном контексту;
- примену безбедносних и здравствених мера у процесу рада;
- примену мера заштите животне средине у процесу рада;
- употребу информатичке технологије у: прикупљању, организовању и коришћењу информација у раду и свакодневном животу;
- преузимање одговорности за властито континуирано учење и напредовање у послу и каријери;
- препознавање пословних могућности у радној средини и ширем социјалном окру

Стручне компетенције	Знања	Вештине	Способности и ставови
По завршеном програму образовања, лице ће бити у стању да:			
спроводи хигијенске, заштитне и еколошке мера у технолошком процесу прехранбене производње	- објасни значај хигијене у производњи прехранбених производа; - објасни начине одржавања личне хигијене; - објасни принципе одржавања хигијене опреме и простора у производњи прехранбених производа; - наведе стандарде који се примењују у прехранбеној индустрији (НАССР); - објасни значај примене санитарних прописа, прописа из области заштите на раду у производњи прехранбених производа, из области безбедности и заштите здравља на раду, противпожарне заштите и из области заштите животне средине; - разликује врсте отпада у одговарајућој прехранбеној производњи; - објасни начине одлагања отпада.	- одржава личну хигијену; - одржава хигијену опреме и простора; - користи заштитна средства и опрему у раду; - сортира и одлаже отпад.	- савесно, одговорно, уредно и прецизно обавља поверене послове; - ефикасно планира и организује време; - испољи позитиван однос према значају
производи полупроизводе и	- разликује механичке, топлотне и дифузионе операције у одговарајућој прехранбеној технологији;	- мери различите процесне величине (маса, запремина, густина, вискозитет, температура,	

готове прехранбене производе	- објасни поступке механичке, биотехнолошке односно термичке прераде сировина; - објасни принципе рада различитих машина и уређаја; - разликује приборе и алате који се користе у одговарајућој прехранбеној производњи; - наведе врсте и параметре квалитета основних и помоћних сировина; - наведе врсте и објасни карактеристике адитива; - објасни фазе технолошког поступка производње различитих прехранбених производа; - наведе параметре производње за различите врсте прехранбених производа; - објасни карактеристике различитих врста прехранбених производа; - наведе узроке кварења намирница - објасни поступке конзервисања; - разликује поступке сензорне контроле сировина, помоћних сировина, полупроизвода и готових производа; - наведе врсте и особине амбалаже за паковање и транспорт; - објасни садржај декларације; - наведе услове складиштења сировина, материјала и производа; - објасни промене до којих долази услед неправилног складиштења и транспорта.	притисак, проток, влажност ваздуха, pH вредност, садржај суве материје...); - примењује HACCP и остале вежеће стандарде у свим фазама прехранбене производње; - припрема радно место у складу са одговарајућим стандардима; - очисти, опере и класира сировине ручно и машински; - дозира сировине, помоћне сировине и адитиве по задатој рецептури; - изврши хомогенизацију сировина; - спроводи механичке, термичке или биотехнолошке поступке прераде сировина у складу са одговарајућом технологијом; - рукује одговарајућим прибором, алатима; - опслужује уређаје у производњи; - идентификује неисправности у процесу производње; - врши сензорну контролу сировина, полупроизвода и готових производа; - припрема амбалажу; - пакује, мери и етикетира готове производе; - складишти готове производе.	спровођења прописа и важећих стандарда у производњи прехранбених производа; - испољи позитиван однос према функционалности и техничкој исправности уређаја и алата које користи при обављању посла; - испољи љубазност, комуникативност, предузимљивост, флексибилност у односу према сарадницима; - поштује принципе тимског рада; - се прилагођава у односу на промене у радном процесу; - решава проблеме у раду; - одреди приоритете; - буде спреман на даље учење и усавршавање; - испољи позитиван однос према професионалним етичким нормама и вредностима.
планира и организује сопствени рад у производњи прехранбених производа	- објасни основна правила организације рада у предузећу; - објасни организацију посла према технолошком поступку производње; - наведе прописе који регулишу рад у погону прехранбене индустрије; - наведе врсте и структуру трошкова; - објасни основне принципе предузетништва; - наведе врсте пословне документације (требовање сировина, радни налози, утрошак сировина, извештај о производњи и сл.).	- планира набавку и производњу према потребама; - комуницира са сарадницима; - изради основне калкулације за различите производе.	

Наставни план и програм за ученике I разреда смера оператер у прехранбеној индустрији

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		12	2	0	408	68	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			102			
2.	Страни језик	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
5.	Историја	2			68			
6.	Рачунарство и информатика		2			68		
7.	Екологија и заштита животне средине	1			34			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	6	0	306	204		90
8.	Физика	2			68			
9.	Хемија	2			68			
10.	Исхрана људи	1			34			
11.	Операције и мерења у прехранбеној производњи	2	2		68	68		
12.	Прехранбена технологија	2			68			
13.	Производња прехранбених производа		4			136		90
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	34	0	0	0
14.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
Укупно		22	8	0	748	272		90
Σ		30			1110			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	264	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			66			
2.	Страни језик	2			66			
3.	Физичко васпитање	2			66			
4.	Математика	2			66			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	1	12	297	33	396	120
5.	Операције и мерења у прехрамбеној производњи	2			66			
5.	Здравствена безбедност хране	2	1		66	33		
6.	Прехрамбена технологија	5			165			
7.	Производња прехрамбених производа			12			396	120
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	66	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			33			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			33			
Укупно		19	1	12	627	33	396	120
Σ		32			1176			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 33 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
4.	Припреме сладоледа и ледених посластица
Општеобразовни предмети	
5.	Музичка култура
6.	Изабрани спорт
7.	Историја (изабране теме)
8.	Аграрна географија
9.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера Оператер у прехранбеној индустрији

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	256	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			58			
2.	Страни језик	1			29			
3.	Физичко васпитање	2			58			
4.	Математика	1			29			
5.	Географија	1			29			
6.	Ликовна култура	1			29			
7.	Социологија са правима грађана	1			29			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		5	2	12	145	58	348	150
8.	Прехранбена технологија	5			145			150
9.	Производња прехранбених производа			12			348	
10.	Предузетништво		2			58		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	58	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			29			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			29			
Укупно		16	2	12	468	58	348	150
Σ		30			1024			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 29 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
4.	Припреме сладоледа и ледених посластица
Општеобразовни предмети	
1.	Музичка култура
2.	Историја (одабране теме)
3.	Страни језик
4.	Изборни спорт
5.	Аграрна географија
6.	Биологија

Остали облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	66	58	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године

*Поред обавезних предмета и изборних програма школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета/програма који су утврђени плановима наставе и учења других образовних профила истог или другог подручја рада, као и плановима наставе и учења за гимназије, а који су утврђени школским програмом.

**Факултативни облици васпитно-образовног рада обавезни су за ученике који се за њих одреде.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Разредно часовна настава	34	33	29
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	3	4	5
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Матурски испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети*	1-2 часа недељно		
Факултативни предмети/програми*	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

Наставни план и програм за ученике I разреда смера оператер у прехранбеној индустрији (Службени гласник РС - Просветни гласник", број 10/2020.)

		I РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		12	2	0	408	68	0	0
1.	Српски језик и књижевност	3			102			
2.	Страни језик	2			68			
3.	Физичко васпитање	2			68			
4.	Математика	2			68			
5.	Историја	2			68			
6.	Рачунарство и информатика		2			68		
7.	Екологија и заштита животне средине	1			34			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		10	6	0	340	204		90
8.	Физика	2			68			
9.	Хемија	2			68			
10.	Исхрана људи	1			34			
11.	Операције и мерења у прехранбеној производњи	2	2		68	68		
12.	Прехранбена технологија	3			102			
13.	Производња прехранбених производа		4			136		90
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1	0	0	34	0	0	0
14.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34			
Укупно		23	8	0	782	272		90
Σ		31			1144			

Наставни план и програм за ученике II разреда смера оператер у прехрамбеној индустрији

		II РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		8	0	0	264	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			66			
2.	Страни језик	2			66			
3.	Физичко васпитање	2			66			
4.	Математика	2			66			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		9	1	12	264	66	396	120
5.	Операције и мерења у прехрамбеној производњи	2			66			
5.	Здравствена безбедност хране	2	2		66	66		
6.	Прехрамбена технологија	4			132			
7.	Производња прехрамбених производа			12			396	120
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	66	0	0	0
8.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			33			
9.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			33			
Укупно		19	1	12	594	66	396	120
Σ		32			1176			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 33 часа годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехранбеној индустрији могу слушати у II разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
4.	Припреме сладоледа и ледених посластица
	Задругарство
Општеобразовни предмети	
5.	Музичка култура
6.	Изабрани спорт
7.	Историја (изабране теме)
8.	Аграрна географија
9.	Биологија

Наставни план и програм за ученике III разреда смера Оператер у прехрамбеној индустрији

		III РАЗРЕД						
		недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б
ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		9	0	0	256	0	0	0
1.	Српски језик и књижевност	2			58			
2.	Страни језик	1			29			
3.	Физичко васпитање	2			58			
4.	Математика	1			29			
5.	Географија	1			29			
6.	Ликовна култура	1			29			
7.	Социологија са правима грађана	1			29			
ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	2	12	203	87	348	150
8.	Прехрамбена технологија	4			145			150
9.	Производња прехрамбених производа			12			348	
10.	Тржиште и промет прехрамбених производа	2	1		58	29		
11.	Предузетништво		2			58		
ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		2	0	0	58	0	0	0
1. 2.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			29			
1. 3.	Изборни предмети према програму образовног профила	1			29			
Укупно		17	3	12	517	87	348	150
Σ		32			1102			

Изборни предмети према програму образовног профила - (1 час недељно, 29 часова годишње)

Изборни предмети према програму образовног профила које ученици смера оператер у прехрамбеној индустрији могу слушати у III разреду

Р.бр.	Листа изборних предмета
Стручни предмети	
1.	Аграрни туризам
2.	Основе угоститељства
3.	Припрема топлих посластица
4.	Припреме сладоледа и ледених посластица
5.	Задругарство
Општеобразовни предмети	
1.	Музичка култура
2.	Историја (одабране теме)
3.	Страни језик
4.	Изборни спорт
5.	Аграрна географија
6.	Биологија

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	66	58	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети*	1-2 часа недељно		
Факултативни предмети/програми*	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

*Поред обавезних предмета и изборних програма школа може да организује, у складу са опредељењима ученика, факултативну наставу из предмета/програма који су утврђени плановима наставе и учења других образовних профила истог или другог подручја рада, као и плановима наставе и учења за гимназије, а који су утврђени школским програмом.

**Факултативни облици васпитно-образовног рада обавезни су за ученике који се за њих одреде.

Остваривање плана и програма наставе и учења

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова
Разредно часовна настава	34	33	29
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	3	4	5
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења у групе - ¹Уколико се програм реализује у „школском систему“

разред	предмет/модул	годишњи фонд часова			**број ученика у групи -до	***Потребно ангажовање помоћног наставника
		вежбе	практична настава	*настава у блоку		
I	Операције и мерења у прехранбеној производњи	68			15	ДА
	Производња прехранбених производа	136		90	10	ДА
II	Производња прехранбених производа		396	120	10	ДА
	Здравствена безбедност хране	66			15	ДА
III	Производња прехранбених производа		348	150	10	ДА
	Тржиште и промет прехранбених производа	29			15	/
	Предузетништво	58			15	/

*Настава у блоку се реализује у школској радионици (кабинету) у реалним радним условима или у погонима код једног или више послодаваца у реалним радним условима

**За реализацију програма вежби, практичне наставе и наставе у блоку одељење се дели у групе.

***Часове вежби, практичне наставе и наставе у блоку реализује предметни наставник а **помоћни наставник обавља послове припреме за извођење часова вежби.** Под непосредним руководством наставника демонстрира радни задатак, **пружа помоћ при раду са ученицима** на часовима вежби (у школској радионици, кабинету и лабораторији) **за обављање одређених послова и радних задатака. Планира и требају** потребне материјале и средства за рад на часу. Обавља радне задатке за које ученици нису компетентни.

4. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА, НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА ПРОПИСАНИХ НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА , ПРОГРАМА ДРУГИХ ОБЛИКА СТРУЧНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВРСТЕ АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ

4.1. ШКОЛА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ РАД

4.1.1. Планирање, организација и олици наставе

Планирање васпитно-образовног рада како на нивоу школе тако и на нивоу једног предмета или часа мора подједнако бити систематично и одражавати један логички след операција.

Први корак јесте одређивање циља и његово прецизирање-односно **операционализација циља** глобалне или појединачне педагошке активности.

За сваку активност која се намерава извести (наставну, ваннаставну, практични рад и слично) треба јасно дефинисати оно што се жели добити као крајњи резултат. То може бити сума знања, разумевање појаве или закона, упознавање операције или овладавање неком радном операцијом, остваривање васпитних задатака итд. У сваком случају постављени циљ односно задаци морају бити једноставно и крајње прецизно дефинисани, сужени, колико је то год могуће, на жељени резултат. **Операционализација циља је посебно значајна на нивоу планирања часа или других активности, јер је ту могућа потпуна конкретизација.**

Једном постављен, конкретизован циљ је крајња тачка до које треба доћи полазећи од почетног стања. Прецизно утврђивање почетног стања, у ланцу планирања претпоставља констатовање развојних и узрасних карактеристика ученика дате групе, познавање састава групе са становишта нивоа знања или овладаности вештинама, развијености способности и социо-културних утицаја под којима су ученици, навика и мотивације за одређена питања. Поуздано утврђивање почетног стања може се постићи тимским радом наставника и стручних сарадника, пре свега (педагога, психолога и социјалног радника). Прецизно утврђен циљ и прецизно утврђено почетно стање су две тачке (почетна и завршна) између којих се одвија процес педагошког стваралаштва наставника који обухвата следеће кораке:

1. Селекција информација и операција које ће бити презентирани и пренете ученицима било ради информисања било ради усвајања. Треба имати на уму да су програми оквир а не рецепт за прецизно утврђену суму знања, посебно кад се ради о теоријским предметима. Код савладавања практичних операција програми дају прецизне информације, па је овде наставнику много једноставније. Међутим, и у таквим случајевима, познавање претходног стања, односно степена овладаности појединим операцијама јесте коректив за дозирање активности и избегавање понављања вежби и операција које су у оквиру претходних активности савладане.

Избор информација релевантних за проблем који се проучава значи, пре свега, чишћење од небитних детаља и опширности чиме се може повећати оптерећеност ученика и наставника али не и повећати ефекат рада.

Селекција информација претпоставља брижљиво проучавање програма свог и сродних наставних предмета, наставних садржаја, било које врсте, проучавање уџбеника и референтне литературе, паралелно са овим садржајима, да би се остварила корелација међу сродним предметима, установило које је информације неопходно саопштити на часу а које ученици могу и добијају читањем уџбеника или приручника.

2. Идентификовање погодности и сметњи које се јављају у практичним условима рада сваког ученика и наставника је један од важних корака на путу ка остварењу циља.

Исти елементи могу бити и погодности и сметње у раду и то су:

- знање и способности са којима наставник (теоријске и практичне наставе) стручни сарадник или сарадник у настави располажу,
- простор и опрема објекта у коме се активност изводи или треба да изведе (величина просторије с обзиром на групу, њена адекватност планираној активности, опремљеност простора одговарајућим намештајем, наставним средствима или машинама и апаратима за обављање одређених практичних радњи),
- извори информација и знања (литература, наставна средства, сарадници - у школи и ван ње),
- време које се може употребити, које стоји на располагању, за одређену активност.

Утврђивање сваког од ових елемената по категоријама погодности и сметњи омогућује правилан и адекватан избор информација и операција које ће бити пренете ученицима, избор, метода, облика, средстава и система рада (педагошке стратегије).

Планирати активност ако за њу нема одговарајућег простора или опреме значи већ унапред рачунати на неуспех. Због тога се у планирању мора водити рачуна о избору поступака који се могу спровести у постојећим условима, имајући у виду све што је побројано као могуће сметње или погодности.

3. Изграђивање педагошке стратегије је у ствари дидактичко-методичка операција која подразумева:

- избор метода у зависности од напред поменутих елемената,
- избор облика, на исти начин и
- избор наставних средстава, схваћених у најширем смислу као све врсте избора за учење и наставу (књижна, некњижна грађа, апарати, инструменти итд.).

Избор наставних система такође може да буде вршен у зависности од побројаних могућих погодности или сметњи, али се тај избор по правилу не врши на нивоу планирања часа или поједине активности, већ на нивоу планирања годишњег или полугодишњег рада.

4. Евалуација примењене стратегије, односно одабраних метода, облика, средстава или система рада је веома важан корак у раду на планирању и припремању. Она се спроводи у зависности од постављеног циља, почетног стања, изабраног садржаја (информација и операција), извора и сметњи. Тако проверавана стратегија омогућује стално прилагођавање поступака датој ситуацији и датим циљевима, те се не може говорити о универзално добрим и одговарајућим методама, организацији и облицима рада, већ само о адекватним, с обзиром на циљ, погодности и сметњи. Иста средства, методе и облици могу у зависности од почетног стања, постављеног циља и спретности и знања наставника дати веома добре или веома лоше резултате. Употреба једног наставног средства, на пример филма, може имати потпуно негативне ефекте, чак и кад се ради о веома добром и по садржају адекватном филму, ако наставник није спреман за његову употребу, било да се јављају проблеми руковања са апаратом или да наставник не познаје садржај филма и слично.

5. Резултат, оствареност циља, се процењује у односу на цео процес укључујући у то и операционализацију циља. Стална евалуација поступка планирања и припремања и евалуација сваке од фаза, сваког од предузетих корака омогућује сталне корекције и прилагођавање поступка ради постизања бољих резултата. Вођење евиденције о примењеном поступку, успешности тог поступка, о примењеним средствима, анализа конкретизације циља итд., служи наставнику као основа за стварање "личне методике" која као резултат систематског планирања и анализе постаје веома вредан инструмент рада наставника.

6. Место и улога ученика у планирању. Будући да се извори знања налазе не само у школи, него и ван ње, да млади уче посредством средстава масовних комуникација, да наставници у школи где у већој или мањој мери постоје многобројни извори (библиотеке, колекције наставних средстава, машине итд.) нису једини и превасходни извори знања, за планирање рада, припрему реализације и изградњу одговарајућих односа међу наставницима и ученицима, наставник мора имати у виду да су његови положај и улога, као и положај и улога ученика промењени. Најзначајнија промена је управо у постојању објективних услова да ученик поступно преузима и део улоге планера и организације процеса сопственог учења и образовања.

Наставник у условима савремене технологије образовања има пре свега задатак да: планира, припрема, усмерава, контролише, вреднује, мотивише, објашњава, помаже ученику у личном планирању. Наставно средство може да: мотивише, саопштава, показује, објашњава, илуструје, замењује стварност, служи као инструмент.

Ученик, ако су ове "дужности" наставника и средства заиста подељене онако какве су им могућности, ће се обраћати наставнику више за помоћ у планирању и организовању активности док ће се средством више користити непосредно, црећи од њега само информације. Дакле, може се повећати васпитни утицај наставника, препуштајући средству улогу информатора а ученику планера и организатора процеса сопственог учења.

7. Планирање и непосредна припрема наставника за васпитно-образовни рад. Ове активности су услов рационалног располагања временом јер обезбеђују: равномерност наставног садржаја, систематичност, поступност у раду, селективнији избор и примену наставних метода и средстава, облика и техника рада. Оно није просто распоређивање наставних садржаја по часовима, већ је то целокупни поступак претходно наведених фаза у раду.

Планирање наставног рада карактерише општи приступ за разлику од програмирања наставне теме као конкретизоване разраде појединих програмских садржаја. Планирање наставног рада карактерише општи приступ за разлику од програмирања наставне теме као конкретизоване разраде појединих програмских садржаја. Планирање можемо поделити на више врста. С обзиром на време, оно може бити: годишње, полугодишње, тромесечно, месечно и седмично. С обзиром на степен разраде планирање може бити глобално и оперативно; а према поступку временско и тематско.

У пракси наше школе наставник врши:

1) глобално 2) оперативно планирање као и 3) непосредно припремање за извођење наставног рада - припрема за час као и друге облике васпитно-образовног рада који су тесно повезани са наставом нпр. - додатни рад. слободне активности и сл.

Глобално планирање (годишње) врши се пре почетка школске године и обухвата распоређивање наставних тема, број предвиђених часова по теми, распоређивање часова са обраду, утврђивање и систематизацију.

Оперативно планирање обухвата дидактичко-методску разраду наставних тема на наставне јединице а временски обухвата најмање један месец.

Наставник ради на изради оперативног плана уз уважавање напред наведених елемената и поступака (нпр. корелација са истим предметом по разредима, сродним предметима, упознавање услова, предзнања ученика и сл.). Оперативни план садржи: време (нпр. наставне недеље), редослед наставних јединица у оквиру теме и за сваку од њих назначен тип часа, облик рада - метод рада, наставна средства, место рада (локација), примена иновативних поступака, сараднике у реализацији и напомену у коју се уноси све оно што је важно за саопштење о наставној јединици, одступање од плана итд. Оперативно планирање захтева већу креативност и еластичност наставника у односу на усвојени Наставни план и програм. То подразумева извесну слободу наставника у коришћењу броја часова датих у оквиру наставне теме; наставник ће број часова одредити и према условима школе, захтевима који се пред ученика постављају и темпу којим ученици усвајају те захтеве. Отуда наставник има потребу да повећа или смањи број часова по наставној теми, односно наставној јединици. Овакве разлике ће постојати између наставника у оквиру једне и различитих школа. Пожељно је да наставник при изради оперативног плана сарађује са ученицима чиме би се обезбедила потпунија субјективизација ученика у наставном процесу.

Непосредна припрема наставника за рад подразумева израду писане припреме која представља дидактичко-методичко структурирање часа, а састоји се у спецификавању одговарајуће наставне технологије која највише одговара унутрашњој логичкој структури градива одређене наставне јединице. Који ће елементи бити садржни у непосредној припреми зависи од више фактора међу којима као значајне истичемо: сложеност и тежину градива; искуства наставника у коришћењу облика, метода, средстава и система; циљеве конкретног часа и карактеристике ученика релевантне за остваривање тих циљева; дидактичко-техничку опремљеност школе и др.

Основни задатак припреме и разлог за израду је да се планира организација часа и што конкретније предвиде активности и односи наставника и ученика. Да би се то постигло писана припрема треба да садржи следеће елементе:

1. предмет,
 2. наставну јединицу,
 3. циљеве и задатке часа - блока (образовне и васпитне),
 4. артикулацију часа
- главне садржинске целине и потребно време за њихову реализацију, а све то повезано са - облицима, методама, средствима и системима рада,
5. сараднике у раду (уколико постоје).

У изради писане припреме наилазимо на специфичности код припремања часова вежби и практичне наставе. Планирање, а посебно непосредно припремање за час, често захтева тимски рад.

На нивоу школе тимски би се радило на изради структуре програма школе, постављању задатака и изради смерница за поједине делове те структуре, постављању рокова обједињавања рада, издвајања задатака за праћење и истраживање и сл. Планирање, програмирање и евалуирање појединих видова васпитно-образовног рада годишње и оперативно решавали би тимови састављени у оквиру појединих Актива наставника. Без тимског рада тешко је успешно остварити овај задатак код појединих облика наставе (нпр. практичне наставе.)

Активи наставника решавају значајна питања наставе. Када су организовани за групу сродних научних дисциплина они се, по структури чланова веома приближавају тиму. Међутим, значајно је да се низ питања из делатности Актива тимски решавају и када је састављен само из једног профила стручњака. Тим би се формирао у зависности од задатака тако да би га некада чинили представници свих актива у школи, некада представници актива сродних дисциплина, некада чланови једног актива а увек проширени укључивањем директора, неког од стручних сарадника, родитеља и сл. У вези са наставом у оквиру Актива тимски би требало радити на: избору и

одређивању нивоа обраде тема у односу на могућност ученика; избору наставних облика, метод и средстава; разradi принципа одабраних модела и разматрању могућности њихове примене на одређеним наставним јединицама; организацији огледних часова за демонстрирање изабраних модела (облика, метода или наставних средстава); изради програма оспособљавања ученика за самообразовање; организовању дискусија и стручних расправа; организовању такмичења; доношењу плана писмених и контролних вежби и писмених задатака; избору садржаја и облика рада слободних активности; постављању дидактичко-методичког приступа у организацији и реализацији додатног рада; изради методологије праћења и уједначавања нивоа и степена остварености појединих аспеката васпитања и образовања; тимској обради неких садржаја при чему различите аспекте теме обрађују стручњаци.

4.1.2. Организација и облици наставе

Организација наставе у оквиру једног наставног предмета одређена је циљевима, оперативним задацима, специфичном садржином програма, расположивом наставном технологијом и опредељењем за одређену педагошку стратегију као и самим субјективним условима и могућностима наставника и ученика. По новом програму настава се изводи у условима осавремењеног предметно-разредно-часовног система са низом диференцираних облика наставе (обавезне, факултативне) и осталих васпитно-образовних активности (допунски рад, додатни рад, слободне активности и др.).

Савремене дидактичке теорије, теорије учења, развијена образовна технологија и наставна пракса омогућавају да се у постојећу организациону основу унесе и флексибилнији облици наставе и учења који омогућују разноврсну структуру ученичких активности у циљу њиховог продуктивног (интелектуалног, креативног и практичног) ангажовања у условима остварене диференцијације и индивидуализације наставе, сједињавања индивидуализованог и заједничког рада и напредовања ученика.

У циљу остваривања укупних задатака и унапређивања квалитета па самим тим и ефеката наставе, наставник(ци) је могућности да изграђује стратегију наставе комбинујући и примењујући, како у литератури и пракси већ устаљене познате облике организације наставе на часу - фронтални, групни и индивидуални рад, тако и осавремењене облике организације наставе и учења као што су: диференцирана настава, индивидуализована настава, тимска настава, рад у паровима и други уз адекватан избор начина (система) учења: предавачког, програмираног, проблемског, учења путем открића и других. Сваки наставник у оквиру постојећих услова за наставу предмета који предаје и у сарадњи са члановима радних тимова мора да трага за оваквом стратегијом наставе и учења која ће бити оптимална за различите категорије ученика (према њиховим индивидуалним разликама). При том је годишња припрема наставника одлучујућа. Већ у тој почетној етапи рада он се опредељује шта ће нпр. обрадити путем предавања и фронталним радом са ученицима што индивидуализованом наставом, што диференцираном наставом по нивоима, шта проблемском наставом (индивидуално и у групи) и сл. Таквим приступом организацији наставе са диференцираним индивидуалним и заједничким активностима наставнике превазићи слабости предавачко-испитивачке наставе, кампањског учења, нездравог такмичења и индивидуализма и омогућити рационално осамостаљивање ученика у мишљењу и раду.

Фронтални облик рада у настави је истовремени, напоредни рад наставника са свим ученицима у разреду под истим радним условима. То подразумева да се сви ученици стављају пред исте задатке, на истом наставном градиву са истом педагошком стратегијом. Ово је најчешћи облик рада наставника и примењује се углавном приликом преношења нових информација и нових знања ученицима. У овом облику рада доминира наставник користећи се вербалним методама

рада. Фронтални облик наставног рада не сме постати доминирајући облик. Предност овог облика је у томе што је економичан јер се може применити у одељењима са релативно великим бројем ученика и што омогућава наставнику да у оквиру расположивог времена обради веће програмске целине и у условима мање технички опремљених школа методама демонстрирања. Овај рад пружа могућности за стварање одређених емоционалних и интелектуалних расположења код свих ученика чиме се продубљује доживљај садржаја градива (нпр. обраде садржаја који се могу користити за остваривање задатака развијања патриотизма и сл.). Међутим, рад са свим ученицима захтева да се одмери према "просечном" ученику и у обради градива и у ангажовању а самим тим не задовољавају се потребе других категорија ученика - обдарених и оних с тешкоћама у развоју. То доводи до сметњи у процесу индивидуализације рада и омета оптималну активизацију ученика.

Индивидуални облик рада са ученицима, представља појединачни рад ученика, уз одговарајућу помоћ наставника, било да ради на посебном задатку или на задатку који је део општег задатка за разред. Атмосфера индивидуалног рада обезбеђује максималне услове за развој радних и организационих способности ученика, развија самосталност у раду и учењу и има велику мотивационо-активизациону моћ. Примена овог облика наставног рада захтева извесну систематичност, поступност и одговарајућу припрему ученика и наставника. Индивидуални рад може бити усмерен или вођен и слободан, скоро потпуно самосталан рад ученика на часу. У овом облику наставног рада најчешће се примењују лабораторијске и експерименталне методе, методе рада на тексту и на графичким радовима као и комбинација метода показивања и објашњавања, када ученици једни другима или наставнику показују и објашњавају одговарајуће радне операције или послове. Што се више узимају у обзир карактеристике ученика као појединца (претходна знања), склоности и способности, нивои мотивације и друге особине личности) у обликовању задатака на чијем извршењу треба да се ангажују то овај облик рада у већој мери, добија карактеристике индивидуализованог педагошког поступка.

Групни облик наставног рада је рад са мањим бројем ученика где се наставно градиво обрађује са прецизно подељеним радним задацима и обавезама а резултати рада дискутују у одељењу. Примена овог облика рада има социолошко, психолошко, педагошко и дидактичко оправдање. Групни рад повећава број непосредно ангажованих и активних ученика у истом моменту, омогућује да ученици заједничким радом стичу знања, вештине и навике. Овакав рад подстиче, усмерава разне облике комуникације, размене и сарадње међу ученицима и између ученика и наставника. Групни рад нужно захтева заједничко планирање, поделу рада, повезивање резултата појединаца у резултате групе и често резултате групе у резултате одељенског колектива. Исходитаквог рада су мера заједничке успешности свих чланова. Све те карактеристике доприносе да наставни процес постаје значајан фактор социјализације ученика.

Добро организовану и припремљену групу треба да карактеришу следећа обележја: адекватан састав чланова у односу на циљ; договорена комуникација између чланова, са наставником и другим радним групама.

Задаци за групни рад могу бити: 1. истоврсни за сваку групу, 2. диференцирани према садржају када свака група решава друге задатке, 3. диференцирани према интересовању ученика и 4. диференцирани према нивоу знања и способности ученика.

Рад у групи се обавља по следећем редоследу: **припремна фаза** (постављање циља и задатака, подела рада, подела ученика у групе, оперативна фаза (реализација задатака, трагање за информацијама, размена искустава и активности међу члановима) и верификативна фаза (извештавање, дискусија, усвајање закључака, вредновање). Групни рад треба примењивати у корелацији са осталим облицима рада и примењивати га тада када је он оправдан, односно рационалан у односу на циљ, задатке и одређене наставне садржаје.

Диференцирана настава. Са становишта друштвене обавезе школе да омогући оптимални свестрани развој и оспособљавање за рад сваком појединцу у настави се морају уважавати индивидуалне облике по способностима, мотивацији, интересовањима, темпу учења, раније стеченом искуству и знању, као и друштвено-културним вредностима средине у којој се ученик развијао. Са дидактичког аспекта ово се може постићи различитим мерама диференцијације наставе као и индивидуализацијом процеса учења. Поред тога што је новим плановима и програмима извршена спољашња диференцијација наставе и осталих облика васпитно-образовних активности, наставника мора да интересује и унутрашња диференцијација наставе у једном одељењу (или 2-3 паралелних) која подразумева структурирање процеса учења за различите категорије ученика. За схватање облика спољашње и унутрашње диференцијације наставе неопходно је рећи да диференцирање не значи само организационе мере груписања ученика јер се под тим подразумевају и диференцирани циљеви, садржаји, методе и средства наставе. Диференцирање има значај како за индивидуализацију у когнитивном развоју личности, тако и за социјални развој ученика. У пракси се разликује:

1. Спољашње диференцирање наставе које подразумева организацију у којој се ученици из разредне заједнице распоређују у нове хомогене групе бар по једном критеријуму, најчешће према способностима и успеху или, према интересовањима (течајеви, или флексибилнији повремени облици диференцирања за обраду неке наставне целине при чему наставници раде тимски).
2. Унутрашње диференцирање је самосталан облик наставне организације унутар одељењске заједнице једног разреда. Унутрашњим диференцирањем, које може бити примењено у разним наставним ситуацијама у одељењу, циљеви, садржаји, методе итд. прилагођавају се способностима ученика. Поступци унутрашњег диференцирања наставе могу бити: социјално диференцирање (групе различите по врсти и обиму), методско и медијално диференцирање (избор поступака, средстава и извора знања, зависно од темпа и стила учења); и тематско диференцирање (прилагођавање садржаја могућностима ученика).

Приликом опредељивања за унутрашњу диференцијацију наставе на наставном часу или у оквиру више часова који обухватају тематску целину наставник мора имати у виду обавезу да обезбеди време потребно да сви ученици усвоје заједничка фундаментална знања и вештине неопходне за даље напредовање, односно примену у занимању; да поред тога ученици који брже напредују и обдарени ученици шире и продубљеније проучавају поједине предмете или области које их интересују; да истовремено, ученицима који теже напредују (избором метода, извора знања, посебном припремом задатака) омогући да усвоје минимум знања и вештина потребних за рад.

Индивидуализована настава. Ученици се у једном одељењу разликују по својим општим и специјалним способностима, по надарености, интересовањима, мотивима, особинама личности, па у вези с тим и у начинима, стилу и брзини учења. Због тога се критикује традиционална настава која се обраћа просеку у одељењу а захтева се прилагођавање савремене наставе могућностима и потребама сваког ученика. Индивидуализовати наставу значи: 1. узимати у обзир укупне особине ученика и разлике међу њима; 2. варирати методе, средства и поступке према тим разликама, 3. омогућити им да напредују према властитом темпу учења. Индивидуализацијом се подстичу властите активности ученика у процесу учења па се тако остварује задатак да се ученик научи учењу, да се развија његова унутрашња мотивација, да се постепено откривају-ослобађају његове укупне потенцијалне способности, да наиме он сам открива, увиђа своје способности у разним подручјима рада. Наставник треба да опажа и да схвата разлике између индивидуалног рада и индивидуализоване наставе. Под индивидуалном наставом се подразумева самостално решавање задатка под руководством наставника али без размене информације међу ученицима. Наставник прати ток, темпо и резултате рада и може да мења, преусмерава своју помоћ у циљу оспособљавања ученика за самосталан рад. У индивидуалном раду сви ученици решавају исте задатке, а њихов рад и решења су део заједничког задатка целог одељењског колектива. У индивидуализованој настави рад је прилагођен појединцу према његовим способностима и

особинама али тако да одговара потребама, жељама и начину мишљења појединаца који у индивидуалном раду учествују. То подразумева обликовање садржаја диференцираних задатака, примену специфичних метода и средстава, извора знања да би се ученицима омогућило развијање сопствених снага и оригиналности уз уважавање њиховог ритма рада, стила рада, афективних реакција и других чинилаца као што су преморености и сл. Позитивне стране индивидуализоване наставе су у њеној прилагодљивости на све предмете, на разне узрасте; што може да се примени на разним степенима савладаности наставе; што (више од осталих облика) доприноси развијању позитивних ставова према учењу; развија иницијативу, унутрашњу мотивацију и др. Осим тога позитивне стране су и у томе што наставник помаже ученику да упозна своје могућности и учествује у саморазвоју. У индивидуализованој настави наставник потпуније контролише услове рада па према томе долази и до бољих општих ефеката; има више времена да сагледа шта се и како учи, више управља напредовањем ученика, пружа помоћ у превазилажењу тешкоћа; има веће могућности да варира садржину, методе и изворе учења према њиховој ефикасности, има могућности да предвиди исходе индивидуализоване наставе. Поједини ефекти индивидуализације остварују се разним начинима организовања наставе, нпр. Индивидуализованим радом ученика на диференцираним задацима (са или без наставних листића); групним радом са унутрашњом диференцијацијом задатака; самосталним радом на програмираном и полупрограмираном материјалу; учењем путем открића и решавањем проблема. Индивидуализација наставе је само један од облика организовања наставе и учења и не треба да води интелектуалној, емоционалној и моралној изолованости јединке. Стога се индивидуализација наставе повезује са разним облицима наставе који обезбеђују учење у условима социјалне комуникације и кооперације.

Тимска настава је облик организације наставе у којој два и више наставника и њихови сарадници координирају рад на реализацији програма једне веће по узрасту (образовном нивоу) уједначене групе (нпр. више одељења истог разреда), радећи на оним деловима програма или активности за које су стручно највише заинтересовани и оспособљени. Тим заједнички реализује поједине програме или теме: планира, изводи и вреднује активности ученика, организује наставу и припрема садржаје, задатке и сл. који одговарају њиховим потребама и могућностима и на тај начин настоји да рационализује рад и учини га ефикаснијим. Поред групног организовања ученика и наставника тимску наставу карактерише флексибилно распоређивање наставних садржаја и коришћење времена као и интензиван стручни приступ обради садржаја уз употребу савремених наставних средстава.

Тимска настава се одвија:

а) у великим групама, (више одељења једног разреда) у којим доминира наставник стручњак из тима или доведен изван школе. Велике групе су погодне за предавања, излагање новог градива, увођење у веће целине, тумачења, систематизацију закључна разматрања, приказивање филмова, подношење извештаја о истраживањима и сл.;

б) у средњим и малим групама које се формирају после увођења ученика у рад у виду хетерогених група (30 до 35 ученика). У тим групама се остварује рад на материјалу, вежбање и утврђивање, да би се после проверавања ученици делили у хомогене групе, где број ученика варира све до малих група у којима се рад диференцира према ученицима који су више напредовали, према онима који заостају, док трећи продужавају са учењем на истом материјалу; ц) тимска настава се када је то неизбежно диференцира све до самосталног и индивидуализованог рада ученика. На овај начин могу се реализовати цели разредни програми, изборни програми и слично као и поједини делови програма, теме унутар једног разреда, односно одељења. Наставници чланови тима одговорни су за квалитет наставе једног или више предмета, заједнички расправљају о садржају, методама наставе и избору средстава и вежбања у малим групама, о распоређивању ученика у групе и др. Подела рада је прецизирана, кооперација се мора остварити да би се дошло до резултата те у плановима нема неоправданих одступања. Тимска настава захтева добру опремљеност школе (апаратима, материјалима за групно и индивидуално учење, програмираним материјалима,

библиотеком, лабораторијама, филмовима, збиркама и др.). За примену тимске nastave у нашим условима организације nastave стручњаци препоручују да се стручни активни наставника почетком године одреде за тимски рад на обради комплексних, сложених, интердисциплинарних тема да би омогућили ученицима што боље схватање појава и њихову узрочно-последичну повезаност и међузависност. Актив разматра ко о појединим аспектима теме може најстручније да излаже свим ученицима, одређује се за АВ средства(филмове, магнетофонске снимке, пројекције и слично, што одговара раду са великом групом); договара се о раду у одељењу у малим групама; предвиђа које додатне активности (експерименте и слично) ће остварити у додатном раду, а шта у слободним активностима.

Тимски рад је незаобилазан у остваривању програма стручних предмета или области у средњој школи. Наставни тим чине четири до пет а најмање три стручњака: наставник технологије, сарадник практичне nastave и инструктор у предузећу. Њихова међусобна сарадња и координиран рад услов је целовитог професионалног формирања ученика и развијања његовог позитивног односа према позиву.

Програмирана настава настаје из тежње за рационализацијом процеса учења, односно из потребе да се процес учења учини што активнијим, да се контролише и да се унапред могу предвидети његови ефекти. То је довело до програмирања наставних садржаја путем врло кратких корака. Програмирана настава и програмирано учење полази од претпоставке да процес учења има три битне фазе: 1. контакт ученика са чињеницама односно информацијама које треба усвојити (у класичној настави то је када наставник предаје, изводи вежбе, ученик учи из уџбеника, литературе, слуша радио, снимљена предавања, плоче, гледа филмове); 2. властита активност ученика на градиву које треба усвојити, научити (на том градиву ученик треба да ради, да га употребљава у различитим варијантама примене); 3. повратна информација о успешности или неуспешности учениковог рада на градиву.

У традиционалној, предавачкој настави битна је прва етапа. Програм се сматра реализованим ако је наставник са ученицима "прешао градиво". Изостаје ученикова самостална активност на градиву (или се овај најбитнији део пребацује за домаћи рад где ученик ради без наставникове помоћи и усмеравања), а повратну информацију која у психолошком смислу представља, поткрепљење (позитивно или негативно зависно од одговора) ученик добија тек приликом врло ретких одговора за оцену. У међувремену наставник, који тако ради не зна како тече учеников мисаони развој.

Програмирана настава изводи се уз помоћ програмираног материјала (софтвере) који може бити израђен за цело градиво једног предмета у виду програмираног уџбеника, могу бити програмиране само поједине теме, али наставне јединице, а програмирани материјали могу бити уграђени у машине за учење (настава путем компјутера). Учење из програмираних текстова може бити праћено и радом на другим изворима знања (магнетоскопски снимци, практичне операције, радио и ТВ емисије, и др.). Програмирање је активност која захтева врло стручно структурирање садржаја по кратким корацима -чланцима и секвенцама - који обезбеђују логички редослед и поступност у учењу на најлакши и најбржи начин. При том је у сваком чланку или за више чланака истовремено обезбеђен целовит процес учења: 1. припрема, 2. обрада новог (информисање), понављање и вежбање и 3. проверавање, односно повратна информација.

Сваки рад па и програмирано учење подразумева припрему ученика коју може да изврши наставник (тумачи како се ради на програмираним материјалима) или се упутство даје уз програмирани материјал. Уколико школа има машине за учење ученици се уводе у технику учења помоћу машина коју релативно лако савлађују. После тога ученик прелази на рад на чланцима. Чланак садржи мању честицу наставног садржаја - информацију коју ученик може самосталним радом да усвоји. Информација може бити и индиректна и упутити ученика на неки други извор знања. Ученик мора информацију добро разумети и понављати је ради запамћивања или обавијати неке операције на које ова информација упућује. Усвајање, запамћивање информација

је услов за решавање задатака који могу бити једноставнији да се односе на сваки битни део информације и сложенији када обухватају више информација из претходних чланака односно постепено воде до општих појмова. За наставнике је прихватљивије да се сами, полазећи од захтева програмираног учења, оспособљавају за полупрограмирање или делимично програмирање и да за то оспособљавају и ученика. Битно је да се у наставу уноси што више самосталног рада, активности, двосмерне комуникације и да ученици добијају чешћу повратну информацију. У свакодневной пракси могућа су два приступа полупрограмираном учењу: 1. наставник по краћим деоницама излаже градиво, води разговор са ученицима из којег следе закључци, или, пројектује информације путем графофолије, магнетне траке, елемент филма и слично, затим за сваки део варира питања за вежбање и на крају у целини проверава петминутним текстом (пребројавањем тачних одговора, дизањем руке) или још рационалније - проверава резултате путем респондера којих већ има у свакој школи; 2. други облик полупрограмираног учења је самосталан рад ученика са уџбеником. То су радни уџбеници који пре свега имају прегледно структуриран основни текст за графичким истицањем битног, затим вежбе, дискусиона питања, табеларне прегледе и друго а понеки и краће испите знања након обрађене теме. Правилно решење задатака даје се или у уџбенику или их саопштава наставник. На основу рада са таквим уџбеником ученик се уводи у поступке рада на сваком другом тексту, издвајања и запамћивања чињеница, уочавања проблема, мисаоног повезивања чињеница и генерализација, односно у самопрограмирање.

Проблемска настава као вид активног учења подразумева организацију наставе која се заснива на структурирању градива, на начин комуникације ученика и наставника и уважавању претходних знања и искуства ученика.

Проблемски организована настава одбија се кроз следеће фазе:

- постављање проблема где наставник ученицима излаже задатак у проблемском облику и упућује их да уоче проблем. Ученици потом из раније стечених знања траже она која им могу помоћи у решавању постављеног проблема, односно задатка. Да би извршили селекцију знања разговарају са наставником који им даје одговарајуће смернице у тражењу решења;
- у другој фази рада ученици одабирају могуће начине решавања и уз помоћ наставниковог вођења проверавају њихову истинитост. У случају неуспеха траже се и проверавају нови начини. У току постављања и проверавања истинитости хипотезе наставник, посебно у ситуацији погрешног рада, ученицима поставља додатна, пре свега подстицајна, питања чији је задатак да ученике усмери ка решењу. Често наставник води ученике до решења тако да централни проблем рашчлани на низ мањих чији поступни след решења доводи до главног решења;
- провера утврђеног решења у пракси је завршна фаза рада. Процес учења се завршава доношењем коначног суда.

Овакав облик организације наставе доприноси (види део о активизацији ученика) мотивацији ученика, повећава њихову активност чиме се постиже и већи ефекат у остваривању васпитно-образовних задатака наставе а пре свега: развијање унутрашње мотивације код ученика (мотив радозналости, постигнућа, самоактуализације и др.), активирање мисаоних процеса (анализе, синтезе, апстракције, генерализације и сл.) као и развој креативних компоненти мишљења(флуентност, оригиналност, флексибилност, осетљивост за проблеме и др.). На овај начин сам наставни процес постаје привлачнији и интересантнији а ученици се оспособљавају за самостални рад.

Успех коришћења проблемске наставе зависи од узраста, мотивисаности претходних знања и искуства ученика али и од припремљености и мотивисаности наставника. Припрема наставника обухвата: избор и планирање наставних тема односно наставних јединица за примену проблемске наставе, избор проблема и припрема вођења ученика за њихово решавање, утврђивање начина мотивације ученика, припрема дидактичног материјала и наставних средстава.

Учење путем открића је у ствари врста учења путем истраживања са посебним начином вођења ученика да релативносамостално открију нове принципе, правила и законе, да структурирају

чињенице које уче и да упознају методе решавања различитих проблема. Ова врста рада ефикасна је у случајевима откривања нових принципа и појмова, при организовању чињеница у структуре, односно када је могуће секвенцијално обрађивати одређене садржаје. Реч је о малим открићима, за разлику од концептуалних инвенција, које нису предмет учења путем открића у настави. Процес откривања је резултат индуктивног и дедуктивног мишљења, при чему су наставникове инструкције основни инструменат усмеравања активности ученика. Реч је о релативно самосталном упознавању од стране ученика са новим чињеницама и генерализацијама које му раније ни на један начин нису саопштене. У процесу примене ове врсте учења доминирају трагачке и хеуристичке активности ученика при усвајању општих правила учења, метода решавања проблема и постепено улажење у процес сазнавања. Настава у чијој је основи учење путем открића утиче на: развијање интелектуалних способности ученика, развијање унутрашње мотивације и истраживачког стила код ученика, непрекидно буди радозналост, условљава бољу ретенцију и трансфер стечених знања, активира ученике и непосредно развија њихову способност за решавање проблема, стицање нових информација и др. Приликом припремања градива и ученика за учење путем открића наставник има у виду да правилно одабране инструкције треба да подстичу развој индивидуалних диспозиција ученика, да усмеравају активност на структурирању знања на специфичан начин, доприносе да се материјал проучава у секвенцама и обезбеђују повратне информације ученику у процесу трагачких активности. При креирању секвенци за проучавање предност треба давати оним садржајима који чине окосницу појмовне структуре датог предмета, посебно доприносе разумевању основних поставки, начела и принципа.

4.1.3. Планирање практичне наставе

Оптимално остваривање циља и задатака практичне наставе претпоставља правовремен приступ планирању и припреми њене реализације на нивоу школе и на нивоу образовног профила. Сложени и различити услови у којима школе остварују практичну наставу намећу као императив осмишљено планирање и солидну припрему.

У зависности од врсте образовних профила, односно садржаја рада, сложености рада, средстава рада и укупних услова под којима се и изводи, врши се избор организационих форми, облика и средстава остваривања практичне наставе. У већини случајева наставно-материјална база су погони, лабораторије, кабинети, радионице и сл. привредних предузећа и занатских и услужних радњи, чиме се употпуњују услови и повећавају могућности практичне наставе.

Садржаји практичне наставе су осавремењени и прилагођени новим технологијама рада и условима организације, што изискује повећан напор у њеном планирању и припремању. Тиме се омогућује да њено остваривање буде рационалније, ефикасније и сврсисходније. То се може постићи ако се на време предвиде околности под којима ће се настава одвијати.

Приликом разраде плана и припрема за практичну наставу полази се од броја ученика као квантитативног показатеља као и специфичности плана и програма практичне наставе, односно од броја и врсте образовних профила за које треба организовати практичну наставу. Стручни орган школе врши анализу могућности за остваривање практичне наставе и при томе полази од специфичности подручја рада и образовних профила, од одговарајућих педагошких, организационих и програмских захтева практичне наставе за сваки образовни профил.

С обзиром на просторне, материјалне, кадровске и друге услове са којима школа располаже, утврђује се у којој мери се могу испунити циљ и задаци практичне наставе. Већина школа може задовољити услове за почетну обуку.

- Теже је са реализацијом програма старијих разреда. У стручној припреми за њих треба извршити селекцију тематских целина које ће "прихватити" школске радионице и оних за које је

препоручљиво или неопходно коришћење шире наставне базе. У њој ће се реализовати, у већини случајева, и програми завршних разреда у целини, уз неопходно усклађење производних задатака са задацима образовања. У зависности од развијености средине у којој је школа и њена повезаност са предузећима, као и интереса који предузећа показују према образовању, школа је у могућности да врши избор услова за реализацију практичне наставе или је упућена на услове који јој се једино пружају. Искуства школа из ранијих година у том погледу су драгоцене за унапређивање односа са предузећем и повећање стандарда професионалног образовања ученика. На основу наведених анализа, стручни актив школе предлаже ОПШТИ ПЛАН остваривања практичне наставе са аспекта организације и других битних компонената. Начелна сагласност предузећа (чији ће се погони користити за праксу ученика) на општи план остваривања практичне наставе, претпоставка је сарадње у припреми остваривања програма практичне наставе.

Општи план остваривања практичне наставе садржи, првенствено, следеће елементе:

1. Број група ученика и радних места.

Према планираном броју ученика по разредима и образовним профилима треба исказати колико ће се за сваки образовни профил формирати група ученика и колико и којих радних места је потребно обезбедити.

2. Место остваривања садржаја програма.

На основу разрађене и анализиране структуре садржаја програма, материјално-техничке и кадровске опремљености и броја ученика и њихових група утврђује се место остваривања практичне наставе (школа, предузеће или комбиновано - школа и предузеће).

3. Временска артикулација практичне наставе.

Наставним плановима и програмима, поред недељног распореда часова практичне наставе, који се континуирано реализује у току године, предвиђена је и организациона форма која захтева годишњи план расподеле часова (блок-систем). Ова форма наставе ја заступљена у свим подручјима рада и образовним профилима, а разлике су у трајању (броју недеља) и временској расподели. Без осмишљено и прецизно испланиране динамике њене реализације у току године она може да постане пука формалност.

4. Материјално-технички услови.

Детаљна анализа материјално-техничке опремљености кабинета, лабораторија и радионице, како школе тако и предузећа, представља важну компоненту планирања и припреме. То омогућава сагледавање материјално-техничких услова и мера које треба предузети, било у школи или у широј наставној бази, да би се обезбедили неопходни услови за рад. Пре свега потребно је:

- одабрати машине, уређаје и средства и означити њихову функцију у одређеној структури програма;
- довести у исправно стање постојеће машине, уређаје, прибор и др. и припремити их за рад;
- предвидети набавку неопходних наставних средстава, машина и уређаја који недостају или, уместо тога, коришћење одговарајућих средстава која припадају другој организацији;
- комплетирали алат и прибор у складу са потребама дидактичких и производних вежби;
- класификовати материјал потребан за реализацију програма;
- предвидети припрему потребне техничке и друге документације.

5. Кадровски услови.

Анализом заступљености наставног кадра, с обзиром на структуру програма, фонд часова и нормативе наставног кадра, утврђује се недостатак или вишак профила наставника и указује на мере које треба предузети. Потребе за стручњацима из предузећа које треба укључити у образовно-васпитни рад такође треба предвидети и обезбедити уз помоћ и сагласност кадровско-образовних служби. Расподела фонда часова практичне наставе на наставнике, сараднике у настави, координаторе или организаторе, врши се у складу са Законом и нормативом наставног кадра школе и одлукама фонда за средње образовање. За стручњаке из предузећа који се укључују у наставу, као и за остале наставнике и реализаторе праксе, треба планирати стручну и методичку припрему.

6. Остали елементи.

У плану реализације практичне наставе треба предвидети и следеће:

- дефинисати начине и услове под којима школа може да остварује добит од практичне наставе а да се при томе не наруше дидактичко-методички принципи;
- обезбедити вођење документације о реализацији и праћењу практичне наставе (која се може разврстати у категорију педагошке и техничке документације);
- сачинити правила рада и понашања за време реализације практичне наставе, којима се регулишу: организација рада, поступак задуживања и раздуживања ученика средствима рада, посебни и специфични захтеви, понашање ученика и сл.;
- сачинити нормативни акт - правилник о заштити на раду, за извођење практичне наставе, који нарочито разрађује питања безбедности ученика у условима одређене технологије рада;
- сачинити производни или услужни план школске радионице (као посебан сегмент плана реализације практичне наставе), уколико радионица има свој производ и пласман или кооперативни однос са предузећем за који спрема кадар, односно са трећим лицем ради пружања услуга. Производни план радионице мора бити усаглашен са планом и програмом практичне наставе, тако да је могуће производни процес уклопити у радне вежбе ученика, при чему образовни ефекти морају имати предност над економским. Елементи из општег плана остваривања практичне наставе заузимају значајно место у годишњем програму рада школе. У сагласности са годишњим програмом школа ће сачинити периодично разрађене сегменте програма рада за поједине активности, а посебно за практичну наставу.

4.1.4.Оперативни план наставника

Програм практичне наставе дат је као генерализација искуства и научног сазнања. Наставник врши дидактичку разраду комплекса тема и програма, формира вежбе, као најмање дидактичко-логичке целине (које се усвајају у одговарајућој временској јединици, чије је трајање различито а може да обухвати и читав радни дан), рашчлањује их на елементе – од захтева и операција до сложених радова и производње.

У оперативним плановима наставници практичне наставе планирају и програмирају сваку вежбу и наставну јединицу, разрађују садржину рада, одређују тип вежбе, планирају наставне методе, облике, место реализације, временску динамику, средства рада, потрошни материјал, за праксу у предузећу дефинишу свако радно место, периодичну замену ученика на радним местима и др. Паралелно са овим утврђују и функционалне односе и повезаност са одговарајућим стручним наставним предметима као и координацију са другим наставницима. Најефикасније је заједничко оперативно планирање, јер обезбеђује јединствен приступ у реализацији програма наставника стручних предмета и практичне наставе.

При дефинисању дидактичких вежби, кад год је могуће, треба тежити да оне буду у функцији продуктивног рада и да имају употребну вредност. Овим ученик стиче мотивацију за брже и боље

оспособљавање, јер може сагледати резултат свога рада и његову вредност. На основу оперативног плана наставник за сваку вежбу сачињава оперативно-техничку припрему, која подразумева целовиту припрему свих техничких елемената радионице - машина, алата, материјала, техничке и друге документације и др. Оперативне планове реализације програма утврђује стручни актив на предлог предметног наставника. Они су саставни део годишњег плана рада школе.

4.1.5. Организација практичне наставе

Организацију образовно-васпитног процеса у средњој стручној школи карактерише професионално-радна компонента. У томе практична настава заузима централно место. Различити услови у којима школе раде и бројни фактори условљавају различите организационе форме остваривања практичне наставе, којима треба постићи приближно исти ниво оспособљености ученика. Као битни чиниоци који утичу на организацију и реализацију практичне наставе истичу се:

Материјално-технички услови и место реализације

Обезбеђивање и усавршавање материјално-техничких услова за остваривање практичне наставе је стални и најтежи задатак школе. Као што је наведено, школа те услове обезбеђује у својим, школским, наставно радионичким капацитетима или користи тзв. ширу наставно-материјалну базу (у привредним и услужним предузећима, здравственим установама, државним и друштвеним установама, занатским предузећима и др.). Зависно од садржаја програма, природе извршилачког рада и од могућности које пружа друштвено и привредно окружење школа организује практичну наставу у одговарајућем простору, које се означава као: школска радионица, кабинет или лабораторија, производни погон, одељење или лабораторија предузећа, услужни сервис, пољопривредно добро, градилиште и др. Свако од ових места намеће одговарајуће организационе форме практичне наставе за одговарајуће образовне профиле. За већину подручја рада и образовних профила практичну наставу је пожељно организовати у школи ради пуног остваривања, пре свега, дидактичних захтева (уз услов да простор и опремљеност школе наставним средствима обезбеђују оптималан ток наставног процеса). У савременим школским радионицама ради непосредног повезивања теорије са праксом, поред практичне наставе треба уводити и развијати и кабинетску наставу одговарајућих технологија рада. Због тога их, у зависности од просторних могућности, треба допуњавати средствима и опремом кабинетске наставе (ђачким клупама, таблом, графоскопом, одговарајућим узорцима, моделима, сликама, шемама и сл.). То је посебно важно за програме код којих је предмет технологија образовног профила или занимања уткан у програм практичне наставе и са њим чини интегралну целину. Међутим, ако се овако конципиран програм остварује ван школе, у организацији индивидуално распоређених ученика у једном или више предузећа и њихових погона и тако физички одвојених једних од других, могуће је стручну теорију остварити фронталном наставом, са групом или одељењем ученика. Тада се стручна теорија, која претходи пракси, одржава у школском кабинету.

Почетну практичну наставу требало би, по правилу, организовати у школским радионицама. Она је, у оквиру једног подручја, рада, за већину образовних профила идентична, јер уводи ученике у струку и сагледавање сложености рада одговарајућих технолошких процеса, омогућује стицање основних почетних практичних знања и вештина која ће се касније практичном обуком код ученика развијати и усавршавати. Због тога је у свакој школи потребно оформити радионицу за почетну практичну наставу. Она би била представљена моделом типске радионице одређеног

подручја рада или групе образовних профила, њен би стандард оптимално задовољавао дидактичко-методичке и производне захтеве садржаја практичне наставе.

У условима у којима су школске радионице тако опремљене да могу практичну наставу развијати, поред уобичајених дидактичких вежби и у оквиру производних програма, организација обуке ученика има и низ додатних елемената. То су: техничко-технолошка припрема производње, набавка и припрема материјала, услуге за финалну обраду производа, техничка контрола производа и др.

Рад у оваквим радионицама треба да се заснива на савременим принципима производње, при чему увек треба имати у виду да је њен основни циљ усвајање садржаја предвиђеног наставног програма и оспособљавање ученика.

У принципу, практичну наставу ван школе (у одговарајућим привредним и другим предузећима и установама) треба организовати само када то изискује специфичност програма (структура рада и технолошки разлози), односно када у школи није могуће такву наставу организовати. (Овакве школе, обично, и прихватају образовање оних профила за које им предузећа омогућују остваривање практичне наставе у својим погонима, било због решавања кадровских потреба предузећа, било због опште-друштвене обавезе и традиционално добрих односа са школом).

Школа може да оствари програм практичне наставе и комбиновано. Део садржаја програма (за које има одговарајуће услове) остварује у школи, а сегменте програма, нарочито оне у завршном разреду, остварује у аутентичним условима технолошког процеса предузећа. (Често је ово предност и због тога што се у предузећу користи савремена технологија, коју ученици не могу да виде у школи, а у коју треба да се укључе по завршетку школовања).

Школа може користити предузеће као ширу наставну базу за реализацију програма практичне наставе уз утврђене услове и прецизан договор, у више организационих варијанти, од којих су најчешће:

а) укључивање ученика у непосредни процес рада предузећа, по утврђеној посебној динамици, уз прилагођену сложеност и ритам рада. Ученици се постепено оспособљавају за сложеније операције у процесу рада. Међутим, овим начином оспособљавања ученика често се занемарује дидактички аспект наставе и остваривање програма у целини;

б) издвајање посебних делова производних, услужних и других капацитета предузећа, која се стављају на располагање школи, у којима ученици обављају дидактичке вежбе у аутентичним условима рада. Средства предузећа користе се за наставу одвијањем прилагођеног производног програма или другог рада, обично и уз учешће у договореној расподели оствареногдохотка;

ц) организовање рада у предузећу у посебној смени (уколико предузеће ради у једној смени), односно уступање простора и средстава рада школи, за праксу ученика, у време када погон не обавља редовну делатност.

Процес оспособљавања ученика у овом случају је исти као и у претходном, с тим што се у обавезе школе укључује и припрема и уређење погона за наредну редовну производну активност предузећа.

Организационе форме коришћења шире наставно-материјалне базе школе су различите и условљене многим факторима. Разликују се од једне до друге средина и не могу се поистовећивати и једнако примењивати. Предности и недостаци сваке организационе форме су видљиви. У принципу, систематична и добро припремљена организација остваривања практичне наставе, разрађена у динамици до детаља (уз пуну сарадњу и сагласност одговарајућих фактора предузећа) обезбедиће да се недостаци сведу на најмању меру.

Распоред рада

Практична настава се одвија према утврђеном распореду рада и одређеном броју недељних и годишњих часова. Он је веома важан регулатор организације живота и рада у школској

радионици. Садржај и циљ практичне наставе условљавају облик, структуру и распоред наставних часова и зато не треба утврђивати универзалну стандардну организациону форму распореда и њој подређивати савремене садржаје рада, односно наставног програма.

У недељном наставно-часовном систему могуће је дневно комбиновање теоријске и практичне наставе или њихово дневно смењивање. Битна одлика првог начина распореда је у томе што постоји један или више дана када један део наставе припада теорији а други пракси. Распоредом се настава може комбиновати у паралелним одељењима тако да имају истовремено заступљену теоријску и практичну наставу. (Кад једно одељење има теоријску, друго има практичну наставу и обратно). У почетној настави (у првом и, евентуално, другом разреду) недељни фонд часова је обично мањи од седам, па је овакав (комбиновани) распоред у тим случајевима и условљен.

С обзиром на то да се недељни фонд часова практичне наставе, у средишњем и завршном делу образовања, већег броја образовних профила (нарочито производних), креће од седам до 14, могуће је применити и други начин распореда, односно целодневним смењивањем теоријске и практичне наставе. Тада ученици једном или двапут недељно остварују искључиво практичну наставу, која се по свом трајању приближава професионалном радном времену. Добрим распоредом одмора (пауза) и разноврсном производном ангажованошћу и мотивацијом ученика, могуће је одржати задовољавајући ефекат обуке у току њеног дневног трајања. Посебна погодност (често и једина могућност) оваквог начина распореда јесте у случајевима када се пракса остварује ван школе у погонима предузећа, када се ученици укључују у текућу производну технологију. Такође, када не постоји могућност да се у току дана ученици врате у школске радионице. У сваком случају, карактер практичне наставе условљава њену реализацију системом повезаних часова, у дневној настави, задовољавајући тиме захтеве континуитета радног циклуса. Међутим, већина наставних планова садржи и тзв. наставу у блоку, у трајању од две и више недеља у току године која, за разлику од недељно наставно-часовног система, омогућава низ организационих комбинација у реализацији практичне наставе.

Настава у блоку је чинилац који, у односу на устаљене организационе форме, организацију рада у средњој школи чини знатно сложенијом. Начин организације условљен је, првенствено, природом садржаја програма практичне наставе и бројем часова (односно недеља) за њено остваривање. Изводи се у периодичним циклусима у току наставне године или у дужем континуитету у одређеном периоду наставне године (на пример, на крају првог и другог полугодишта), по посебном распореду. Он се утврђује на почетку године и усаглашава се са разредно-часовним системом. Оваквом флексибилношћу распореда могуће је задовољити захтеве који проистичу из специфичности како програмских садржаја и структуре рада, тако и других услова, као што су:

- увежбавање и усавршавање стечених почетних вештина и радних навика;
- стицање навика за рад у аутентичним условима текуће технологије предузећа или процеса рада услужне или друге делатности;
- постизање пожељне временске и садржајне корелације одређених тематских целина стручно-теоријске и практичне наставе;
- потреба за дужим континуираним практичним радом ван школе или места;
- захтеви за дужим континуираним практичним радом за потребе сезонских радних активности;
- остваривање континуиране завршне праксе, као предспреме практичног рада за завршни или матурски испит (уколико је то програмом предвиђено) и др.

Поред наведених могућих распореда рада у практичној настави, треба имати у виду и могући распоред радног циклуса ученика. Да би сваки ученик савладао програм практичне наставе у целини често се прибегава тзв. измени радних места. Ово се користи најчешће на пракси у предузећу, где су радна места технолошки фиксирана за одређене радне операције и захтеве, чиме се не обезбеђује образовање за целину профила. Тада се прави посебан оперативни распоред

радног циклуса сваког ученика и план премештаја, који омогућује "пролаз" ученика кроз све фазе предвиђене наставним програмом.

Подела ученика на групе

Наставни план и програм дефинише, за сваки образовни профил, број ученика који у групи остварују програм практичне наставе. Величина групе условљена је првенствено дидактичким разлозима и специфичностима образовних профила, односно структуром и сложености рада. Захтев о величини групе ученика мора бити поштован, јер он не узима у обзир само дидактичке услове за оптималан наставни процес, већи стални надзор над потенцијалним опасностима од повреда у практичном раду.

У пракси се дешава да број ученика у групи за практичну наставу буде и мањи од захтеваног (уз сагласност финансијера), уколико школа није стању да обезбеди за сваког ученика одговарајуће радно место. Недовољан број скупоцених машина и опреме компензира се мањом групом ученика, што условљава занемарљиво повећање трошкова у односу на трошкове за куповину додатних машина и опреме.

При формирању одељења ученика на почетку године, могуће је структуру одељења поставити тако да буде "чиста" (један образовни профил) или комбинована (два или три образовна профила). Уколико је број ученика једног образовног профила недовољан да се формира одељење (32 ученика), тада оно мора бити комбиновано, или се формира са мањим бројем ученика. Међутим, често је корисно, из организационих разлога, формирати комбиновано одељење ученика (са два или три профила), тако да број ученика сваког образовног профила одговара величини групе за практичну наставу. Тада је могуће практичну наставу реализовати истовремено да цело одељење а при том да свака група ученика остварује "своју" практичну наставу. Овим се рационалније користе радионички и кадровски капацитети, број машина и наставника не мора се увећавати, а распоред теоријске наставе могуће је оптималније и лакше сачинити.

Остали услови рада

За систематско формирање и развој радних способности ученика потребно је узети у обзир сложене физиолошке процесек који се одвијају у њиховом организму за време практичне наставе, односно практичног рада. Рад се одвија у школској радионици и зато је задатак школе да га организује у најповољнијим условима на ученике. Захтеви за то су бројни разнолики, али првенствено треба истаћи: хигијенске, техничке, дидактичке и естетске.

а) У хигијенском погледу школска радионица мора обезбеђивати услове који омогућују заштиту здравља ученика. Првенствено је у питању санитарно-хигијенско стање непосредне средине, ентеријер, чистоћа, обезбеђеност прописаног радионичког простора, уређеност и одржавање санитарних уређаја и др.

б) У техничком погледу школска радионица треба да оствари технолошке, радне и организационе захтеве који омогућују рационалан, ефикасан и безбедан рад ученика. Реч је о примени савремених средстава рада, смањење утрошка мишићне енергије, уштеда у сувишним покретима у раду, благовремена припрема за рад, оптимална подела рада и др.), средстава заштите на раду и прве помоћи.

в) У дидактичком погледу школска радионица треба да има услове за савремен радионички наставни рад. Организација радних места, распоред машина и опреме морају омогућити ефикасну обуку ученика. Савремена дидактичка наставна средства су неопходан пратилац теоријских објашњења, која у школској радионици претходе непосредном практичном раду.

г) Естетски захтеви школске радионице значајно утичу на стварање пријатног радног амбијента и развијања естетског смисла ученика. Тиме се и самом раду и његовим продуктима даје емотивно јаче, племенитије и вредније значење.

Треба истаћи и то да за сигуран и безбедан рад у школској радионици има посебан значај и правилан распоред осветљења. При организацији радног места мора се имати у виду да добро осветљење доприноси бржем процесу рада и побољшању његовог квалитета, док лоше доводи до већег напрезања и брзог замарања органа вида, до погоршања квалитета рада и повећаја броја повреда.

Бука и вибрације веома неповољно утичу на организам ученика због чега је, у таквим условима рада, неопходна примена савремених средстава који их смањују или неутралишу (пригушивачи буке, апсорбери звука, звучни филтери и др.).

4.1.6. Наставне методе

Наставници примењују одређене поступке (методе) у свим етапама наставног процеса од увођења до евалуације у циљу стицања знања, развијања способности, овладавана практичним радњама, развијања мотивације за рад, стицања одређених личних особина. Избором и комбинацијом метода обезбеђује се најекономичнији пут остваривања постављених васпитно-образовних циљева.

Функција наставних метода је у остваривању сазнајних али и васпитних циљева наставе. Стога унутрашњу основу наставних метода чине логичке операције индукције, дедукције, анализе, синтезе, уопштавања, генерализације, чиме се обезбеђује дијалектичка повезаност чулног искуства, мишљења и праксе. Наставне методе се непосредно ослањају на психолошке законитости учења. Оне мотивишу, обезбеђују позитивни доживљај вредности учења, а у корелацији са одређеним садржајима и средствима ангажују ученикове позитивне емоције и стваралачке способности. Сваком наставном методом постижу се неки задаци, и у одређеним наставним ситуацијама свака метода постиже свој оптимум онда када највише одговара природи градива. Стога наставник треба да познаје све методе и да се у складу са расположивим условима и могућностима (видети: Планирање и припремање за наставу) определи за оне које ће ученике оптимално ангажовати у продуктивним активностима.

Наставним методама практично се решавају проблеми поступања у наставном раду, али оне нису шаблони и немогућа је њихова шематска примена. Методе које наставнику стоје на располагању у комбинацији са разним облицима активног учешћа ученика у самосталном раду на разним изворима знања и у међусобној сарадњи. Примењене у индукативно дедуктивном и аналитичко-синтетичком мисаоном вођењу и оспособљавању ученика за практичан, теоријски и истраживачки рад, помоћи ће наставнику да се ослободи предавачко-испитивачко (рецептивне) наставе.

Узимајући од сваке методе оно у чему је њена предност уместо редуковане активности слушање, читање, понављање,

појавиће се богатство ученичких активности као претпоставка развоја његове личности.

1. Вербалне методе или методе живе речи су: метода излагања (или монолошка) и метода разговора или дијалогска. Жива реч је значајан извор знања о природи, друштву, човеку и пратилац је свих других наставних метода. Она је услов педагошке комуникације која има информативну вредност и заједно са својом емоционалном компонентом остварује одређен васпитни утицај на ученика. Жива реч развија говор који је облик и израз мисли. Свака реч је већ симбол, она уопштава. Развој говора утиче на развој апстрактног мишљења. Говором се изражавају и осећања, доживљаји, препознају уметнички израз речи, али и уметничком речју

наставника, у позоришту, на радију, филму-побуђују се осећања ученика у складу са хуманим порукама уметничког дела.

Метода усменог излагања састоји се у систематском вербалном излагању делова градива које може да оствари наставник или ученик. Позитивне стране ове методе су систематичност, економичност, могућност истицања битног у излагању, могућност утицаја на осећања, могућност прилагођавања стила и сложености излагања претходним знањима ученика. Недостаци ове методе су у томе што су ученици мање активни, немогуће је пратити да ли ученици схватају излагање, изношење готових обликованих чињеница и генерализацију ставља у рецептивни однос.

Облици ове методе су: приповедање које се најчешће примењује у настави језика и хуманистичких предмета; описивање примењује се у циљу вербалног сликања својстава предмета, објеката, појава при чему научно описивање мора бити објективно, свестрано, тачно, детаљно, док уметничко описивање захтева познавање језичко-стилских средстава и субјективног доживљавања; образлагања се појављује када је у вези са неком констатацијом дошло до нејасноћа о узроцима појава, о узрочно-последичној повезаности појава, када је потребно аргументовати доказ, образложити правило примерима; објашњавање је најсложенији облик излагања и односи се на објашњавање правила, принципа, метода, закона, теорију, аксиоме, системе, симболе, социо-културне вредности и др. Наставник приликом објашњавања тих апстракција примењује сложене мисаоне операције описивање, издвајање, упоређивање, уопштавање и истовремено изазива исте мисаоне функције ученика, што доводи до схватања апстрактних појмова. Рационалном схватању објашњења помаже примена осталих наставних метода (дијалогска) као и наставна средства. Мисаона активност наставника је модел мисаоне активности ученика. Излагање може да оствари наставник, ученик, неки други учесник у настави (нпр. стручњак из удруженог рада, познати уметник и др.), може такође да се користи репродукција говора уз помоћ плоча, магнетофона, радија, телевизије итд.

Метода разговора (или дијалогска метода) се састоји у обради градива (понављању, проверавању) путем питања и одговора и дискусије. Овом методом ученици се успешније активирају, подстичу се на увиђање односа међу појавама, закључивање и уопштавање што доприноси критичности, самосталности и самопоуздању. Знања ученици лакше схватају и трајније памте. Комуникација са наставником и међу ученицима сједињује индивидуални и колективни рад. Кроз разговор наставник најбоље упознаје особине и когнитивни стил ученика (начин мишљења и закључивања ученика). Методом разговора градиво се не излаже систематично као причањем. Уколико наставник није спреман да води ток дијалога ученици могу да скрену правац дискусије те се обради мање чињеница. Дијалогом се не могу тако успешно обрадити садржаји који треба да обезбеде емоционални доживљај. Квалитет разговора зависи од квалитета наставниковог питања. У пракси доминирају једнозначна и допунска питања која као одговор траже репродукцију знања. Продуктивни дијалог обухвата питање и импулсе као што су: Ко? Како? Зашто? Опиши! Упореди! Анализирај! Образложи! Докажи да је...! Претпостави да је...и сл. Продуктивни облици разговора су: **хеуристички разговор** у којем наставник поступно уз помоћ питања води ученике од појединости, до откривања општег због чега је за овај разговор потребно искуство и предзнање ученика (читање, посматрање радних процеса и др.); **слободан разговор** (где питања постављају и наставник и ученици о слободној теми, о теми која ће се обрађивати, као и на завршетку обраде неке теме да би се објасниле неке дилеме, поткрепиле доказом неке констатације па и проверили усвојени ставови и уверења) и **дискусија** - полемика, дебата, расправа (у којој ученици међусобно и наставник и ученик) супротстављају мишљења износе и побијају аргументе осветљавају проблеме са новог становишта. Услови за коришћење овог облика разговора (дискусија) су познавање теме, интересовање, способност излагања, надограђивање мисли на излагање претходника, као и позитивна својства личности-толеранција и међусобно уважавање ставова учесника у дискусији.

У коришћењу дијалогске методе битно је да ученик буде ослобођен да поставља питања, да наставник кроз разговор добија повратну информацију о томе да ли су ученици схватили постављене проблеме, идеје и слично.

2. Методе рада на тексту, писани и графички радови ученика. Примене ових метода подразумева рад ученика-наставника на разним изворима знања као и на многе мисаоне и практичне активности. Савремена школа уводи ученике у употребу уџбеника, приручника, лексикона, библиографија, штампе, енциклопедија, монографија; затим визуелног материјала слика, цртежа, схема, дијаграма и многобројних симбола савремене визуелне комуникације. Како је један од циљева образовања оспособљавање за самообразовање, ученика у процесу наставе ваља научити не само да читају лепу књижевност већ да раде на информативном и научном тексту да би га разумели, његове информације уградили у свој систем знања и искуство у циљу примене у пракси. Стога ученике (путем индивидуалног рада, групног рада, учења путем решавања проблема, полупрограмирању и сл.) учимо да упознају садржај, информативне елементе текста и њихов однос да издвајају важне делове (податке појмове) да упоређују, да структурирају садржај у јасан преглед, да оцењују вредност прочитаног и друго. Осим тога битно је да ученик о тексту расправља са другима (што може да организује наставник), да посматра појаве у животу о којима је читао и да коначно остварује одлуке о примени схваћаних информација у практичном раду или понашању.

Графички и писмени радови управо омогућавају илустровање а тиме и продубљивање и трајније запамћивање текстовног градива, као и боље схватање узрочно-последничних и квантитативних и квалитативних односа. Интегралном применом ове методе ученици се оспособљавају за израду скица, планова, реферата и самосталних писаних, графичких и других радова. Писмени и графички радови прате наставни процес и на њима практично у току наставе и ученици и наставници.

3. Метода показивања састоји се у систематизацији учениковог чулног искуства и давању нових знања путем показивања објеката, предмета и појава и процеса у природи и друштву и учениковог вођеног усмеравањем опажања и посматрања. У циљу формирања дијалектичко материјалистичког погледа на свет ова метода заснована на принципу очигледности, примени савремене наставне технологије и повезивања школе са животом, организацијама у производњи и др. Чини полазну основу у стицању многих стручних и других знања. Ова метода се такође примењује ради показивања радних активности и операција. Метода показивања доприноси стицању знања на најбржи начин - непосредним и посредним опажањем, развија способност систематског посматрања, уводи ученике у праћење појава и процеса, развија способност прецизног изражавања о опаженом и извештавања, доприноси трајности знања, а код учења радњи остварује се повезаност живе речи (инструкције - коментар) уз допуну радом на тексту и опажања и практичне активности, при чему се ангажује више сензорних и менталних функција. Но, апстрактни појмови, идеје, унутрашње структуре предмета и појава не могу се непосредно опажати те њиховом објашњавању доприноси посредна очигледност, формирања представа и појмова на основу учениковог искуства и уз помоћ: уместо изазваних процеса и контролираних услова тј. (експеримената, показивањем динамичких модела, статичких модела; затим слика (дијаслике, дијапозитиви, филмови, фотографије и друго), нарочито цртежа, скица, дијаграма и схема. Путем савремених медија ученици треба да буду вођени ка савладавању све апстрактнијих симбола визуелне комуникације укључујући и информатичку писменост. Приликом показивања активности наставник показује радњу у целини, лаганим темпом и образлаже њену структуру затим је понавља још неколико пута бржим темпом. За време показивања описује се предмет рада, средства рада, ток рада са редоследом употребе средстава и практичних операција (Види део у учењу моторних вештина). Ученицима се показују и активности изражавања (говором, линијом, звуком, покретом, мимиком), а такође и

интелектуалне активности. Иако се интелектуалне активности ученика могу пратити посредно, наставник користи све наставне ситуације у којима анализира (проблем, задатке, уметничко дело, систем), доводи у међусобни однос податке, упоређује, објашњава трансформације, при чему указује ученицима на modele мишљења и мисаоних операција и труди се да прати ток њиховог мишљења. Адекватан избор и употреба наставних средстава, правилно показивање и извођење посматрања и показиваних активности од стране ученика добар су узор за самостални рад ученика и, што је крајњи циљ васпитања и образовања, за стицање радних способности ученика.

4. Метода практичних радова је шири појам од методе лабораторијског и експерименталног рада. Овај назив је прихватљив стога што се њиме обухвата потреба да се у сваком предмету (као нпр. географија, историја и др.) организује практични рад када је то неопходно, да се њиме обухвати практични рад у лабораторији, радионици, у школи и предузећу. Практични рад се организује: а) у предметима где је директно одређен програм и б) у предметима где није одређен програм али из природе наставне јединице произилази да би учењу било најбрже ако би се остварило практичним радом. Метода практичних радова се најчешће примењује у предметима где се особине и структуре супстанци и материјала, обликује и трансформише материјал или организује делатност. Ученици у практичном раду упознају низ радњи, које им омогућавају да схватају примену ручног оруђа, машина радилица, алатљика, употребу енергије и аутоматске регулације. За извођење практичне радње која се састоји из радних операција ученик треба да познаје: а) особине материја на коју делује или предмет (пројекат) рада; б) потребна средства (алате, оруђа) и њихову функцију и употребу; ц) структуру практичне радње с обзиром на број и редослед практичних операција и др.) основне карактеристике процеса учења моторних радњи. Савлађивање моторних радњи и стицање вештина пролази одређене фазе (види део о учењу моторних вештина): почетно, основно и завршно вежбање. За поједине ученике понекад је потребно организовати допунско о корективно вежбање.

Примена методе практичних радова захтева материјалну опремљеност школе (према нормативима) и сналажљивост наставника да нађе место рада и ван школе када за то постоје услови и потреба чак и када то програмом није одређено.

Циљ практичног рада је што непосредније осамостаљивање ученика и стога се изводи у комбинацији различитих облика рада - колективно, групно у паровима и индивидуално до оспособљавања ученика за самостално планирање, реализацију и верификацију. Практични рад активира ученика у потпуности јер обухвата посматрање, мишљење и праксу, интензивније делује на формирање позитивног односа према раду, на мотивацију, интересовања и вредновања рада. У јединству са методама објашњавања, показивања, метода практичних радова има битну улогу у одређивању најрационалнијих путева професионалног формирања личности ученика. Поједностављена примена и свођење ове методе на физички рад ученика у неким предметима може довести до дуализма у развоју моралних вредности личности, до запостављања потребе једног моралног вредновања сваке врсте друштвено потребног и корисног рада.

4.1.7. Наставна средства

Наставна средства су органски везана за савремено конципиране наставне програме, савремено конципирање наставе и у функцији су оптималне реализације васпитно-образовних задатака.

Из оваквог места и улоге наставних средстава произилазе већ широко прихваћени захтеви да се превазиђу једностраности у васпитно-образовној пракси као што су схватања да су наставна средства пуки извори за стицање нових знања, необавезан додатак наставниковом излагању, очигледна средства за јачање чулне компоненте сазнајног процеса и сл.

Нови приступи у њиховом избору и коришћењу у први план стављају:

- програмирање педагошке стратегије, активности ученика и наставника у свим етапама васпитно-образовног процеса њиховим посредством,
- постепено осамостаљивање ученика у процесу стицања нових знања и њихове практичне примене при чему је рад са различитим изворима знања основа за подстицање перцептивних, практичних и мисаоних активности ученика, без којих нема усвајања нових знања, формирања ставова и уверења,
- омогућавање ширег увођења диференцираних облика рада и савремених дидактичких система наставе и учења,
- ревалоризовање у већем степену метода стицања знања непосредним искуством ученика као и перманентног стицања секундарних информација путем савремених медија и материјала као најзначајнијег вида обогаћивање непосредног искуства ученика
- оспособљавање ученика за селективни приступ информацијама и самообразовању.

Школа меморисања, са доминацијом вербалне предавачке наставе треба да уступи место - захваљујући великим делом и коришћењу савремених медија и материјала - школи култивисања ученикових мисаоних и вољних снага, стварајући многобројне стимулативне ситуације наставе и учења у оквиру школе, друштвене и радне средине и код куће у чему коришћење различитих извора знања игра одлучујућу улогу.

С обзиром на интензивну индустријску продукцију аудиовизуелних и других електронских медија и материјала последњих деценија, ваља нагласити да и најсавременији медији и материјали могу бити у служби превазиђене рецептивне наставе ако се не примењују по концепту савремене васпитно-образовне технологије са активном улогом ученика у њиховом избору и коришћењу. Наставна средства (штампана, аудитивна, визуелна, аудиовизуелна, па ни она најсавременија за делимичну аутоматизацију наставног процеса) не могу изоловано обезбедити реализацију циљева и задатака наставне теме ако нису интегрални део шире групе наставних средстава (програмских захтева, уџбеника, средстава за лабораторијске експерименте, предмети и објекти непосредне стварности) укључујући и наставника као најважније "наставно средство" - најзначајнији чинилац наставе.

У поступном савладавању апстрактних појмова (од непосредне стварности до вербалних и апстрактних симбола) у педагошком искуству посебну улогу по својој животности имају аудиовизуелна искуства ученика стечена путем савремених медија и материјала налазећи се на средини између објеката непосредне стварности и апстрактних визуелних и вербалних симбола. Без ових искустава која данас чине незаобилазно окружење наших ученика, немогуће је данас пуније изразити савремени свет, актуелизовати догађаје у њему и снажније га доживети.

Међутим, наставник остаје мера свих педагошких преображаја, програматор и процењивач вредности SOFTWARE-а, аниматор и организатор васпитно-образовног процеса и напоредни носилац васпитних задатака.

Постоје више класификација наставних средстава, а овде је дата једна од њих.

Вербална наставна средства (жива и изговорена реч - говор и репродукована реч и говор).

Текстуално наставно средства (одговарајући штампани и посебно писани текстови из различитих области људског стваралаштва).

Визуелна наставна средства (сва она средства која се у току наставног процеса примају - опажају чулом вида: - предмети, фотографије, дијаслике, цртежи, карте, схеме, графикони, дијаграми, симболи итд.).

Аудитивна наставна средства (сва она средства која примамо помоћу чула слуха изузев говора и то: разни шумови у природи и акцетичне појаве, музички и тонски ефекти, разни звучни ефекти, репродуковани - вештачки и природни ефекти итд.). Аудиовизуелна наставна средства

постављају синтезу елемената аудитивних и визуелних средстава, као на пример; - дијафилм праћен одговарајућим текстом, музиком, шумовима или другим звучним ефектима; тонски филмови; ТВ емисије, видео касете и др.

У оквиру ове групе посебно би истакли савремене електронске уређаје који омогућују целовитију индиректну комуникацију, управљање па и делимичну регулацију васпитно-образовног процеса (школска телевизија, наставни филм, настава уз помоћ компјутера и сл.). Ова средства нису само необавезни додатак наставниковом предавању већ, у срединама где има услова и искуства у њиховој примени, преузимају, у већој или мањој мери, функцију наставника. Ово тим пре што у пирамиди педагошког искуства, од непосредне стварности до вербалних симбола, аудиовизуелни извори информација су на средини по степену апстрактности и животне блискости ученицима. Без њих данас, тешко да се може свет потпуније актуелизовати и доживети. Отуда је њихово шире коришћење педагошки неопходно и целисходно.

Мануелна наставна средства чине посебну групу средстава. Она служе за извођење разноврсних радних операција, захвата или ради као на пример: - разноврсни алати, машине, инструменти, апарати, препарати, предмети, материјали и др.

Експериментална и демонстрациона наставна средства. Овде спадају сва средства која обезбеђују извођење експеримената и демонстрација. У репрезентовању одређених садржаја наставних предмета, ова средства су уско повезана са мануелним наставним средствима, с тим што се примењују у посебним околностима и поступцима, са посебним циљем и задацима. Примењују се у неким општеобразовним, а нарочито у стручним наставним предметима.

Помоћно-техничка наставна средства омогућавају успешну примену осталих, главних наставних средстава. Разноврсна су и многобројна као на пример: разноврсне табле, столице, апликатори, апарати, показивачи и др. Наставна средства (од класичних преко аудиовизуелних до најсавременијих електронских медија и материјала, укључујући и коришћење микрокомпјутера), стављена у службу све пунијег изграђивања субјекатске позиције ученика, могу веома значајно да допринесу остваривању циљева и задатака средње школе. Савремени медији, истовремено ослобађају време наставнику да се више бави питањима васпитања и развоја личности ученика.

Нормативима простора, опреме и наставних средстава које је донео просветни савет, предвиђена су потребна средства за остваривање програма свих наставних предмета и осталих васпитно-образовних активности ученика у школи. Ови нормативи су помоћни инструмент наставнику и стручном сараднику у планирању допуне и иновирања опреме кабинета, специјализоване учионице, радионице, лабораторије и специјализованог простора а према концепцији наставе на коју наставника обавезује нови програм наставног предмета, планираном унапређивању (мењању) педагошке стратегије и материјалним могућностима школе. Отуда је норматив наставнику основни приручник при програмирању рада (годишњем а посебно оперативном и непосредној припреми за час). Ма како добро био опремљен специјализовани простор, наставна средства неће остварити своју интегративну улогу у стицању знања и професионалном формирању и васпитавању ученика уколико наставник не оствари њихово структурирање и приправност за функционисање у складу са планираном организацијом и облицима наставе и учења - са планираним подизањем квалитета наставе. Отуда је норматив наставнику основни приручник при програмирању рада (годишњем а посебно оперативном и непосредној припреми за час). Сва наставна средства која наставник жели да примени или употреби на часу, морају бити технички исправна а њихова примена потпуно безбедна у односу на наставнике и ученике.

4.1.8. Вредновање рада и напредовања ученика

Праћење рада, напредовања и оцењиване постигнутог успеха у сваком предмету организује се тако да буде у функцији праћења укупног развоја личности ученика. Стога је оправдано да се прати и вреднује укупна активност ученика у вези са програмом наставног предмета у настави, професионалној пракси, допунском раду, додатном раду, слободној активности и сл. Наставник ће на основу свестрано прикупљених информација да процени, вреднује и оцени ниво који је ученик у свом васпитно -образовном раду и развоју постигао и то у знању, мишљењу, оспособљавању за рад, ставовима и понашању (спремност, активност, одговорност).

Наставник уз помоћ програма, упутстава, уџбеника, литературе, упознаје теоријску и практичну улогу свога предмета у формирању личности ученика: да ли су то општа знања које ученик треба да стекне, компонентне марксистичког погледа на свет и моралне свести, радне навике, професионалне способности, естетски укус и сл. Стога он разрађује ближе и даље оперативне циљеве наставе у виду очекиваних резултата. Са постављеним циљевима наставник на почетку године, али и приликом обраде сваке теме и наставне јединице, упознаје ученике. Они о циљевима рада дискутују, прихватају их као циљеве свога рада и учења, а истовремено и као критеријуме вредновања и самовредновања појединачних и заједничких достигнућа. На тај начин одељењске заједнице се на почетку године, а затим етапно концентришу на заједнички предмет рада. Тиме и вредновање рада добија кооперативни карактер.

Међутим, оцена мора бити индивидуализована и показати колико је ученик напредовао не само у односу на захтеве програма већ и у односу на своје могућности и залагање. Оцена треба да одрази напредак у знању, стеченим способностима, вештинама, у укупном развоју личности посредством рада и залагања у одређеном предмету. Пошто је у нас усвојена врло уопштена петостепена бројчана скала оцењивања са оценама: одличан (5), врло добар (4), добар (3), довољан (2) и довољан (1), доношење општег педагошког суда (вредновање и оцењивање) се осмишљава применом познатих дидактичких поступака од којих је битно имати у виду следеће:

1) да сваком оцењивању, доношењу општег педагошког суда, претходи континуирано и свестрано праћење рада, учења и напредовања ученика;

2) да се у циљу индивидуализације и објективизације оцено и помоћи ученицима у самовредновању као саставна компонента укључује и повремено "мерање" ученикових знања, стечених способности и сл. применом неформалних тестова знања и других расположивих инструмената;

3) да се током праћења оцено разлажу на неколико битних компонената које омогућавају да се у оцени путем вредновања укључи и процена неких особина личности које битно утичу на постизање васпитно-образовних резултата.

Те битне компоненте оцено су:

- квантитет и квалитет знања (како и колико познаје чињенице, правила, законе, како мисли и закључује);
- радне навике, оспособљеност за примену знања, оспособљеност за практични рад;
- интересовања, залагање у раду, усвојене вредности и ставови у вези са одређеним наставним садржајима.

Приликом праћења и вредновања наставник има у виду способност ученика за одређене активности, стваралачке способности, евентуалне тешкоће у развоју и објективне услове ученика за рад - породичне, социјалне и др.

Оцена професионалне оспособљености треба да обухвата елементе:

- врсту и сложеност операција за које је ученик оспособљен;
- степен повезивања теорије и праксе у решавању практичних задатака;
- методе, поступке и технике које ученик примењује у раду (како врши избор, колико их рационализује);

- познавање средстава рада и степен усвојености одговарајућих психо-моторних способности у руковању средстава рада;
- организацију рада (планирање рада, распоред, уштеда времена);
- економичност у трошењу материјала;
- одговорност у раду и однос према друштвеној имовини;
- естетски изглед предмета израде.

Овде ваља нагласити да се оцена из стручних предмета доноси јединствено за предмет синтезом оцене теоријског знања и практичне оспособљености.

У систему вредновања у школи и у сваком предмету поштују се правила да је оно планско, континуирано, свестрано (праћење свих компонената оцене применом разних поступака и техника), објективно, стимулативно и јавно (да се оцена ученику саопшти и образложи у односу на упознате критеријуме). Применом ових правила, уз активно учешће и сарадњу наставника и ученика у вредновању, коначни акт - доношење општег педагошког суда и евидентирање оцене постиже своју пуну васпитну вредност. Операционализацијом циљева и задатака наставе, наставник ће се определити за одговарајуће методе и облике рада, а у складу с тим планираће и начин, поступке и технике проверавања и вредновање успеха и развоја ученика. У годишњем, глобалном плану рада наставник се опредељује, у зависности од градива, када ће применити усмено проверавање, писмено проверавање (путем теста, контролних задатака или писменог рада - ове одлуке често доносе на нивоу актива наставника) како ће и када оцењивати графичке и практичне радове (како ће описати оцену или бодовати операције).

На почетку године планира се проверавање претходних знања и умења (усмено, тестом, практичним радом), затим следи обрада тема (подручја) и тематско проверавање са систематизацијом битног и на крају полугодишња и годишња систематизација градива (по темама и у целини), проверавање и оцењивање укупних резултата рада и напредовања ученика.

Приликом обраде сваке теме, док тече вежбање, понављање, систематизација садржаја, наставник свакодневно врши текуће усмено проверавање, понекада петминутно проверавање, прати домаћи рад ученика и ваннаставне активности везане за тему или шири интересовања ученика, прати успех у вежбама, односно - прати укупну активност ученика, однос према раду и темпо учења. Током овог рада наставник на сваком часу усмено комплексније испита (провери) знање (умење) два до три ученика, организује писмено проверавање (или вежбе), графичке радове и сл. (зависно од предмета) обрађујући пажњу на повезивање знања у оквиру обрађених тема. На крају обраде теме организује систематизацију знања, умења и навика где поново усмено провери знања 5-6 ученика. Ова систематизација је и припрема за коначно проверавање успеха путем наставног текста или другог инструмента за објективно мерење постигнутих резултата. Овим се избегава једнострана примена или само тестова знања или само тестова знања или само усменог испитивања што је честа грешка у настави теоретских предмета. Истовремено, овако организовано континуирано и свестрано праћење омогућује наставнику да има увид у квалитет рада сваког ученика на одређеној теми, да коригује себе у раду и помаже оним ученицима којима је то потребно.

4.1.9. Васпитни рад у школи

Под васпитањем се, најчешће, подразумева плански и организовани процес у току кога друштво, преко својих институција, група и појединаца, утиче на формирање личности младих. Овако одређено васпитање укључује образовање као процес стицања знања, умења и навика. Уз то, у школи, која је најорганизованији чинилац у ланцу друштвених утицаја на младе, образовање и васпитање представљају јединствен недељив процес.

Основама васпитног рада се постављени циљ и васпитни задаци ближе одређују и даље конкретизује њихово остваривање у настави и ваннаставним активностима. С обзиром на то да су задаци, садржаји и упутства за остваривање задатака наставе дати у програмима појединих предмета, у овом документу се указује само на неке од фактора који доприносе остваривању васпитних задатака у настави, а ближе се разрађују циљ, задаци, садржаји и реализација васпитних задатака у ваннаставним активностима.

У сложеној структури васпитно-образовних активности школе са богатством диференцираних програма и облика рада створени су услови за организацију васпитног рада у којој се могу равномерно развијати индивидуалне склоности и способности ученика (индивидуализација) и јачање многобројних ученичких, радних и интересних колектива (социјализација).

Истовремено, овако постављене Основе васпитног рада омогућују веће јединство васпитно-образовног процеса израженог у повезаности наставе и ваннаставних активности. Чињенице и вредности усвојене у настави ученици проверавају у оквиру слободних и других активности, стичу животу ближа искуства и самостално се опредељују за одређене облике понашања.

Остваривање циља, задатака, облика и садржаја наведених у Основама васпитног рада је обавеза за сваку средњу школу. Будући да је ово отворен програм, наведени садржаји превазилазе могућности реализовања у оквиру времена датог у плану у једној школи и једној школској години. Школа из ових Основа програма врши избор облика и садржаја за годишњи програм рада, према потребама и интересовањима својих ученика и средине у којој се налази, према својим кадровским и материјалним могућностима. Избор, свакако, зависи и од врсте школа, односно од захтева подручја рада и образовних профила за које образује та школа. Школа ће Основе васпитног рада остваривати успешније ако унапређује квалитет наставе, негује самосталност ученика и заједнички ради са другим чиниоцима васпитања младих у друштвеној средини.

Остваривање васпитног циља и задатака у настави

Настава је најдоминантнији облик организованог васпитно-образовног рада. У њеном домену одвија се активност ученика која је од најпресуднијег утицаја на њихов развојни пут. Простором који заузима у структури образовно-васпитног рада, богатством садржаја, метода, облика, средстава и поступака које користи, могућностима за успостављање интеракцијских односа, настава има пресудну улогу у остваривању циља и задатака васпитања. Због тога је неопходно да се остваривању васпитних задатака у настави прилази што је могуће свестраније, плански и организованије; да се не ослања на аутоматизам деловања наставе тј. мишљење да она доприноси васпитању самим остваривањем и да знања тиме што их је ученик упамтио постижу васпитне ефекте.

Циљ и задаци наставе дати су у оквиру наставних планова и програма за сваки предмет и разред појединачно. Они се остварују у оквиру садржаја програма. При избору ових садржаја водило се рачуна о њиховој научној заснованости, логичкој повезаности и практичној применљивости. Уз сваки програм дата су објашњења која могу допринети бољем остваривању васпитних задатака у оквиру наставе. Ниво и степен васпитног утицаја наставе није условљен само избором садржаја програма већ зависи и од: начина конкретизације циља и задатака које треба остварити; примене облика метода и средстава који се користе у обради садржаја; друштвених односа који се у настави успостављају, посебно односа наставника и ученика и од личности наставника, његових схватања, убеђења и личних ставова према садржајима које тумачи и преноси. Рад на конкретизацији васпитног циља и задатака захтева од наставника да упозна циљ и задатке који су дати уз предмет али и оне који су наведени у претходном поглављу ових Основа, да анализирају наставне теме и процене који од садржаја пружају више могућности за остваривање појединих задатака.

Конкретизација васпитног циља подразумева рашчлањавање постављеног циља на једноставније компоненте: знања, односе и понашања. Васпитавају само они садржаји који изазову позитивна осећања код ученика и постану део њихових убеђења. Да постигну такве ефекте више имају изгледа они садржаји које ученик разуме и које процени да могу да допринесу његовом напретку, да задовоље његова интересовања, односно садржаји у којима ученик види средство за остваривање интеракције (са наставником или другом) односно они које ученик процени да су вредни. Наставник треба да ученику омогући, својим радом, такву процену. Више могућности за успешну конкретизацију васпитних задатака и њихово повезивање са садржајима програма имају они наставници који могу да сагледају функцију свога предмета унутар укупних захтева за ученике одређеног разреда, односно образовног профила. Тако се успоставља неопходна корелација захтева свих програма које ученик треба да савлада, и изабирају односно у жижу интересовања наставника долазе, они васпитни задаци за чије остваривање је предмет који предаје повољнији од других. Већ је истакнуто да се у процесу конкретизације васпитног циља и задатака тежи да се за сваки задатак ближе одреде знања која треба ученици да усвоје али и које емоције да доживе, које ставове треба подстицати, које вредности треба сугерисати и које облике понашања развијати. Дидактичко-методичко питање наставе доприноси остваривању васпитних задатака избором оних облика, метода и средстава рада који активирају ученика, који настављају у ситуацију да самостално одлучује о свом раду, који га доводе у околност да индивидуално или уз сарадњу с другим ученицима решава практичне и сазнајне проблеме различитим облицима учења. Овим захтевима највише одговарају индивидуализовани облици организације наставе (на пример: настава по нивоима, полупрограмирана и програмирана настава, херуистички модели наставе и учења) и групни облици рада.

Настава треба да се заснива на стратегији поступног увођења ученика у одлучивање о свом раду и ситуацијама у којим се тај рад одвија. Одлучивање се може, по свом значају и сложености, кретати од доношења релативно једноставних одлука о избору између неколико конкретних алтернатива до доношења сложених и далекосежнијих одлука које уобичавају план и организацију рада у оквиру веће програмске и временске целине и које утврђује облике праћења и вредновања ефеката тог рада. Тако, нпр. уместо суочавања ученика са једним задатком, наставник треба у почетку, да предочи ученицима два или више задатка који су педагошки једнако вредни у односу на постављене образовне и васпитне циљеве али се у извесној мери међусобно разликују било у садржају и начину извршавања било у врсти исхода стандардима на основу којих ће се исходи вредновати (оцењивати). У тако организованом раду од суштинског су значаја "повратне информације", тј. утврђивање и анализа последица (очекиваних - неочекиваних, позитивних-негативних и сл.) донетих одлука. Неопходно је да ученици доношење одлука, њихово извршавање и добијање резултата сагледају као целину. На тај начин се код њих негује способност доношења реалних одлука и оспособљавају се за одлучивање у сложенијим и мање структурираним ситуацијама. Ученицима треба омогућити да практично овладају операцијама из којих се састоји процес решавања различитих врста проблема и проблемских ситуација (проблемско учење). Када ученике суочавамо са грађом у којој они откривају проблем, практичне импликације тог "открића" биће прикупљање додатне грађе, систематизовање расположених информација, анализа и оцењивање вредности различитих извора и коришћених средстава, процењивање карактеристика алтернативних начина решавања проблема, повезивање раније стечених знања и искустава са новим уводима, спровођење планираних поступака, спецификација и вредновање њихових исхода. Педагошка суштина овог поступка је остварена онда када ученици почну да своја решења препознају као нова сазнања, када увиде да су у поступку решавања проблема и на основу решења до којих су дошли стечена нова сазнања и када схвате да иза знања (формулација) систематизованих у уџбенику и предавањима стоје сазнајне активности сличне или истоветне оним кроз које су сами прошли. Активности на решавању проблема и реконструкције активности које стоје иза решења које ученици директно упознају су комплементарни

дидактичко-методички поступци. Оне су најсигурнији пут да ученици схвате науку као сталан процес организованог трагања за чињеницама, преиспитивања раније утврђених чињеница, утврђених односа, изведених закључака и оцена, важећих тумачења и схватања. То је уједно, пут за радикално смањивање обима и значаја вербалистичких знања, за превазилажење раскорака не само између развојних могућности ученика средње школе и карактеристика педагошких захтева него и између школске делатности и стварног друштвеног живота. Правoliniјско излагање градива као затвореног система питања и одговора, чак када је оно сазнајно вредно и ученицима занимљиво, недовољно користи интелектуално и мотивационо-делатне потенцијале ученика, запостављају нове и сложене облике мишљења који се јављају на средњошколском узрасту. Добра "запосленост" и "заинтересованост" ученика није увек и показатељ ширине и разноврсности њиховог практичног ангажовања. Битно је да се у педагошки организованим ситуацијама ангажује читав дијапазон интелектуалних и радних могућности ученика, да се не инсистира искључиво или претежно на њиховим рецептивним способностима. Стицање знања и развијање личних потенцијала ученика у настави прераста у тачан резултат педагошке делатности, тек онда ако је у функцији поступног развијања ученичке друштвене ангажованости. Актуелни проблеми непосредне и шире друштвене средине, лични проблеми и проблеми савременог света су садржаји који привлаче пажњу ученика средње школе, који окупљају њихова размишљања, подстичу их на тумачења и оцене. У разумевању и сагледавању различитих импликација тих проблема они се служе схватањима, идеологијама, грађом и формама расправљања које их окружују, које посредно или непосредно упознају у оним сегментима друштвеног живота који су им приступачни. Не постоји ниједан ваљан педагошки аргумент против да се развојна тенденција не узме у обзир у стручном планирању, организовању и извођењу наставе и осталих облика организованог рада са ученицима. Што се мање те узрасне специфичности уважавају у школи или се чак упорно иде против њих (нпр. фетишизовање програма кроз норму да мора бити "усвојен у целини", својене усвојености садржаја на њихово меморисање, стављање ученика у рецептиван положај и сл.) све више се стичу околности за интимно и генерацијско дистанцирање ученика од школе и за њихово сензибилније отварање према другим изворима знања, уверења и схватања. За јачање васпитних ефеката наставе значајно је да се пажња нарочито усмери на организацију групе и избор метода и облика рада. Досадашња пракса је показала да се управо у овој области слабо примењују иновације у раду. Многе иновације које су до сада уведене везане су за изворе информација и средстава рада. Наставни рад који организацију групе и метод рада ставља у центар осмишљавања активности захтева већи ступањ методичке и стручне спреме наставника, његову креативност и инвенцију; захтева да наставници овладају различитим дидактично-методичким модалитетима у оквиру оног дела васпитно-образовног програма који реализују.

Наставна активност искључиво се одвија у оквиру одељења као сталне ученичке и ученичко-наставничке групе. Међу њима се развијају мање или више сложени и разноврсни сплетови међусобних односа у којима сваки члан групе тражи своје место. Остваривање васпитног циља и задатака управо је и омогућено тим интеракцијским односима који се у васпитно-образовном процесу (настави) успостављају. Интеракцијски односи у васпитно-образовном раду нису добили значајну пажњу. У настави, ученик не само да није подстицан да ступи у интеракцију са другим ученицима већ је и спутаван у томе, а интеракција са наставником је углавном рецептивно - реактивне природе. Рад са групама и колективом се појављује као услов подстицања интеракције и постизање већих васпитних ефеката наставе. Подстицање интеракције омогућава развијање социјалних (комуникацијских и интеракцијских) способности код ученика и то: способности социјалног опажања (сопственог понашања и доживљавања, понашања и доживљавања других појединаца и група), као и способности за разумевање структуре и динамике друштвених активности и збивања (лично-заједничко, приватно-јавно). У бити интеракцијских односа налази се сарадња и кооперативност. Овај однос треба да буде педагошки осмишљен и подстицан. То

значи да у садржаје програма треба укључити, односно међу њима проналазити задатке чија ће реализација захтевати интеракцијске односе међу ученицима и наставницима.

Сарадња се развија: успостављањем задатка чија је реализација условљена поделом рада међу појединцима или међу групама; разменом искустава и активности у процесу реализовања задатка; приступачношћу циља свим члановима групе, с тим да је његово вредновање једнако за све. Развијањем сарадње читавог одељења спутавају се и неутралишу односи индивидуализма, групашења, социјалног дистанцирања и пасивизма који су већ запажени код средњошколске омладине. Ове појаве, иако су социјално непожељне на средњошколском узрасту, нарочито у I и II разреду су неминовне, јер се јављају као израз трагања за сопственим идентитетом и социјалном провером сопствених способности, знања, вредности и ставова. Због тога треба да нека индивидуална интересовања и напори постану брига читавог одељења, како би се створили услови да се постигнути резултати појединца доживе као успех читавог колектива. Да би социјална интеракција довела до жељених и умањила нежељене појаве неопходно је да се посвети већа пажња вредновању резултата. Вредновање оцењивања само образовних резултата, и то искључиво индивидуалних, умањује васпитне ефекте наставног рада. Због тога је и неопходно увести и вредновање васпитних ефеката, колективних задатака и колектива ученика.

Улога наставника у остваривању васпитних задатака у оквиру наставе и компоненте наставе (садржај; обједињавање образовног и васпитног; облици, методе и средства рада; међусобни односи у настави) је несумњиво битна и вишеструка. Наставник се појављује у улози руководиоца одељења и члана групе а његови задаци обухватају планирање и програмирање, организовање, активирање ученика, праћење и вредновање њиховог и свог рада. Као организатор процеса стицања знања ученика, наставник уводи ученике у најзначајнија достигнућа науке; негује и развија њихова интересовања за оне научне дисциплине за које имају склоности и способности, оспособљава их за практичну примену знања. Нова концепцијска решења система и програма образовно-васпитног рада подразумевају ширу примену начела индивидуализације у настави и селективни приступ у остваривању задатака програма, у зависности од личних могућности ученика. Наставник прати учеников развој, а исход праћења обезбеђује вишеструко селективно усмеравање ученика у даљем образовању и за изабрану професију.

Индивидуализованим приступом наставник обезбеђује брже напредовање даровитих ученика и њихову мотивацију за рад, али исто тако и задовољавајуће успехе за омладину која постиже скромније резултате.

Васпитни утицај наставника је далеко шири и сложенији. Наставник је извор социјалног учења и деловања јер је у улози модела за опонашање и идентификовање. Млади средњошколског узраста у процесу изградње сопственог идентитета траже узор за своје понашање, често у некој зрелијој личности са којом долазе у додир. Тако су наставници у ситуацији да као узорима помажу изградњу ученикове личности, не само оним што предају и како предају већ и оним што представљају, што јесу, оним зашто се залажу и чему теже. Наставници врше утицај на ученике особинама своје личности и својим реакцијама (понашањем, ставовима, системом вредности). Веће васпитне ефекте постижу они наставници који наклоност према младима и афинитет према позиву манифестују дубоким разумевањем личности ученика, толеранцијом и разумевањем њихових проблема, смислом за комуницирање интеракцију, за откривање, продубљивање и одржавање интересовања и способности ученика и подстицање њиховог развоја и иницијативе. То су они наставници који ученицима помажу да сложене ситуације јасније сагледају, да одреде границе конфликта и тако спрече његов развој налазећи конструктивно решење. Такви наставници постају извор емоционалне стабилности и сигурности ученика а тиме њихови узор и вође. Проучавање начина вођства указује на повољне васпитне ефекте наставника као типа демократског вође кога карактерише настојање да све основне улоге и врсте моћи, које су за њега везане, што шире и

равномерније распоређује у групи а за себе више задржава улогу координатора него наредбодавца и оцењивача.

4.2. ДОМ УЧЕНИКА – васпитно образовни рад

Дом ученика је васпитно-образовна установа у којој се обезбеђују смештај, исхрана, услови за учење, завршавање школских обавеза и васпитни рад; културни, забавни и спортски живот ученика који похађају школу ван места у коме живе.

Такође, Дом ученика је социо-културна и образовно-васпитна установа која битно утиче на социјално и ментално сазревање младих.

Дом ученика је место на коме се синтетизују потребе ученика, породице и друштва и настојање да ученик оствари своје најбоље могућности.

Основне функције Дома су:

1. Социјално-заштитна
2. Здравствено-хигијенска
3. Педагошка.

Реализацијом васпитног програма трудимо се да наведене функције Дома буду у пракси и остварене.

4.2.1 Облици и методе рада у Дому ученика

Облици рада

који се користе за реализацију програмских садржаја у дому

- васпитно-образовни рад са свим ученицима у дому,
- рад са васпитном групом,
- рад са малом групом,
- рад у вибер групи,
- активност у паровима,
- индивидуални облик рада,
- радионице,
- едукативне и развојне групе,
- масовни облици (добротворне или радне акције, велике домске приредбе, смотре, изложбе, такмичења).

Методе рада

које се користе за реализацију програмских садржаја у дому

- метода поучавања,
- метода убеђивања,
- метода вежбања и навикавања,
- метода подстицања,
- метода спречавања и кажњавања,
- метода разговора,
- методе координације, сарадње и размене.

4.2.2. Циљеви и задаци програма васпитног рада

Циљ васпитног рада у дому је:

- обезбеђивање оптималних услова за доступније, ефикасније и квалитетније образовање и васпитање ученика;
- оспособљавање ученика за успешно функционисање у условима одвојености од породице и сналажење у различитим проблемским ситуацијама;
- подршка развоју личности ученика у складу са узрастим и личним потребама, индивидуалним карактеристикама и интересовањима;
- јачање компетенција ученика које доприносе социјалној интеграцији.

Програм васпитног рада у складу је са општим принципима образовања и васпитања. Потпуном применом, обезбеђује остваривање општих стандарда постигнућа.

4.2.3. Програм васпитног рада у Дому ученика

Програм васпитног рада у Дому ученика остварује се програмирањем у четири области:

1. АДАПТАЦИЈА НА ЖИВОТ У ДОМУ
2. УЧЕЊЕ И ШКОЛСКА УСПЕШНОСТ
3. ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ
4. ЖИВОТ У ЗАЈЕДНИЦИ

За сваку од ових области дефинисани су:

- **циљеви** (остварују их васпитачи, управник дома, стручни сарадник),
- **очекивани исходи** (достижу их ученици, а васпитачи их користе за планирање и вредновање сопственог рада),
- **теме**, које васпитачи могу да мењају, допуњују и проширују према конкретним потребама , имајући у виду исходе које треба остварити.

Програм васпитног рада урађен је тако да подразумева поштовање узрастних карактеристика ученика и индивидуалних разлика међу њима. Нарочито је важна способност васпитача да прати ученике, њихове потребе, интересовања, могућности, актуелна дешавања. У складу са свим тим, васпитач бира одговарајуће садржаје, начине рада и временску динамику.

Све четири области васпитног рада су подједнако важне, а васпитачи их, у непосредном раду са ученицима, интегришу јер између њих постоји природна веза.

Редослед наведених исхода не исказује њихову важност - сви су од значаја за постизање општег циља програма, односно васпитног рада. Између исхода, како у оквиру једне, тако и више области, постоји повезаност. Остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода.

Многи исходи су процесни и представљају резултат кумулативног дејства васпитног рада, током дужег временског периода. Свакодневни васпитни рад доприноси напредовању ученика ка наведеним исходима. По врсти, исходи могу бити:

- а) сазнајни (ученик познаје организацију дома, зна где и на који начин може добити информацију и помоћ);
- б) емоционални (препознаје сопствена и туђа осећања, прихвата одвојеност од куће...);
- в) вољни (исказује спремност да другима помогне, уме да направи краткорочне планове, тражи помоћ кад му треба...).

Треба имати у виду да се сазнајни (когнитивни) исходи лакше остварују, али тек кад су исходи све три врсте остварени општи циљ васпитног рада је достигнут у потпуности. Зато није довољно познавати правила дома већ их и поштовати, као што није довољно познавати принципе конструктивне комуникације већ и комуницирати на такав начин.

За пуну реализацију програма потребно је да васпитач сарађује са другим васпитачима, стручним сарадницима, управом дома, родитељима, наставницима школа. Васпитач је важан модел за углед ученицима. Он личним примером, својим изгледом (уредност), особинама личности (тачност, одговорност, искреност, доследност...) и понашањем (однос према раду, начин на који комуницира и решава конфликтне ситуације, прати културна дешавања...) такође доприноси постизању наведених исхода.

Кад год је могуће треба подстицати иницијативност, партиципацију и тимски рад ученика. Треба их укључити у организацију активности у дому, питати их за мишљење, омогућити да бирају између различитих могућности уз образложење својих избора. За остварење неких исхода васпитач може да се ослони на узајамну помоћ ученика, посебно старијих ученика млађим. Бројне институције у окружењу, аматерска позоришта, спортски клубови, разна такмичења, ученички парламент су, такође, место за васпитни рад са ученицима. Посебну пажњу треба посветити подршци ученицима да на конструктиван начин проводе слободно време у складу са сопственим интересовањима и могућностима. Васпитач организује различите активности на предлог и у складу са интересовањима ученика и могућностима установе, и упознаје ученике са активностима у окружењу у које могу да се укључе.

За реализацију програма важна је атмосфера у којој се одвија живот у дому и начин на који васпитачи комуницирају са ученицима. Предуслов успеха је стална, двосмерна размена информација, како формална тако и неформална. Однос између васпитача и ученика треба да карактерише узајамно уважавање, поверење и искреност.

1. АДАПТАЦИЈА НА ЖИВОТ У ДОМУ

Циљ

- Подршка процесу прилагођавања ученика на живот у дому и окружењу у коме су дом и школа.

Исходи

► Ученик:

- познаје организацију дома, начин његовог функционисања и поштује правила понашања,
- зна своја права и обавезе које се односе на живот у дому,
- прихвата одвојеност од куће и живот у дому,
- уме да брине о себи и својим стварима,
- сналази се у окружењу у коме су дом и школа,
- зна где и на који начин може да добије потребне информације и помоћ.

● Олакшавање процеса адаптације на дом и подстицање социјалне интеграције ученика, у дому се остварује кроз различите програмске садржаје:

а) На почетку школске године, васпитачи, родитељи и ученици у међусобним сусретима размењују узајамна очекивања, потребе и захтеве, тешкоће везане за промену средине одрастања. Васпитачи подстичу родитеље у изграђивању активног односа између породице и дома.

б) Активно учешће свих ученика у изради правила понашања у дому. Само заједничко прављење листе правила понашања омогућава да она заиста буду прихваћена од свих ученика. Заједничко доношење одлуке о томе како да се санкционишу кршења правила.

в) Проблеми у вези са одвајањем од родитеља. Конфликт усклађивање потреба за приватношћу и самоћом или блискошћу и дружењем. Доживљаји изолованости и одбачености. Пружање социјалне подршке. Усклађивање различитих животних стилова и навика. Идентификовање и мењање образаца понашања који ометају развој код себе и других.

г) Одлазак из дома. Стварање услова за повремене контакте између бивших и садашњих станара дома.

Теме

- Организација, функционисање и правила живота у дому
- Права, обавезе и одговорности ученика у дому
- Процес адаптације на нову средину
- Окружење у коме су школа и дом

Наведене теме васпитачи могу да мењају, допуњују и проширују према конкретним потребама , имајући у виду исходе које треба остварити.

♦ Доминантне методе, облици и средства васпитног рада:

- индивидуални (разговор)
- фронтални (предавања)
- групни (дискусионе групе, едукативне радионице, психолошке радионице, радионице усмерене на развој комуникативних и социјалних вештина за конструктивно решавање сукоба, креативне радионице.
- средства: филм, видео, ТВ, интернет.

2. УЧЕЊЕ И ШКОЛСКА УСПЕШНОСТ

Циљ

- Помоћ ученицима да самостално и успешно уче, постижу образовне резултате и изграде одговоран однос према школским обавезама и сопственом професионалном развоју.

Исходи

► Ученик:

- познаје и примењује ефикасне стратегије учења,
- прилагођава навике учења на услове у дому,
- процењује сопствени школски успех и узроке тешкоћа,
- поставља реалистичне циљеве и предузима одговарајуће активности за њихово остварење,
- уме да направи краткорочне и дугорочне планове активности,
- показује заинтересованост за учење и постизање школског успеха,
- редовно испуњава школске обавезе,
- уколико има тешкоће у учењу благовремено тражи помоћ,
- показује спремност да другима помогне у учењу области коју добро познаје,
- учествује у организованим додатним активностима из области за коју је заинтересован и/или надарен,
- одговорно доноси одлуке које имају последице на његов професионални развој.

● Програмски садржаји који се односе на учење и школску успешност подразумевају двоструку улогу васпитача:

а) Организациона улога-обезбеђивање услова за учење у дому. Обезбеђивање оптималних услова за учење, простор, време, општа радна атмосфера. Упознавање ученика са домом. Просторни и материјални услови за индивидуално и групно учење, по потреби и личном избору.. Норме понашања у време организованог учења. Васпитач прати рад ученика, факторе који утичу на учење и ефекте учења. Организовано учење у интересним групама за додатни или допунски рад.

б) Инструктивна улога васпитача-оспособљавање ученика за рационално и ефикасно учење и извршавање школских задатака.Планирање учења и учење по плану. Методе и технике успешног учења. Чиниоци који детерминишу учење. Мотивација за учење. Памћење и заборављање. Праћење тока и ефеката учења. Анализа личног (не)успеха. Како побољшати успех?

● Програмски садржаји који подразумевају ангажовање ученика на унапређивању и развијању личне компетентности су:

а) Учење и трансфер учења. Извори знања и средства учења. Читање. Култура говора. Култура писменог општења. Општа анализа школског успеха.

Теме

- Планирање учења
- Стратегије учења
- Мотивација за учење
- Пажња, концентрација
- Чиниоци школског успеха и неуспеха
- Праћење тока и резултата учења
- Помоћ вршњака у учењу
- Професионални развој

Наведене теме васпитачи могу да мењају, допуњују и проширују према конкретним потребама , имајући у виду исходе које треба остварити.

◆ Доминантни облици и методе рада:

- индивидуални рад ученика (рад са књигом, текстом, компјутером, разним инструментима)
- индивидуални рад са ученицима (разговор, информисање, уверавање, подстицање, спречавање)
- рад у паровима или микро- групама (технике координације, сарадње и размене)
- групни рад (вербална и невербална комуникација, стратегије групног одлучивања, размена подршке; групе могу бити едукативне, развојне, активистичке)
- фронтални (предавање, демонстрирање)

3. ЖИВОТНЕ ВЕШТИНЕ

Циљ

- Оспособљавање ученика за активан и одговоран однос према сопственом и туђем животу кроз стицање различитих животних вештина.

Исходи

► Ученик:

- реално сагледава себе, сопствене потребе, интересовања, могућности, - одговорно се односи према сопственом здрављу познајући одлике здравих стилова живота и последица негативних животних навика,
- води рачуна о личној хигијени и хигијени просторија које користи,
- препознаје сопствена и туђа осећања и на социјално прихватљив начин изражава емоције,
- изражава критички однос према информацијама и вредностима исказаним у медијима и непосредном окружењу,
- изражава правилне ставове према ризичном понашању (хемијским и нехемијским зависностима) и уме да бира неризичне ситуације и окружење,
- одговорно се односи према сопственој и туђој безбедности у дому и окружењу,
- уме да се одупре притиску вршњака,
- у стресним ситуацијама конструктивно реагује,
- тражи помоћ од одговарајуће особе уколико има тешкоће које не може сам да реши,
- уме конструктивно да користи слободно време.

● Програмски садржаји који се односе на животне вештине су бројни. Васпитачи бирају оне који ће довести до развоја аутономне, компетентне, одговорне и креативне личности отворене за дијалог и сарадњу, која поштује себе и друге:

а) Подстицање свести о себи. Подстицање самопоуздања и самопоштовања. Освешћивање и култивисање осећања. Преузимање одговорности за сопствена осећања и поступке. Откривање својих потреба. Учење технике контроле осећања. Психосексуални развој. Однос према будућности.

б) Развијање оптималних стратегија за решавање индивидуалних криза и проблема.

Изграђивање и коришћење ефикасних техника за решавање проблема и доношење одлука. Стрес. Ачање личне контроле и истрајности. Утицај медија на агресивно понашање. Ризична понашања-зависности.

в) Оспособљавање ученика и култивисање ученика да слободно време, било индивидуално или групно, испуњавају на основу својих потреба, жеља и интересовања. Задатак дома је да понуди услове за остваривање и задовољавање потенцијални, аутентичних и свакодневних потреба ученика у слободном времену. Задатак васпитача је да ствара могућности за квалитетно испуњавање слободног времена ученика: да саветује, упућује, даје пример, информише, објашњава, тумачи, указује на грешке, помаже у проналажењу стварних потреба, учествује у организацији разноврсних активности.

г) Формирање аутономне моралности. Изграђивање система моралних и других вредности.

Теме

- Слика о себи: самоперцепција, самопоштовање, самопоуздање

- Осећања: препознавање сопствених и туђих осећања, изражавање осећања на социјално прихватљив начин
- Морал и вредности
- Здрави стилови живота: исхрана и физичка активност, ментално здравље, хигијена (лична и хигијена заједничког простора), хемијске зависности (алкохолизам, наркоманија...), нехемијске зависности (патолошко коцкање, интернет зависност...), сексуално и репродуктивно здравље
- Животне вештине: доношење одлука, решавање проблема, супротстављање притиску вршњака, критичко мишљење
- Стрес и начини његовог превазилажења
- Ризична понашања и управљање ризицима
- Безбедно и небезбедно понашање, превенција повреда и насиља. Безбедност у дому
- Организација слободног времена

Наведене теме васпитачи могу да мењају, допуњују и проширују према конкретним потребама, имајући у виду исходе које треба остварити.

♦ Доминантне методе, облици и средства васпитног рада:

- индивидуални (разговор)
- фронтални (предавања)
- групни (дискусионе групе, едукативне радионице, психолошке радионице, радионице усмерене на развој комуникативних и социјалних вештина за конструктивно решавање сукоба, креативне радионице.
- средства: филм, видео, ТВ, интернет.

4. ЖИВОТ У ЗАЈЕДНИЦИ

Циљ

- Оснаживање ученика за социјалну интеграцију.

Исходи

► Ученик:

- својим понашањем и поступцима показује да уважава различитости и поштује права других,
- препознаје предрасуде, дискриминацију, нетолеранцију и реагује на њих,
- уме да комуницира на конструктиван начин,
- испољава социјално пожељне облике понашања у односима са вршњацима и одраслима,
- уме да конструктивно решава сукобе са вршњацима и одраслима, „напада“ проблем, а не особу,
- прихвата одговорност за сопствено понашање,
- уме да сарађује и да буде члан тима,
- аргументовано износи сопствено мишљење,
- учествује у активностима које организује дом,
- иницира и/или прихвата промене усмерене ка унапређивању квалитета живота у дому,
- спреман је да пружи помоћ другима који имају тешкоће.

● Програмски садржаји који се односе на живот у заједници су:

а) Подстицање социјалног сазнања и социјалних односа. Разумевање других људи, различитих међуљудских и социјалних односа. Обрасци социјалног понашања. Развијање толеранције према разликама у мишљењима, ставовима, особинама, навикама, изгледу,...Успостављање, неговање и развијање односа са другима. Пријатељство, сарадња, љубав. Односи полова. Генерацијски

односи. Односи у породици и школи. Сарадња у дому. Социјални притисак. Конструктивни приступ притисцима. Развијање вештина и уверења које омогућавају узајамно поштовање и усаглашавање.

б) Развијање комуникативних способности, вештина ненасилне комуникације и конструктивног решавања сукоба са вршњацима и одраслима. Активно, пажљиво слушање. Развој емпатије. Конструктивно одговарање на критику и напад. Познавање невербалне комуникације. Сукоби. Динамика сукоба. Стратегије и стилови понашања у сукобу. Начини решавања интерперсоналних и групних конфликта.

Теме

- Уважавање различитости, толеранција, поштовање права других
- Конструктивна комуникација, узроци проблема у комуникацији
- Успостављање, неговање и развијање односа са другима
- Конфликти, врсте и стилови поступања у конфликтима
- Сарадња, тимски рад
- Подршка и помоћ особама које имају тешкоће
- Активности које организује дом и начин учествовања у њима

Наведене теме васпитачи могу да мењају, допуњују и проширују према конкретним потребама , имајући у виду исходе које треба остварити.

♦ Доминантне методе, облици и средства васпитног рада:

- индивидуални (разговор)
- фронтални (предавања)
- групни (дискусионе групе, едукативне радионице, психолошке радионице, радионице усмерене на развој комуникативних и социјалних вештина за конструктивно решавање сукоба, креативне радионице).

5. ПРОГРАМ ДОДАТНЕ, ДОПУНСКЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Остали обавезни облици непосредног образовно-васпитног рада су: додатна, допунска и припремна настава.

Додатни рад се остварује за ученике који постижу изузетне резултате и показују интересовање за продубљивање знања из одређеног предмета.

Циљ додатног рада је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самосталан рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Задачи су:

- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење;
- подстицање индивидуалног развоја ученика, пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика;
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности;
- груписање ученика према способностима и интересовањима чиме се стварају улови за индивидуализацију додатног рада;
- идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Организација и извођење ове наставе обављаће се на садржајима предвиђеним радовним наставним планом и програмом, али се сходно интересовањима и потребама ученика ти садржаји проширују, продубљују и допуњују новим садржајима одређених наука, и као такви важе само за ученике обухваћене овим обликом рада.

Наставник треба да упућује ученике да самостално испитују разне појаве, да се служе литературом, приручницима, користе Интернет, да помаже у истраживању...

Допунски рад се организује за ученике који стално или повремено заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја у редовној настави и самим тим не постижу задовољавајући успех из појединих предмета.

Потреба за организовање допунског рада утврђује се током школске године чим се испоље тешкоће и уочи заостајање појединих ученика у савлађивању садржаја неких наставних предмета.

Припремни рад се организује за редовне ученике који су због болести упућени на полагање разредног испита и за ванредне ученике. Организује се према садржајима из програма образовања пре полагања разредног испита.

Циљ допунског и припремног рада је да омогуће ученицима да се лакше укључе у редован образовно-васпитни процес.

Задачи су:

- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- усклађивање овако утврђених садржаја са потребама и могућностима ученика;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

НАПОМЕНА: у раду поћи од знања и могућности ученика, за сваког ученика припремати диференциране задатке и применити индивидуализован начин рада.

Приликом писања плана и програма допунске наставе користити следеће форме.

ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ И ДОДАТНЕ НАСТАВЕ

Додатна настава

ПРЕДМЕТ: _____

Годишњи фонд часова: ____

Циљеви и задаци

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА-ДОДАТНА НАСТАВА-назив предмета

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.		
2.		
3.		
УКУПНО		

Уџбеник за реализацију програма

Допунска настава

ПРЕДМЕТ:

Годишњи фонд часова: —

Циљеви и задаци

Теме/према часовима

ГЛОБАЛНИ ПЛАН РАДА-ДОПУНСКА НАСТАВА - назив предмета

Редни број наставне теме	Назив наставне теме	Број часова по теми
1.		
2.		
3.		
УКУПНО		

НАПОМЕНА : Садржаји за реализовање допунске наставе ће зависити од напредовања ученика и проблема на које наилазе у овладавању предвиђеним програмским садржајима.

Уџбеник за реализацију програма

Друго

6. ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА

Подстицање личног развоја

Подстицање самопоуздања, слободног изражавања мишљења и ставова, изграђивање критичког односа према појавама у друштву, изграђивање грађанске свести, учење видова самопотврђивања уз уважавање других личности ученика оствариваће се:

- на редовним часовима и часовима факултативне наставе
- кроз додатни рад и учешће на такмичењима
- кроз рад у школским секцијама и подстицање ученика да се укључе у друге едукативне садржаје који су им доступни у Граду
- кроз ангажовање у културним и спортским манифестацијама у Школи и ван ње
- кроз рад одељењског старешине и одељењских и разредних група
- учешћем у психолошким радионицама са различитим садржајима;
- укључивањем ученика у семинаре, клубове, уметничка друштва и сл. у циљу волонтерског рада са другим ученицима у школи.
- укључивањем ученика у различите пројекте који се односе на здрав стил живота (борба против наркоманије, пушења)
- подстицањем здравог такмичарског духа, толеранције,
- подстицањем сарадње и односа уважавања личности независно од пола, социјалног статуса, националне припадности.

Подстицање социјалног сазнања и социјалних односа

Разумевање других ученика и њихових поступака и активности у социјалној групи остварује се кроз наставу грађанског васпитања, активности психолога и педагога школе, одељењских старешина, организатора групног рада (наставника, руководиоца секција...) и одељењских заједница.

Развијање толеранције према разликама у мишљењима, ставовима, особинама, навикама, изгледу и потребама других оствариваће се кроз:

- активности психолога школе, одељењских старешина, организатора групног рада (наставника, руководиоца секција...) и одељењских заједница
- разговоре и обраде тема на часовима одељењског старешине

Успостављање, неговање и развијање односа са другима – пријатељство, сараднички однос, односи међу генерацијама, односи у породици и школи, чиниоци који доводе до повезивања и нарушавања односа оствариваће се кроз:

- активности психолога Школе, одељењских старешина, организатора групног рада (наставника, руководиоца секција...) и одељењских заједница
- разговоре и обраде тема на часовима одељењског старешине

Сарадња у Школи подразумева укључивање ученика у припремање и реализацију заједничких програма којима се побољшава квалитет живота у Школи (друштвено-користан рад, рад секција, рад одељењских група)

Развијање комуникативне способности, сарадње и конструктивног разрешавања сукоба

Остваривање се обрадом следећих тема:

1. Унапређивање развоја сарадничке, ненасилне комуникације.
2. Активно, пажљиво слушање другог у комуникацији и тумачењу критике.
3. Изражавање својих опажања, осећања и потреба, представљање јасних захтева без оптуживања и критиковања и пребацивања одговорности за њих на другу особу.
4. Конструктивно одговарање на критику
5. Познавање невербалне комуникације и њених особености
6. Динамика сукоба, стратегија и стилови понашања у сукобу и конструктивно решавање сукоба

Наведене теме обрадиће се током похађања наставе грађанског васпитања, кроз активности педагога школе, одељењских старешина, организатора групног рада (наставника, руководиоца секција...) и одељењских група

Неговање активности за решавање индивидуалних проблема

Остваривање се обрадом следећих тема:

1. Прихватање личних проблема као кризе која представља шансу за развој. Изграђивање и коришћење ефикасних начина за решавање проблема остваривање се кроз:
 - активности педагога школе (психолошко саветовање у решавању индивидуалних проблема)
 - разговори и предавања на часу одељењског старешина
2. Стрес: извори, утицаји, стилови суочавања и механизми превазилажења; изграђивање контроле и социјалне подршке обрадиће се кроз:
 - активности педагога школе, одељењских старешина и ученика
3. Превенција агресивног понашања учење по моделу, кроз наставу и ваннаставне активности, активности едукованих ученика,
 - активности педагога школе, директора, одељењских старешина
4. Ризична понашања: зависности (пушење, алкохолизам, наркоманија) – превентивна активност
 - активности едукованих ученика,
 - активности педагога школе,
 - одељењских старешина, одељењских заједница,
 - наставе екологије,
 - друштвено-користан рад (израда панона)

7. ФАКУЛТАТИВНЕ ВАННАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

Факултативне ваннаставне активности имају за циљ да допринесу развоју личности на образовном, сазнајном, креативном, друштвеном и личном плану. Задаци су:

- проширивање и продубљивање, као и стицање нових знања и умења а према интересовањима ученика;
- задовољавање специфичних интересовања ученика уз активно усмеравање њихових склоности, способности интересовања и подстицање професионалног развоја;
- мотивисање и оспособљавање ученика за самосталан и креативан рад;
- омогућавање ученицима организовање забаве и рекреације као и других услова да самостално користе слободно време и организују духовни, културни и друштвени живот у средини у којој раде.

8. НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА И ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА МУЗИЧКОГ И БАЛЕТСКОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА, ОБРАЗОВАЊА ОДРАСЛИХ, УЧЕНИКА СА ИЗУЗЕТНИМ СПОСОБНОСТИМА И ДВОЈЕЗИЧНОГ ОБРАЗОВАЊА

Како у нашој школи нема образовања одраслих, националних мањина нити ученика који наставу прате двојезично изостаља се део препоруке који се односи на те категорије.

Препоручени начин прилагођавања програма ученика са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима припрема се индивидуални образовни план, програм и начин рада којим се утврђује обогаћен начин образовања и васпитања који садржи :

- Дневни распоред активности часова наставе у одељењу.
- Дневни распоред са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке.
- Циљеве образовно- васпитног рада.
- Посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или све предмете са обраложењем за одступање.
- Програм по предметима, прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу а који са додатном подршком.
- Индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно васпитног рад.

9. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Наша школа истиче важност културног и друштвеног живота. Настоји да своје ученике и наставнике мотивише на организовање разних облика подизања опште стручне и професионалне културе младих и одраслих, као и неговање аматеризма и слободног креативног испољавања младих у слободном времену (културно-уметничка и спортска друштва, клубови технике, секције стваралаца и др.). Културне активности којима наша Школа тежи су, пре свега, неговање и развијање ученичке способности према чувању лепе речи, музици, сликарству, спорту,

екологији... Поштујући и пратећи интересовања наших ученика, а у складу са узрастом, програми културних активности засновани су на њиховим склоностима, талентима и амбицијама, са циљем да се поспешује креативност, инвентивност, маштовитост, заједништво и колективни дух, ангажованост према друштвеној и социјалној стварности, свест о сопственим вредностима и њиховој надоградњи, људске врлине и квалитети. Ради афирмације и подршке културних активности ученика, у нашој Школи се планирају различита дешавања кроз следеће садржаје:

Септембар

1. Припрема приредбе за дан школе
2. Спортски турнир

Октобар

3. Посета позоришној представи
4. Организација књижевног сусрета
5. Посета галерији
6. Сајам књига
7. Тематске трибине

Новембар

8. Посета позоришној представи
9. Дружења ученика
10. Слободно време

Децембар

11. Организација ученика
12. Прослава новогодишњих празника
13. Посета позоришној представи
14. Тематске трибине

Јануар

15. Припрема приредбе и прославе Светог саве
16. Спортски турнир

Фебруар

17. Посета биоскопској представи
18. Изложбе галерије Кулоар са музичким програма
19. Тематске трибине

Март

20. Књижевно вече
21. Посета позоришној представи
22. Обилазак градске библиотеке

Април

23. Изложбе галерије
24. Ускршњи празници
25. Посета Пољопривредног Сајма у Нишу
26. Посета Сајам обазовања

Мај

27. Посета позоришној представи
28. Посета музеју Николе Тесле
29. Тематска трибина
30. Прослава краја школске године
31. Спортске активности, матуранти- професори

Јун

32. Матурско вече

10. ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА (секције, друштвено користан рад и друго)

У школи и дому се ученици на основу својих интересовања опредељују за учешће у стваралачким и слободним активностима. За рад слободних активности школа и дом ствара неопходне услове (простор, водитељски рад наставника и васпитача и др.). Слободне активности су многобројне и разноврсне и омогућавају укључивање сваког ученика у поједине облике рада (секције, друштвено користан рад и друго)

Слободне ученичке активности у Дому пружају посебне могућности за васпитање ученика, јер задовољавају многе потребе младих, како у погледу личних циљева, тако и у погледу њиховог друштвеног формирања. У њима се развијају ученичке склоности и способности, интересовања, самосталност, самоиницијативност, стваралаштво и колективизам. Учешће на разним културним и спортским манифестацијама, такмичењима, домијадама, омогућава нашим ученицима да препознају себе као тим, да истакну своја постигнућа, да промовишу себе, али и Дом као институцију. Развојни план школе посебан акценат ставља на промоцију дома и стварање позитивне слике о животу у дому кроз слободне активности ученика, њихову презентацију у граду и у другим срединама, кроз дружење и размену, како ученика, тако и радника дома.

У зависности од броја ученика, полне и узрастне структуре, а пре свега од њиховог интересовања, прави се избор секција које ће радити у току школске године.

За сваку формирану секцију, која почиње са радом на почетку школске године, ради се план и програм рада секције. Овај план није законом прописан, па се најчешће израђује у сарадњи са стручним лицем из одређене области културе или спорта, а узимајући у обзир структуру и могућности ученика-чланова секције. Свака секција ради до краја школске године у утврђеним терминима.

Преглед секција:

	Назив секције	Водитељ
ШКОЛА	Млекарска	Јелена Минић, Александар Манчић
	Пекарска	Радосав Пејчћ, Марија Антанасијевић, Жарко Стојановић
	Спортска	Драган Јовановић
	Рецитаторско - ораторска	Драгана Ђорђевић
	Драмска	Драгана Ђорђевић
	Извиђачка секција	Мирјана Маринковић
	Шаховска	Аца Млетић
	Предузетничка	Наташа Марковић
	Еколошка	Марија Пауновић
ДОМ	Стони тенис	Душан Христов
	Шах	Душан Христов
	Радно-техничка секција	Нела Вучићевић
	Секција за бадминтон	Нела Вучићевић
	Поетска и драмска секција	Милан Сурланџис
	Секција модерног плеса	Милан Сурланџис
	Литерарна секција	Мирјана Ненчић
	Стрељаштво	Мирјана Ненчић

Друштвено – користан рад реализује се са циљем да васпитава ученике да добровољним радом самостално и у оквиру друштвено-организованих активности у слободном времену, допринесе стварању и унапређивању услова живота и рада људи у ужој и широј друштвеној заједници.

Задаци су:

- развијање навика ученика да стално и рационално обављају различите послове ради задовољавања личних потреба, потреба породице и друштвене средине;
- стицање навика и одговорности за чување и естетски изглед средине у којој ученик учи, ради и живи; развој и неговање урбане и комуналне културе;
- развијање свести о потреби колективног рада и принципима који се примењују у акцијама и активностима друштвено-корисног рада;
- развијање осећања одговорности за преузете обавезе и радне задатке уз неговање радне културе ученика и спремности за сарадњу.

Садржај и облици друштвено корисног рада су следећи:

- одржавање школског простора: уређење учионица, заједничких просторија, уређење школског дворишта (неговање зеленила у згради и дворишту)
- рад у школској библиотеци,
- учествовање у акцијама пошумљавања
- израда паноа и зидних новина, израда шема и графикана и других наставних средстава
- друге активности за којима се буде указала прилика

11. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА

На основу Закона о средњој школи („Сл. гласник РС", бр. 55/2013, члан 15.), школа је израдила Програм каријерног вођења и саветовања.

Програм каријерног вођења и саветовања се реализује кроз наставне и ваннаставне активности, путем предавања, саветовања и разговора са ученицима. Школа пружа помоћ у виду предавања на тему професионалне оријентације за подручја рада за која се образују ученици.

Циљ рада каријерног вођења и саветовања у средњој школи је подстицање професионалног развоја ученика и пружање помоћи појединцу да формира реалну слику о својим способностима, особинама личности, интересовањима и да у односу на садржај, услове и захтеве појединих образовних профила и занимања што успешније планира свој развој.

Циљ каријерног вођења и саветовања јесте да се ученик оспособи да сам планира, управља и води своју каријеру. Процес вођења каријере може да се подели у четири фазе, а модел којим се описују те фазе се зове ОМОТ модел. Од четири фазе, прве две се реализују у школи, а друге две самостално или са родитељима.

Прва фаза (О = особа) подразумева да ученик упознаје себе, процењује своје личне способности, интересовања, потребе и вредности путем попуњавања и анализе разних онлајн и папир-оловка тестова и радионица.

У другој фази (М = могућност) ученици сакупљају корисне информације и упознају се са могућностима запошљавања и образовања. У оквиру информисања о каријери предметни наставници уз редован програм из својих стручних области пружају обавештења о карактеристикама појединих занимања. Такође ова фаза обухвата и презентацију виших школа и факултета из Републике.

Трећа фаза (О = одлучивање) се односи на доношење одлука везаних за каријеру, коју ученици самостално доносе уз помоћ родитеља.

У четвртој фази (Т = транзиција) ученик реализује своју одлуку, односно наставља школовање или се запошљава.

Тим за каријерно вођење и саветовање обавља следеће послове:

1. Прати и информисе се о занимањима, образовним профилима, условима студирања и потребама на тржишту рада
2. Дефинише програм и подноси извештај о реализацији
3. Обавља саветодавни рад са ученицима
4. Прати индивидуалне склоности ученика
5. Сарађује са одговарајућим установама и родитељима ученика
6. Помаже ученицима и родитељима у истраживању могућности за даље учење, запошљавање, информисе их о професијама, каријери, даљем учењу и образовању, занимањима, образовним профилима, условима студирања и потребама на тржишту рада.

За писање плана каријерног вођења и саветовања користити следећи образац:

Редни број	Активности	Носиоци реализације активности	Временска реализација	Евалуација и праћење	Ресурси
	Именује тачну активност која се одвија	Дефинише актере и носиоце предвиђене активности	Приказује у ком временском оквиру ће се одвијати активност	Приказује начине праћења предвиђених активности	Дефинишу се ресурси потребни за спровођење активности
1.	Тестирање ученика или разреда (интересовање, активности, особине)	Школски тим		Одељењски старешина	
2.	Испитивање интересовања ученика	Педагог школе		Евалуација-педагог; Праћење-одељењски старешина	
3.	Организовати стручне посете фирмама и сајмовима	Организатор практичне наставе, Предметни		Одељењски старешина	

		наставник, Руководећи органи школе			
4.	Израда портфолија ученицима	Школски тим, педагог		Одељењски старешина	
5.	Презентација високих школа	Школски тим, директор, педагог		Одељењски старешина	
6.	Радионица за ђаке и професоре	Школски тим, национална служба за запошљавање, социјални партнери		Водитељ програма	

12. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Програмом заштите животне средине наша Школа тежи да обухвати оне активности, које су усмерене на јачање и развијање свести о значају здраве животне средине, одрживог развоја и очувању и унапређењу природних ресурса. Школа доприноси заштити животне средине остваривањем Програма заштите животне средине, заједничким истраживањем и акцијама локалне самоуправе и школе, као и на друге начине усклађене са Законом. Циљ образовања и васпитања у области заштите и унапређења човекове средине јесте да ученицима, у складу са њиховим узрастом и могућностима, обезбеди стицање знања, развијање интересовања, формирање ставова система вредности и понашања, које ће им омогућити разрешавање три основна противречна проблема на релацији савремени човек - природа: еколошки, културно социјални и економски. Први проблем претпоставља знања и друге карактеристике значајне за одржавање и стварање оптималних услова еколошке равнотеже у човековој средини; други - значајне карактеристике за правилан однос, заштиту и унапређивање лепоте предела животне, радне и рекреативне средине као и очување природне културне баштине за садашње и будуће генерације; а трећи - знања о економској валоризацији природних извора и природних услова имајући у виду и штете које могу да настану услед њиховог угрожавања, загађивања, нерационалног коришћења, деградирања и сл.

Садржаји програма	Активности ученика	Активности наставника	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Светски дан заштите озонског омотача Дан заштите животиња Национални	Прикупљање материјала, израда постера на задату тему, презентација, истраживање, обрада података,	Менторска улога наставника, омогућити подстицајну средину за рад и учење, сарадња, праћење, усмеравање, развијање потреба и могућности личног	Изложба радова ученика на задате теме, постављање едукативно – информативних постера у кабинету за биологију и у	Разумеју улогу и значај личног ангажовања у заштити животне средине, стекну знања у вези са изворима и последицама угрожавања

дан без дуванског дима Светски дан воде Светски дан заштите биодиверзитета. Природни ресурси	решавање проблема извођење закључака, дискусија, изложба радова	ангажовања у заштити животне средине	холу школе, презентација	животне средине, схвате значај озонског омотача, изградбе ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, развијају еколошку, здравствену и културу живљења, постицање на тимски рад, схвате значај очувања биодиверзитета, упознају природне ресурсе и значај рационалног коришћења
Птице Србије и обележавање викенда храђења птица	Активно учешће у радионицама, тимски рад	Упознавање ученика са птицама Србије	Радионице на задату тему	Да ученици схвате значај птица у природи, разноврсност птица, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, да схвате значај одговорног односа према животињама
Учешће на фото конкурсу часописа Национална географија на тему „Људи, природа и место“	Израда фотографија	Менторска улога наставника, подстицати ученике на размишљање и коришћење нових извора знања	Прикупљање и избор фотографија на задату тему, пријава на конкурс	изградбе ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, развијају еколошку, здравствену и културу живљења, развој еколошке свести
Светски дан чистог ваздуха – Присуство прашине у ваздуху	Извођење вежбе	Упознати ученике са поступком вежбе и начином извођења	Плочице премазане вазелином распоредити на различита места у школи и	изградбе ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, схвате значај

			школском дворишту након 4 часа покупити плочице, посматрати под лупом и извести закључке	оувања ваздуха и основне изворе загађења, развијање еколошке свести
Дан борбе против сиде	Израда црвених трака као симбол солидарности са оболелима од хива	Упознавање, едукација ученика кроз презентације, кратке филмове, сарадња са Црвеним крстом	Приказ филмова и презентација, израда црвених трака	Познаје основне механизме деловања превентивних мера у очувању здравља
Дарвинов дан	Изложба ученичких радова, учествовање у дискусији, прикупљање информација о Дарвину и еволуцији	Израда презентација, прикупљање неопходног материјала о Дарвину и еволуцији, приказивање кратких филмова, дискусија	Приказ кратких филмова о еволуцији, презентације на тему еволуције и Дарвиновог истраживачког рада, дискусија	Да ученици схвате елементарне основе теорије органске еволуције и разумеју историјски развитак Земље и живота на њој, упознају се са радом Дарвина, схвате значај еволуције
Дан енергетске ефикасности	Израда и анализа анкете	Менторска улога наставника, израда анкете, упознавање са начином реализације вежбе, анализа резултата	Израда и анализа анкете	изграде ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, развијају еколошку, здравствену и културу живљења, развој еколошке свести, схватају значај и потребу за енергетском ефикасношћу, очување природних ресурса и упознавање са коришћењем и рационалном употребом тих ресурса у области енергетике

Дан планете Земље	Активно учествовање у трибини, израда предмета од рециклираног материјала, учествовање у локалним еколошким акцијама	Трибина – Заштита животне средине Радионица – Отпад и рециклажа припрема материјала, сарадња са локалном заједницом, организовање локалних еколошких акција	Трибина – Заштита животне средине Радионица – Отпад и рециклажа Учешће у локалним еколошким акцијама	изграде ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, развијају еколошку, здравствену и културу живљења, развој еколошке свести, схватају значај и потребу очувања природних ресурса, Разумеју улогу и значај личног ангажовања у заштити животне средине, стекну знања у вези са изворима и последицама угрожавања животне средине
Европски дан паркова	Израда фотографија, постера на задату тему, посета парку, учествовање у акцији Учинимо паркове лепшим	Обилазак парка на територији Пирота, сарадња са локалном самоуправом	Обилазак парка на територији Пирота, садња дрвећа или цвећа	изграде ставове, развијају знања и умења неопходна за заштиту животне средине, развијају еколошку, здравствену и културу живљења, развој еколошке свести, схватају значај и потребу очувања природних ресурса, Разумеју улогу и значај личног ангажовања у заштити животне средине, стекну знања у вези са изворима и последицама угрожавања животне средине

Дан заштите животне средине	Извођење закључака и осврт на еколошке акције током године	Праћење, опажање, закључивање	Проглашење зеленог хероја школе	Разумеју улогу и значај личног ангажовања у заштити животне средине, развој еколошке свести
-----------------------------	--	-------------------------------	---------------------------------	---

13. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈЕ, НАСИЉА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА

На основу Закона о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета и Националног плана акције за децу, израђен је Општи и Посебан протокол за заштиту деце од насиља, који је Влада Републике Србије усвојила августа 2005.год.

Посебним протоколом за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације у васпитно-образовним установама детаљније се разрађује интерни поступак у ситуацијама сумње или дешавања насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације.

Посебни протокол пружа и оквир за превентивне активности и води ка унапређењу стандарда за заштиту ученика.

Посебни протокол обавезујући је за све који учествују у раду васпитно – образовне установе.

На основу *Посебног протокола*, у складу са специфичностима рада, установа је у обавези да у Годишњем програму рада (члан 81 *Закона*) дефинише програм заштите ученика и да формира Тим за заштиту ученика од насиља.

Основни принципи на којима је заснован *Посебни протокол*, који уједно представљају и оквир за деловање, јесу:

- право на живот, опстанак и развој
 - најбољи интерес ученика
- недискриминација
- учешће деце/ученика

Општи циљ *Посебног протокола* је унапређење квалитета живота ученика применом:

- **Мера превенције** за стварање безбедне средине за живот и рад ученика;
- **Мера интервенције** у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање занемаривања и дискриминација у установама

У складу са природом образовно-васпитних делатности, у овом документу користиће се појам НАСИЉЕ, који обухвата различите врсте и облике насилног понашања, злостављања, занемаривања, дискриминације, злоупотребе и искоришћавања (

Задаци Тима за заштиту ученика од насиља су да:

- припрема програм заштите;
- информише ученике, запослене и родитеље о планираним активностима и могућностима

тражења подршке и помоћи од Тима за заштиту;

-учествује у обукама и пројектима за развијање компетенција потребних за превенцију насиља, злостављања и занемаривања;

-предлаже мере за превенцију и заштиту, организује консултације и учествује у процени ризика и доношењу одлука о поступцима у случајевима сумње или дешавања насиља, злостављања и занемаривања;

-укључује родитеље у превентивне и интервентне мере и активности;

-прати и процењује ефекте предузетих мера за заштиту ученика и даје одговарајуће предлоге директору;

-сарађује са стручњацима из других надлежних органа, организација, служби и медија ради свеобухватне заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања;

-води и чува документацију;

-извештава стручна тела и органе управљања.

Програм заштите се односи на:

- **Превентивне и**
- **Интервентне активности**

Предложене активности треба да обезбеде стварање атмосфере поверења, сигурности и поштовања дечјих права кроз јединствено деловање свих актера.

Образовноваспитна установа је одговорна за:

- успостављање превентивног рада на заштити ученика од насиља као редовне праксе у образовноваспитном процесу;
- непосредну укљученост вршњачких тимова и ученичког парламената у пружање подршке вршњацима при заштити од насиља и успешну реинтеграцију починилаца насиља у вршњачку заједницу;
- увођење правила понашања и реституције као превентивних мера и вредности у живот заједнице, изградњу позитивне климе и конструктивне комуникације;
- успостављање вршњачке медијације и вршњачке едукације као ефикасних механизма превенције са инструментима за праћење ефикасности;
- укључивање у програме за превенцију насиља, осмишљавање програма за разне узрасте, умрежавање школа ради размене позитивних искустава и ширења мреже заштите;
- примену Посебног протокола за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања;
- развијање подстицајне средине и укупно повећање атрактивности школе;
- систематско праћење и унапређивање нивоа безбедности, заштите и подршке ученицима

ТЕМЕ	ЦИЉ>АКТИВНОСТ	НОСИОЦИ
1.Вршњачко насиље септембар	Постати свестан последица и емоција које изазива насиље>Разговор о вршњачком насиљу,интерактивни састанак	Одељенски старешина, директор,педагог,Тим
2.Пријатељство октобар	Промовисати позитивне вредности и особине код ученика>Значај комуникације и сарадње,час одељенског старешине	Одељенски старешина, васпитач
3.Асоцијално	Значај поштовања писаних и неписаних правила и	Педагог,одељенски

А. ПРЕВЕНТИВНЕ АКТИВНОСТИ

понашање новембар	норми понашања>Вежбе у управљању конфликтима,час одељенског старешине	старешина, стручни сарадник
4.Избори и последице новембар	Промовисати здраве активности ученика у школи и ван>Посета спортским,културним,научним и другим манифестацијама	Тим, васпитач,спољни сарадник
5.Управљање конфликтима децембар	Стећи разумевање понашања и поступака других ученика>Вежбе на тему решавања конфликта,час одељенског старешине	Одељенски старешина,васпитач
6.Слободно време јануар	Увећати знање ученика о значају свестрано проведеногслободног времена >Организација ваннаставних спортских,културних и уметничких активности, ваннаставне активности	Проф.физичког васпитања,српског језика,музичке културе,Тим
7.Алкохол,цигарете и дроге фебруар	Упознати ученике о штетном утицају дувана,алкохола,дрога>Интерактивни састанак са ученицима и родитељима о болестима зависности	Одељенски старешина,стручни сарадник,представник МУП-а
8.Школаријада март	Социјализација и коришћење слободног времена код младих> Позоришна представа уз учешће ученика школе	Проф. Српског језика,ученици,одељенске старешине
9.. Малолетничка деликвенција март	Упознати ученике о старосној прекршајној и кривичној одговорности уколико млада особа учини преступ>Разговор са ученицимао опасностима малолетничке деликвенције са посебним освртом на насиље,злостављање,занемаривање и дискриминациј	Одељенски старешина,стручни сарадник,представник МУП-а
10.Светски дан здравља 7. април	Промовисање здравих стилова живота,свестраних потреба и вредности код младих> Организација спортских такмичења ученика и професора Да ученици науче да се носе са насиљем у медијима и насиљем у стварности>Социјална интеракција у школи и ван школе,споразуми у социјалној интеракцији у школи и ван школе,разговор,поштовање правила	Ученици,професори,стручни сарадници
11. Одговорност и одрастање април		Одељенски старешина,васпитач,управник Дома ученика,директор

12.Живот после школе мај	Припремити ученике за живот после школе и након завршетка школовања,моделима понашања,узорима и идолима>Интерактивни састанак о очекивањима	Одељенски старешина,васпитач,педагог, Тим за заштиту ученика од насиљ
13.Дигитално и сексуално насиље јун	ученикаод живота после школе и након завршетка школовања са новим пријатељима,новим очекивањима и новим животним изазовима Опасност дигиталне комуникације, мере заштите,сексуално насиље,узроци и последице>Инерактивни састанак са ученицима првог и другог разреда	Одељенски старешина ,стручни сарадник,спољни сарадник,Тим
14.Извештај о раду Тима,евалуација и самоевалуација децембар,јун	Анализа појава потреба и процеса везаних за рад Тима>Скале процене корисника услуга које пружа Тим,дискусије у оквиру Тима са руководством школе и мрежом међусекторског деловања	Тим,ученици,родитељи, спољни сарадници

Б. ИНТЕРВЕНТНЕ АКТИВНОСТИ према нивоима насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације

На првом нивоу активности преузима одељенски старешина, наставник, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са одељенском заједницом, групом ученика и индивидуално.

На другом нивоу активности предузима одељенски старешина у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачан васпитни рад није делотворан, директор покреће васпитнодисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.

На трећем нивоу, активности предузима директор са тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа (центар за социјални рад, полиција...)

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања шрмеа ученику у установи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према ученику мере за заштиту и подршку.

На насиље се реагује одмах у циљу најбоље заштите детета.

Реагује се одмах, без одлагања, и ако постоји сумња да се дешава насиље.

Редослед поступања у интервенцији:

1. Проверавање сумње или откривање насиља, злостављања и занемаривања.

Откривање, сазнање о насиљу као први корак у заштити ученика. Улога професионалца и особе која ужива поверење ученика је веома важна. Реакције ученика који трпе насиље, посебно емоционално или социјално тешко је открити. Ученици различито реагују: повлаче се, раздражљиви су, агресивни, преосетљиви и сл

Знаци који указују да ученик можда трпи насиље

—На физичком или физиолошком плану:

Трагови повреда, модрице, ожиљци, опекотине, посекотине, поцепана одећа, запуштен и неуредан изглед, поломљене, односно поцепане ствари, проблеми са исхраном, болови у стомаку, главобоље, повраћање, преломи, проблеми са сном (несанице или претерано дуго спавање), нестанак ствари (мобилни телефон, одевни предмети, торбе, свеске,

—На емоционалном плану:

Плачљивост, повученост, претерана активност, раздражљивост, појава страхова, агресивно и аутодеструктивно понашање, ђутљивост, неуобичајена причљивост, гледање у „празно“, „ноћне море“, конзумирање алкохола, наркотика, лагање, страх од самоће, изражено грицкање ноктију, поремећај говора, сексуално понашање непримерено узрасту..

—У школи:

Изненадни школски неуспех, појава неоправданих изостанака, одсуство концентрације, кашњење, избегавање обављања обавеза,

недоношење домаћих задатака, избегавање или неучествовање у разноврсним активностима, избегавање дружења са другом децом, одбијање уобичајених активности, неуобичајени начин играња, избегавање физичког додира (трзање), велики страх од одраслих, изражен страх од повратка кући и др.

2. Прекидање, заустављање, насиља

(обавеза свих који имају било какво сазнање или сумњу да се насиље догађа):

Запослени су у обавези да зауставе насиље или обавесте надлежне у установи .

Поједине ситуације физичког насиља захтевају хитно и истовремено реаговање, збрињавање учесника, обавештавање родитеља и неодложно укључивање релевантних институција (здравствена установа, полиција, центар за социјални рад);

Емоционално или социјално насиље такође треба зауставити што пре. Ученику који трпи насиље треба пружити разумевање, поверење и сигурност;

Ако постоји сумња на било који облик породичног насиља, наставник обавештава Тим, који даље предузима кораке уз консултације са Центром за социјални рад **Смиривање ситуације** (подразумева обезбеђивање сигурности за ученика, разговор са учесницима и посматрачима):

Уколико се дешава физичко или снажно вербално насиље, у првом моменту је најважније:

- да се актери након раздвајања умире;
- да се обезбеди прикладан простор и време за разговор;
- потражи помоћ колега, стручне службе или Тима ако је потребно;
- објасни учесницима да је циљ да се сукоб реши и да ће обе стране имати прилику да испричају

шта се догодило.

Школа:

1. прати остваривање програма заштите;
2. евидентира случајеве насиља, злостављања, занемаривања и дискриминације првог, другог и трећег нивоа;
3. прати остваривање конкретних планова заштите другог и трећег нивоа;
4. анализира стање и извештава.

Одељенски старешина бележи насиље на првом нивоу, прати ефекте предузетих мера и подноси извештај тиму за заштиту.

Укључивање тима за заштиту је на другом и трећем нивоу. Све службене белешке у вези са насиљем води, чува и анализира за потребе установе психолог или педагог.

Тим подноси извештај директору два пута годишње а по потреби и чешће.

Директор извештава орган управљања, савет родитеља и ученички парламент.

Извештај о остваривању програма заштите је саставни део годишњег извештаја о раду школе и доставља се Министарству просвете.

Ради свеобухватног увида, потребно је анализирати укупне податке (број, облике насилног понашања и предузете мере) достављати стручној служби, Тиму и директору школе.

У обрасце се уписује: шта се догодило, ко су учесници, како је пријављено насиље, какве су последице, шта се предузело, на који начин су укључени родитељи, разредни старешина, стручна служба, професионалци из других институција, као и начини на који ће ситуација бити праћена итд.

Документација се чува код стручне службе или директора, поштујући принцип поверљивости података.

14. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА

Ради развоја и практиковања здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности, школа у оквиру школског програма, поред наставе реализује и програм школског спорта. Школским спортом су обухваћени сви ученици кроз одељенска такмичења и припреме за такмичења. Школа обавља припреме и такмичења у складу са школским програмом.

Садржаји програма	Активности ученика	Активности наставника	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Спортска недеља- Међуодељенска такмичења, шетња, трчање на градском стадиону, такмичење у оквиру секције...	Активно учешће ученика у садржајевима, суђење, асистенција...	Организација, спровођење активности, додељивање задатака ученицима, суђење, обезбеђивање потребних алата, вођење активности	Неке од активности ће се обављати у оквиру редовних часова, неке за време секција а неке после часова, зависно од врсте активности	-Стицање навике за систематским вежбањем -Развијање осећаја за фер плеј -Припремање за школска такмичења
Јесењи и пролећни крос- Такмичење у трчању на различите дужине стаза зависно од узраста деце	Трчање	Вођење деце, распоређивање по узрастима	Деца ће се окупити у школском дворишту и онда ће их наставници одвести на место реализације активности	-Развијање љубави деце према базичној физичкој вештини-трчању
Спортске игре и стони тенис - такмичење	Учешће и представљање школе на такмичењима у кошарци, одбојци, рукомету, фудбалу и стоном тенису	Вођење деце на такмичења, одређивање састава који ће да игра, осмишљавање тактике игре...	Деца ће се окупити у школском дворишту и онда ће их наставници одвести у школу где ће бити организовано такмичење	-Стицање навике за систематским вежбањем -Развијање осећаја за фер плеј
Матурантска парада	Вежбање и плесање	Инструкције плеса, увежбавање и плес на Градском тргу	У току завршног разреда ученици уче плесање и вежбају на часовима и Градском тргу.	- Развијање културног понашања и поштовања партнера током плеса, усвајање лепих манира током плеса - Развијање љубави према плесу - Обраћање суграђанима кроз реализацију културне манифестације

15. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Циљ програма је јачање сарадње и интензивније укључење локалне самоуправе у рад и функционисање школе. Млекарска школа са домом ученика „Др Обрен Пејић“ прати и укључује се у дешавања у локалној самоуправи и заједно са њеним представницима планира садржај и

начин сарадње. Школа ће у целокупном образовно-васпитном раду настојати да обезбеди услове за прогресивне и позитивне утицаје свих чинилаца из друштвене средине. Наша школе ће доприносити богаћењу културног и друштвеног живота средине у којој би се узајамним преиспитивањем чинилаца створила у наредном четворогодишњем периоду клима за испољавање позитивних ефеката у целокупном развоју школе. У оквиру тога је и израда новог развојног плана школе.

Новим законским решењима и новим тенденцијама у нашем друштву очекујемо веће надлежности, а самим тим и већу ангажованост друштвене средине према школи, а све у циљу стварања здравијег и еколошки чистијег окружења и стварања подстицајне средине у којој ће постојати услови да се реализују индивидуалне потребе и интересовања наших садашњих и будућих ученика. Школа прати и укључује се у дешавања у локалној самоуправи и заједно са њеним представницима планира садржај и начин сарадње. Задаци наше школе у програму сарадње са локалном самоуправом у предстојећем четворогодишњем периоду би приоритетно обухватили планирање и реализовање заједничких активности са субјектима локалне самоуправе из нашег окружења, повезивање школе и субјеката локалне самоуправе заједничким интересима и активностима и обезбеђивање подршке субјеката локалне самоуправе у активностима школе у унапређивању целокупних услова рада за ученике и запослене.

Сарадња са локалном самоуправом садржи, у наредном четворогодишњем периоду, следеће активности:

- укључивање у акције Дечијег савеза општине; организовање спортских манифестација и догађаја; сарадња са Саветовалиштем за младе (овладавање животним и социјалним вештинама); учешће у кампањама промоција здравих стилова живота; едукација о безбедности у саобраћају и проблемима малолетничке деликвенције (МУП); едукација о хигијени (дом здравља); учешће у раду Установе културе.

Садржаји програма	Облик сарадње	Начин реализације	Време реализације	Носиоци активности
Учешће у заједничким пројектима и планирање буџетских средстава	Сталан	Развијање сарадње и упознавање локалне самоуправе са потребама школе	Током године	Директор, секретар, Школски одбор, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе
Реконструкција и санација школских објеката и школског инвентара	Сталан	У складу са планираним буџетом лок. самоуправа помаже у санацији школе	Током године	Директор, секретар, Школски одбор, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе
Награђивање ученика генерације	Сталан	Локална самоуправа финансира награђивање ученика генерације	Крај школске године	Директор, секретар, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе

Пријем ученика генерације и ученика струке код градоначлника	Сталан	Пријем ученика у пратњи одељењских старешина	Крај школске године	Директор, секретар, одељењски старешина и сарадници из локалне самоуправе
Стручне трибине	Сталан	Локална самоуправа финансира трибине на теме од значаја за развој младих	Током године	Директор, секретар, стручне службе и сарадници из локалне самоуправе
Прослава Дана школе, школске славе	Сталан	Пријем гостију из локалне самоуправе на прослави	Током године	Директор, секретар, Школски одбор, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе
Сарадња са локалном самоуправом око организовања превоза ученика	Сталан	Локална самоуправа, у договору са школом, организује превоз ученика до школе или помаже социјално угроженим ученицима у куповини месечних карти.	Почетком школске године	Директор, секретар, одељењске старешине, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе
Стручно усавршавање наставника	Сталан	Локална самоуправа финансира одређени број сати стручног усавршавања наставника	Током године	Директор, секретар, рачуноводствена служба и сарадници из локалне самоуправе

16. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Партиципација родитеља у школи, тј. њихова укљученост у различите аспекте школског живота представља важну компоненту образовно-васпитног процеса и у непосредној је вези са квалитетом тог процеса. Партнерство породице и школе представља важан предуслов за адекватно подржавање и подстицање развоја детета, будући да је добробит детета централни интерес, како породице тако и школе.

У основним одредбама *Закона о основама система образовања и васпитања*, у делу: *Општи принципи система образовања и васпитања* (члан 3), стоји да „систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајима обезбеђује:

- 1) ефикасну сарадњу са породицом укључивањем родитеља, односно старатеља ради успешног остваривања постављених циљева образовања и васпитања
- 2) разноврсне облике сарадње са локалном заједницом широм друштвеном средином како би се постигао пун склад између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању.“ (Службени гласник, 72/2009)

Закон о основном образовању и васпитању у свом 48. члану предвиђа да свака школа изради Програм сарадње са породицом: „Школа подстиче и негује партнерски однос са

родитељима, односно старатељима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења.

Програмом сарадње са породицом, школа дефинише области, садржај и облике сарадње са родитељима, односно старатељима деце и ученика, који обухватају детаљно информисање, саветовање, укључивање у наставне, и остале активности школе и консултовање у доношењу одлука око безбедносних, наставних, организационих и финансијских питања, с циљем унапређивања квалитета образовања и васпитања, као и обезбеђивања свеобухватности и трајности васпитно-образовних утицаја.

Програм сарадње са породицом обухвата и организацију отвореног дана школе сваког месеца, када родитељи, односно старатељи могу да присуствују образовно-васпитном раду.

Ради праћења успешности програма сарадње са породицом, школа, на крају сваког полугодишта, организује анкетирање родитеља, односно старатеља, у погледу њиховог задовољства програмом сарадње са породицом и у погледу њихових сугестија за наредно полугодиште.

Мишљење родитеља, односно старатеља, добијено као резултат анкетирања, узима се у обзир у поступку вредновања квалитета рада школе.“

ЦИЉ:

Породица и школа имају заједнички циљ – подржавање и подстицање развоја ученика, те њихови односи морају бити пре свега партнерски.

Програми у области сарадње са породицом усмерени су пре свега на развијање партнерских односа између кључних актера у Школи, као и на јачање родитељске компетенције, посебно у областима процеса васпитања и превенције негативних појава.

ЗАДАЦИ :

- информисање родитеља о њиховим правима и обавезама, те начинима укључивања у рад Школе,
- задовољавање потреба породице и њених циљева,
- едуковање родитеља кроз информисање и пружање адекватног модела васпитања и образовања,
- развијање партнерског деловања породице и школе у образовању и васпитању ученика,
- обезбеђивање редовне, трајне и квалитетне сарадње породице и Школе,
- остваривање позитивне интеракције наставник- родитељ,
- обезбеђивање информисаности родитеља о променама у образовању које се остварују у школи и код ученика, као и о свим дешавањима у животу Школе.

ОБЛАСТИ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ:

1. Информисање родитеља и старатеља

Родитељи/старатељи треба да буду детаљно информисани о свим аспектима школског живота и образовног процеса који се посредно или непосредно тичу њихове деце и њих, као и о могућностима на које све начине могу да се укључују у рад школе и да дају свој допринос унапређењу квалитета васпитно-образовног процеса.

Ова област сарадње породице и Школе одвија се кроз следеће облике рада:

- креирање странице намење родитељима на сајту Школе
- организовање *Отворених врата* – термина када родитељи имају могућност да са наставницима разговарају о раду и напредовању ученика
- месечно организовање *Отвореног дана*, када родитељи, односно старатељи могу да присуствују образовно-васпитном раду.
- уређивање огласне табле за родитеље у просторијама Школе
- редовно вођење електронског дневника и ажурирање података
- организовање и реализација родитељских састанака

Укључивање родитеља и старатеља у наставне и остале активности

Да би се избегла декоративна функција родитеља у тој сарадњи, а будући да је већи број родитеља изјавио да би желели да партиципирају у различитим аспектима васпитно образовног процеса, па и у самој настави, родитељи би требало да се подстичу да се укључују у образовни процес на више различитих начина, и то као:

- асистенти у настави,
- сарадници и асистенти у реализацији програма секција,
- едукатори деце у областима у којима су професионалци/експерти,
- кроз учешће у различитим образовним пројектима који се одвијају у школи/у које је школа укључена,
- сарадници за обезбеђивање безбедног окружења у школи,
- сарадници у процесу професионалне оријентације,
- сарадници при организацији и реализацији приредби, изложби, спортских и других такмичења и сличних активности у Школи,
- сарадници и асистенти у реализацији излета, посета, екскурзија ученика,
- сарадници у организацији и реализацији радионица, хуманитарних акција и сличних активности,
- учешће у стручним тимовима које директор формира по потреби,
- као евалуатори васпитно-образовног рада и квалитета рада установе кроз процес самовредновања квалитета васпитно-образовне праксе,

- родитељи ученика из осетљивих и маргинализованих група (социјална ускраћеност, сметње у развоју, инвалидитет и др.) имају могућност да учествују у изradi и реализацији индивидуалног образовног плана,

Укључивање родитеља и старатеља у процес одлучивања

Овај облик сарадње пружа родитељима информације о организацији живота и рада школе, а својим учешћем они доприносе побољшању услова и рада школе. Поред учешћа у планирању и организацији, родитељи треба да су стално присутни, јер то доприноси учвршћивању односа породице и школе. Законска регулатива је прописала обавезно укључивање родитеља у процес одлучивања и то кроз:

- укључивање родитеља у Савет родитеља Школе,
- укључивање родитеља у Школски одбор,
- укључивање родитеља у рад свих тимова на нивоу школе (самовредновање, развојно планирање, сарадња са локалном заједницом и породицом и сл.),
- испитивање потреба и очекивања родитеља анкетирањем на крају сваког полугодишта,
- родитељи ученика из осетљивих и маргинализованих група (социјална ускраћеност, сметње у развоју, инвалидитет и др.) имају могућност да учествују у индивидуалном образовном плану, да по потреби предлажу спољне сараднике у тиму који се бави образовним планом, као и да дају одобрење за спровођење тог индивидуалног образовног плана.

Едукација и саветодавни рад са породицом

Будући да су родитељи у највећој мери упућени на сарадњу са наставницима и са њима имају најучесталије контакте, важан задатак наставника је да креирају такву атмосферу у којој ће родитељи бити подстакнути да се укључују на различите начине и да доприносе животу учионице/школе без страха да ће то бити протумачено као мешање улога, тј. мешање у професионалну улогу наставника. Унапређивање компетенција родитеља за педагошко деловање и пружање подршке ученицима Школа организује кроз следеће облике рада:

- едукација кроз организовање мини предавања на родитељским састанцима,
- организовање трибина и радионица за заинтересоване родитеље,
- формирање Клуба родитеља,
- изrada Водича за родитеље (публикованог на сајту Школе),
- ангажовање родитеља као едукатора других родитеља о проблемима који су релевантни за родитељску популацију, а за које су поједини родитељи стручни.

ОБЛИЦИ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ:

Савет родитеља

Представници сваког одељења Школе чине Савет родитеља Школе. Будући да Савет родитеља има значајну улогу у влашћењу и регулисању живота школе (члан 58) и то не само у предлагању намене средстава прикупљених од родитеља (став 7) и давања сагласности на програм екскурзија и наставе у природи (став 10), већ и приликом предлагања мера за осигурање квалитета и унапређење васпитно-образовног рада (став 3), разматрање предлога програма образовно-васпитног рада, развојног плана, годишњег плана рада и извештаја о вредновању и самовредновању (члан 5), важно је да се оствари двосмерна комуникација: од родитеља ка њиховим представницима у Савету и од представника Савета ка родитељима који су их изабрали.

Школски одбор

Законском регулативом дефинисано је да 3 члана Школског одбора као органа управљања Школом буду представници родитеља.

Родитељски састанци

Одржавају се најмање 5 пута годишње, са дневним редом који је специфичан за сваки родитељски састанак. Циљ родитељског састанка је упознавања родитеља са организационим или васпитно-образовним радом у Школи.

Индивидуални разговори са родитељима

Родитељи се често нађу у ситуацијама или дилемама, које не знају на који начин да реше и тада им је стручна помоћ увек добродошла. Савремен родитељ се све мање ослања на свој инстинкт и на искуство претходних генерација, а све чешће тражи научно решење свих проблема, које родитељство са собом носи. Разговор са наставником, психологом или педагогом или неким другим радником често опусте родитеља и донесе решење проблема. Наши сарадници су и сарадници наших родитеља.

Отворена врата

Једном недељно, у термину предвиђеном за индивидуалне разговоре родитеља и наставника, наставници примају родитеље. У отвореном дијалогу наставника и родитеља често се решавају евентуални проблеми.

Отворени дан

Сваког месеца школа организује Отворени дан, када родитељи, односно старатељи могу да присуствују образовно-васпитном раду, стекну увид у начине рада наставника, али и рад, ангажовање и постигнућа ученика.

Електронски дневник

Школа има у плану увођење електронског дневника чиме би се обезбедило редовно уношење података о постигнућима ученика како би родитељи у сваком тренутку преко интернета могли да увид у напредовање ученика.

Анкете и упитници

Ради праћења успешности програма сарадње са породицом, школа, на крају сваког полугодишта, организује анкетирање родитеља, односно старатеља, у погледу њиховог задовољства програмом сарадње са породицом и у погледу њихових сугестија за даљи рад.

Укључивање у процес наставе

Школа подстиче родитеље да се укључују у образовно-васпитни процес на више различитих начина:

- а) као асистенти у настави,
- б) као едукатори деце у областима у којима су професионалци/експерти,
- ц) као едукатори других родитеља о проблемима који су релевантни за родитељску популацију, а за које су поједини родитељи стручни,
- д) учешће у различитим образовним пројектима који се одвијају у школи/у које је школа укључена,
- е) учешће у стручним тимовима које директор формира по потреби,
- г) креирање индивидуалних образовних планова

Огласне табле

На видним местима у Школи налазе се огласне табле намењене информисању родитеља о битним дешавањима у Школи.

Едукативни чланци на сајту Школе– Водич за родитеље

У циљу што успешнијег родитељства, на сајту Школе се објављују чланци за родитеље, препоручена литература (наслови које поседује школска библиотека, и они који се могу принаћи на интернету), као и основне информације о животу и раду Школе.

Приредбе, посете, спортска и друга такмичења ученика

Организују се у складу са Годишњим планом рада Школе и представљају сјајан показатељ ученичког напретка у току године, али и узајамног односа ученика са наставницима, као и ученика међусобно. Учесће на приредби јача самопоуздање ученика и мотивисаност за учење.

Коришћење школске библиотеке за родитеље

Родитељи имају могућност да користе библиотечки фонд и стручне савете школског библиотекара у циљу едукације и пружања подршке ученицима..

Радионице и трибине за родитеље

Школа организује трибине и радионице са родитељима путем којих унапређује педагошке компетенције родитеља. Ове едукативне активности организују се у складу са утврђеним потребама родитеља и школске свакодневице.

Реализација излета, посета, екскурзија ученика

Родитељи активно учествују у организовању и реализацији излета, посета и екскурзија ученика у складу са Годишњим пројектом рада школе и личном интересовањима и могућностима.

Писана комуникација

Школа писмено обавештава родитеље у случајевима када је то потребно.

САДРЖАЈИ:

Садржаји сарадње с родитељима се односе на савремена сазнања из теорије и праксе развоја ученика. Та сазнања нуде делови медицине, развојне и педагошке психологије, педагогије. Знања из ових области, које се међусобно условљавају, а само се теоријски могу појединачно изучавати, су својеврсна основа родитељима и просветним радницима за организовање васпитно-образовног утицаја у својим срединама.

Због истовременог интензивног деловања различитих друштвених чинилаца на развој ученика, у сарадњи с породицом потребно је да родитељи познају и утицај сваког од њих.

Отуда садржаји сарадње обухватају и следеће садржаје:

- имунизација, исхрана, природни услови;
- развојне карактеристике и потребе ученика, норме развоја, интелектуални развој, превенција негативних појава (алкохолизам, наркоманија и сл.), понашање ученика, развој способности, подршка учењу, формирање навика, професионална оријентација ученика;
- ненасилна комуникација, ненасилно решавање конфликта, превенција и сузбијање неприлагођеног понашања;
- живот детета у породици: услови који задовољавају основне потребе ученика (здравствени, емотивни, економски), структура породице и односи у породици (између родитеља и осталих одраслих чланова, родитеља и деце, деце када их је више у породици), организација породичног живота (активности одраслих и деце у одређеном времену да би се задовољиле потребе свих чланова...), породично васпитање, дечје игре и стваралаштво, садржај породичног васпитања, методе породичног васпитања;
- живот у школи: активности, резултати и понашање ученика и његових вршњака (у току дана, периодично, годишње), стручњаци који реализују васпитање и образовање, организација рада установе (простор и време, распоред активности, разреди и одељења у оквиру њих, прибор за рад и учење, општи услови за задовољавање потреба и различите активности ученика), средства за несметано одвијање активности (школски простор, уџбеници, школски прибор, наставна средства, средства за практичан рад...); чиниоци у друштвеној средини, културна и јавна делатност школе; адаптација на нову средину; укључивање ученика у ваннаставне активности;

- значај сарадње породице и школе; координација, усклађивање и повезивање активности породице и школе у процесу васпитања;

– локална средина у којој живи породица (становништво, децје и омладинске организације, културне, спортске, техничке организације које организују активности деце и младих у слободном времену, здравствене и комуналне службе и друге јавне службе...); шира средина у којој старији ученици посећују наставу или је њихово школовање ван места живљења породице; прва социјализација, идентификација, емоције, прва дружења, утицај литературе, моралне норме.

НАЧИН И ПОСТУПАК ОСТВАРИВАЊА:

Сарадња са породицом одвија се плански и систематски током целе године и подразумева укључивање породице у планирање, реализацију и евалуацију сарадње. Активности у оквиру сарадње са породицом реализују се на основу Развојног плана Школе и Годишњег плана Школе и то кроз:

- план рада Савета родитеља
- план рада директора школе
- план рада стручних сарадника
- план за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања
- планове рада стручних већа
- планове одељењских већа
- планове одељењских старешина
- план рада секција
- план професионалне оријентације
- план здравствене превенције

Садржаји програма	Активности наставника	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Помоћ родитељима у остваривању васпите функције породице	Предавања , индивидуални разговори, разговори у сарадњи са стручним сарадницима	Родитељски сатанци, групни разговори, индивидуални контакти, Дан пријема родитеља, Обезбеђивање и упућивање родитеља на литературу	Ојачати породицу, указати на важност правилног функционисања породице; Успоставити добру сарадњу ради јединственог деловања на васпитање и образовање деце

Укључивање родитеља у живот и рад школе и њихово ангажовање у активностима од значаја за школу	Анимира родитеље, подстиче их, извештава	Заједничка израд кодекса понашања, израда процедура реаговања у случајевима вршњачког или било ког другог злостављања и малтретирања, сардња на писању пројеката за унапређење материјално техничких услова рада,учешће у културној и јавној делатности школе организујући спортске	Узејамно повезивање и деловање школе и породице као услов за успешно остваривање циљева васпитања и образовања деце
Сарадња са родитељима на пољу ПО	Организује посете предузећима, сарађује са средњим школама, извештава родитеље,...	Организовати трибине, заједничке посете СШ, предузећима која могу да приме ученике	Утицати на правилан избор занимања

Септембар

Родитељски састанак

- Упознавање родитеља са планом и програмом рада
- Упознавање родитеља са школским календаром
- Упознавање родитеља са Правилником о понашању у школи
- Упознавање родитеља са маршрутом екскурзије
- Упознавање родитеља са организацијом додатне и факултативне наставе
- Давање сагласности родитеља за реализацију екскурзије
- Припремљеност ученика за почетак школске године

Обављање индивидуалних разговора. Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Октобар

Извештај о реализацији екскурзије.Обављање индивидуалних разговора по потреби.

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Новембар

Родитељски састанак

- Анализа успеха и владања ученика на крају првог тромесечја
- Обавештавање о организацији допунске наставе и припремама за такмичење
- Обавештавање о програмима у Петници

Обављање индивидуалних разговора

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Децембар – Јануар

Родитељски састанак

- Успех и владање ученика на крају првог полугодишта

Обављање индивидуалних разговора

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Фебруар

Обављање индивидуалних разговора

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Март

Обављање индивидуалних разговора

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Април

Родитељски састанак

- анализа успеха и владања на крају трећег тромесечја

Обављање индивидуалних разговора

Прилагођавање плана и програма индивидуалним специфичностима ученика

Мај

Обављање индивидуалних разговора

Родитељски састанак

- реализација школског плана и програма

- успех ученика на крају школовања

Свечана додела диплома.

Јун

Родитељски састанак

- реализација школског плана и програма

- успех ученика на крају трећег разреда

Прилагођавање плана и програма подлеже променама у складу са индивидуалним специфичностима и потребама ученика.

17. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА

Екскурзија је факултативна ваннаставна активност која се остварује ван школе.

Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Задаци екскурзије су:

- проучавање објеката и феномена у природи;
- уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима;
- развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика;
- упознавање начина живота и рада људи појединих крајева;
- развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, позитивним социјалним односима, као и схватање значаја здравља и здравих стилова живота;
- подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.
- савлађивање и продубљивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета.

Садржаји екскурзије остварују се на основу наставног плана и програма образовно-васпитног рада и саставни су део годишњег програма рада школе.

Програм екскурзије садржи:

- образовно-васпитне циљеве и задатке,
- садржаје којима се постављени циљеви остварују,
- планирани обухват ученика
- носиоце предвиђених садржаја и активности,
- време трајања екскурзије,
- путне правце,
- техничку организацију и
- начин финансирања.

Екскурзија за први и други разред се одвија унутар граница наше земље. Екскурзија за трећи и четврти разред може да се организује у иностранству.

Екскурзија може да траје:

- за ученике првог разреда – до три дана;
- за ученике другог разреда – до пет дана
- за ученике трећег и четвртог разреда – до пет наставних дана.

Школа ће у складу са потребама образовних профила организовати стручне посете које ће детаљније бити уређене годишњим планом рада школе.

План и програм екскурзије образложити у следећој форми.

Излети и екскурзије

Циљ

Задаци и садржај

Дестинације излета и екскурзија према времену одржавања

IX-X	
III -V	
XI- VI	
III -V	

Посете сајмовима и производним погонима и учешће на такмичењима

Фестивал сира и качкавала	Момчилов град, Пирот
Balkan cheese festival	Београд
Обилазак места добијања млека	Пољопривредно газдинаство Пејчић, село Пољска Ржана
Обилазак сабирног места	Село Крупац
Дани хлеба и сира у организацији Млекарске школе Пирот- изложба сирева и других млечних производа произведених у Млекарској школи у оквиру практичне наставе и млекарске секције	Млекарска школа , Дом културе - Пирот новембар
Посета компанији Yumis у оквиру блок наставе- предмет основи прехранбене технологије	У задњој недељи маја, Ниш
Посета компанији Foodland у оквиру блок наставе- предмет технологија прераде воћа и поврћа	Почетак децембра, Брус

Посета Млекари Панчево	Март-април
Републичко такмичење прехрамбених школа	Школа домаћин републичког такмичења Април
Посета Међународном пољопривредном сајму	Мај
Посета млекари Milkhouse и индустрији меса Бифтек у оквиру блок наставе	Новембар-децембар
Посета индустрији меса Јухор	Март-април
ПОСЕТА САЈМУ ПОЉОПРИВРЕДЕ У НОВОМ САДУ	Новосадски сајам мај
ПОСЕТА ПЕКАРИ „ПАША“ У ПРОКУПЉУ	Прокупље
ПОСЕТА МАНИФЕСТАЦИЈИ „ДАНИ ВИНА“ У АЛЕКСАНДРОВЦУ	Александровац септембар
ПОСЕТА ПОЉОПРИВРЕДНОМ САЈМУ У ОРГАНИЗАЦИЈИ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ШКОЛЕ „ЉУБО МИЋИЋ“ПОЖЕГА	Пожега
ПОСЕТА ПЕКАРИ „ЖИТОПЕК“ НИШ	Ниш
ПОСЕТА ПЕКАРИ „ПЕШИЋ“ ПИРОТ	Пирот

18. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Због све веће здравствене проблематике карактеристичне за ученике средњих школа, велика пажња биће посвећена здравственој заштити и унапређењу здравља ученика. Циљ здравственог васпитања је да допринесе изграђивању физички, психички и социјално здравствене личности оспособљене да се брине за очување, заштиту и унапређење сопственог здравља и других.

Здравствена превенција има за циљ изграђивање телесног, психичког и социјалног здравља и зреле личности оспособљене да се брине за очување, заштиту и унапређење сопственог здравља и здравља других људи. Школа ове циљеве остварује кроз активности као што су: акција добровољног давања крви у школи, лекарски преглед ученика 1. и 3. разреда, стоматолошки преглед као и предавања на тему AIDS-а, наркоманије, организовање хуманитарних акција и др. Обзиром да се ради о лекарима који већ дуже време прате наше ученике, од њих очекујемо релевантне податке о здравственом стању ученика, што нам омогућује благовремено реаговање, ако буде потребно. Школа организује и предавања лекара за ученике и родитеље о темама које би им биле интересантне.

Школа је превенцији физичког и менталног здравља посвећена кроз обавезну наставу, рад одељењских старешина, стручног сарадника, педагога, као и кроз факултативне ваннаставне активности.

У оквиру обавезне наставе кроз наставни програм биологијен и физичког васпитања наставници редовно развијају знања, позитивне ставове и подстичу развијање здравих животних навика. У оквиру других наставних предмета такође се наглашавају ризици неадекватног понашања када се уче одговарајуће наставне јединице које су са тим темама повезане.

Ваннаставне факултативне активности, кроз организовање радионица, трибина, гледање и анализу филмова, едукованих вршњачких едукатора и спољних сарадника промовишу здраву исхрану, апстиненцију од алкохола, одговорно понашање у циљу заштите репродуктивног здравља и превенцију од наркоманије. Поред болести зависности, програм здравственог васпитања обухвата још један важан сегмент: хуманизација односа међу половима која се реализује на часовима одељењског старешине, као и кроз трбине, радионице, предавања стручних служби.

Ученици наше школе такође редовно учествују у акцијама добровољног давања крви у сарадњи са трансфузионом службом медицинског цантра из Ниша.

Време	Активности	Начин реализације	Носиоци реализације
Током школске године	Промовисање стила здравог живота приликом обраде појединих наставних јединица у редовној настави наставници ће обратити пажњу на остваривање здравствено – васпитне функције свог рада.	Предавања, разговор	Предметни наставници, одељењске старешине
Током школске	У оквиру наставе физичког васпитања редовно ће се радити на превентивно	Предавања,	Професори физичког

године	– компензацијском вежбању ради спречавања и отклањања телесних деформитета.	физичке активности	васпитања
Октобар, новембар, март, април	У сарадњи са Дечјим диспанзером биће организован систематски преглед ученика првог и трећег разреда, као и санитарни преглед ученика који обављају наставу у производним погонима.	Контакти са Дечјим диспанзером, преглед ученика, преглед извештаја	Школски педагог, одељењске старешине
Друго полугодиш.	На часовима одељењског старешине обрађиваће се и садржаји везани за превенцију болести зависности,организоваће се радионице.	Предавања, разговор, дебате, радионице	Школски педагог, одељењске старешине
Током школске године	Индивидуални и саветодавни рад са ученицима и њиховим родитељима/старатељима, а по потреби и повезивање ученике са специјализованим службама.	Разговор, анализа и бележење података, контакт са специјализованим службама	Школски педагог, одељењске старешине
Током школске године	Организовање предавања и трибина и хуманитарних акција у сарадњи са ђачким парламентом	Договор, предавања	Предметни наставници, одељењске старешине, ђачки парламент
Током школске године	Опремање, оплемењивање и одржавању учioniчког и школског простора. Израда паноа и едукативних постера ради промовисања стила здравог живота	Консултације, набавка материјала, израда паноа	Директор, предметни наставници, ђачки парламент, чланови биолошке секције
Октобар, април	Организација акција добровољног давалања крви	Договор са Транфузијом	Школски педагог, одељењске старешине

Садржаји програма	Активности	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
-------------------	------------	------------------------------	-----------------------------------

Обука запослених из прве помоћи	Присуство предавњу, вежбање,	Усмено излагање, практичне вежбе	Оспособити одређени број запослених за пружање прве помоћи при повређивању како ученика тако и запослених
Обука запослених у школској кухињи о правилном и безбедном чишћењу опреме за рад у складу са НАССР стандардом	Предавања	Усмено излагање, практичне вежбе	Оспособити запослене у школској кухињи да правилно безбедно рукују опремом за рад у складу са НАССР стандардом
Процедуре понашања професора физичког при повређивању ученика на вежбама, такмичењима, при изазивању нереда на утакмицама које организује школа	Састанак, обука, предавање	Усмено излагање, израда ходограма, практичне вежбе	Утврђивање процедура понашања професора физичког при повређивању ученика на вежбама, такмичењима, при изазивању нереда на утакмицама које организује школа ради повећања сигурности и заштите ученика
Управљање отпадом и смећем	Предавања	Усмено излагање, презентација	Оспособити помоћно особље за правилно безбедно по здравље одлагање отпадом и смећем
Обука помоћног особља о правилном и безбедном коришћењу средстава за хигијену	Предавања	Усмено излагање, презентација	Оспособити помоћно особље да правилно и безбедно користи средстава за хигијену
Укључивање родитеља ради елиминисања могућег злостављања од стране ученика према вршњацима и према запосленима	Састанак са саветом родитеља, родитељски састанци	Усмено излагање	Елиминисање могућег злостављања од стране ученика према вршњацима и према запосленима, избећи ризичне ситуације, оснажити ученике и запослене за мирно решавање конфликта

У тренутку израде школског програма Република Србија, као и остатак света, налазила се у стању глобалне епидемије вируса Ковид-19. Стога су израђени протоколи о поступању и начину организације рада у циљу заштите и спречавања ширења заразе.

Због специфичности услова рада у времену проглашене епидемије припремљено је неколико модела наставе и начина организације и реализације наставе и учења.

Индикатори и граничне вредности за процену ризика од преношења SARS-CoV-2 вируса у популацији (процена се ради за територију општине, односно града)

Показатељи	Најнижи ризик од преношење вируса	Мањи ризик од преношење вируса	Умерени ризик преноса вируса	Већи ризик од преношење вируса	Највећи ризик од преношење вируса
ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЉИ					
Број нових случајева на 100.000 у последњих 14 дана	<50	Од 50 до <150	Од 150 до <300	Од 300 до ≤ 600	>600
Процент позитивних РТ-ПЦР или антигенских тестова током последњих 14 дана	<3%	3% до <6%	6% до <15%	15% до ≤ 25	> 25%

СЕКУНДАРНИ ПОКАЗАТЕЉИ					
Процент промене у броју регистрованих нових случајева на 100.000 становника током последњих 7 дана у поређењу са претходних 7 дана (негативне вредности указују на побољшање трендова)	од < - 30% до < - 15% Умерени пад	од -15% до < 0% Благи пад	од ± 30% до ±100% Интензиван раст или пад	од 0% до < 15% Благи раст	од 15% до < 30% Умерени раст
Процент заузетих болничких постеља	<80%	<80%	80 до < 90%	≥ 90%	≥ 90%
Процент заузетих болничких постеља од стране пацијента оболелих од COVID-19	<5%	5% до <10%	10% до < 15%	15% до < 20%	≥20%

Општина се налази у „зеленој зони“ уколико је на основу датих индикатора процењен најнижи, односно мањи степен ризика од преношења вируса.

Општина се налази у „жутој зони“ уколико је на основу датих индикатора процењен умерен степен ризика од преношења вируса.

Општина се налази у „црвеној зони“ уколико је на основу датих индикатора процењен већи, односно највећи степен ризика од преношења вируса.

Према процени Завода за јавно здравље пиротска општина се на дан 30.08.2021. налази у зеленој зони тако да ће се настава обављати непосредним радом у школи.

У случају погоршања епидемиолошке ситуације тим на нивоу града као и Тим за школе донеће одлуку о преласку на други или трећи модел наставе.

Према стручном упутству за организацију и реализацију наставе настава по другом, комбинованом моделу, подразумева следеће:

- Ученици у одељењима која имају више од 16 ученика деле се у две групе (школа бира критеријуме поделе).
- Уколико је број ученика у одељењу мањи од 16 сви облици образовно васпитног рада реализују се без поделе на групе непосредним радом у школи;
- Непосредан образовно-васпитни рад у школи се организује по групама на следећи начин: једне недеље прва група понедељком, средом и петком а друга уторком и четвртком. Наредне недеље групе присуствују непосредно настави по обрнутом распореду;
- **Прве недеље по одлуци о преласку на комбиновани модел наставе ће први и други разред кренути по распореду понедељак среда, петак у школи на непосредну наставу (уторак и четвртак настава на даљину) док ће трећи и четврти разред кренути по**

распореду уторак и четвртак у школи на непосредну наставу (понедељак, среда петак настава на даљину). Платформа за наставу на даљину ће бити Гугл учионица.

- Оцењивање ученика по овом моделу наставе се реализује када су ученици у школи, уважавајући све принципе оцењивања;
- Ученици једне групе, када имају наставу у школи присуствују свим часовима по утврђеном распореду.
- Школе могу прилагодити распоред тако да се часови из предмета са већим недељним фондом реализују као двочас или у блоку, како би се број наставника који свакодневно долази у школу свео на оптималну меру;
- **Часови трају по 45 минута.**
- Пауза између смена у школи се користи за чишћење и дезинфекцију учионица, ходника, лабораторија, радионица, библиотека и свих других простора у школи који се користе за наставу и учење.
- Такође, евентуално преостало време између смена, може се користити за реализацију практичних облика наставе, нарочито у ситуацији када ученици нису у могућности да овај облик наставе реализују код послодавца са којим школа има одговарајући уговор;
- У наставним данима када група ученика не долази у школу већ реализује наставу и учење на даљину, треба тежити да се сви предвиђени наставни садржаји реализују на најоптималнији могући начин;
- Уколико услови дозвољавају треба тежити да, када немају непосредан образовно васпитни рад у школи, ученици прате часове у реалном времену, преко изабраног система за управљање учењем (платформе за учење) или путем других електронских канала комуникације;

У случају прекида непосредне наставе, и преласка на трећи модел наставе сва настава ће се обављати путем Гугл учионице.

Образовно-васпитни рад у школи кроз непосредни рад – I модел	Образовно-васпитни рад у школи кроз непосредни рад и наставом на даљину у организацији школе – II модел	Настава на даљину (он-лајн) у организацији школе – III модел
1. Доследна и исправна употреба маске у простору школе од стране свих лица (ученика и запослених) 2. Физичка дистанца према могућностима школе (може и мања од 1м) 3. Хигијена руку и респираторна хигијена 4. Чишћење и дезинфекција простора школе у целини 5. Успостављена сарадња са надлежном здравственом службом, а посебно са надлежним ИЈЗ/ЈЗ	1. Доследна и исправна употреба маске у простору школе од стране свих лица (ученика и запослених) 2. Физичка дистанца од $\geq 1\text{м}$, формирање група у складу са величинама учионица (1 ученик на 4м^2) 3. Хигијена руку и респираторна хигијена 4. Чишћење и дезинфекција простора школе у целини 5. Успостављена сарадња са надлежном здравственом службом, а посебно са надлежним ИЈЗ/ЈЗ	Прелазак на on-line наставу Могуће је организовати испитивање и тестирање ученика уколико је испуњено свих пет стратегија превенције инфекције, уз одговарајући распоред који омогућава доследну примену препоручене физичке дистанце у сваком тренутку. Ношење маске обавезно без обзира на вакцинални статус.

Школа на дневном нивоу извештава задужено лице у градској управи о евентуалним случајевима заразе међу ученицима и запосленима.

На недељном нивоу се преко одговарајућих упитника извештава Школска управа Ниш, односно Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

19. ПРОГРАМ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Законска и морална обавеза је да свако дете добије шансу да се образује у складу са својим могућностима. За децу са потребама за посебно је значајно да се укључе у активности својих вршњака без развојних ометености.

Циљеви овог програма су:

- За децу са посебним потребама - подстицање развоја и стабилизација осећања сигурности, задовољства и самопоуздања. Развој комуникацијских способности (изражавање потреба, жеља и намера вербалним и невербалним путем). Развој осетљивости за потребе других. Боља емоционална контрола и успешнија социјализација.
- За децу без посебних потреба - Прихватање различитости као нормалности. Развој осетљивости за потребе деце која се теже развијају, развој способности за препознавање тих потреба, развој вештина сарадње и помагава у дејем колективу и са децом која имају тешкоће у развоју.
- За родитеље деце са посебним потребама - упознавање са откривеним могућностима њихове деце. Овладавање вештинама подстицања дејег развоја. Развијање реалистичких ставова према детету и његовим могућностима. Развијање реалних и позитивних искустава у погледу будућности детета.

- За родитеље деце без посебних потреба - Развијање позитивних ставова према заједничком школовању и дружењу деце са и без посебних потреба.

У току овог циклуса у трајању од 4 године наставиће се функционална процена телесног и менталног статуса детета с циљем утврђивања очуваних и оштећених функционалних способности детета, породичне ситуације и ширег окружења у коме дете живи. Такође, према способностима сваког детета биће формиран Индивидуални образовни план - педагошки документ којим се обезбеђује прилагођавање образовног процеса (кроз циљеве, задатке, садржаје, активности, исходе и временску валоризацију), детету са посебним потребама. За израду и реализацију је задужен тим који сачињавају: наставник, један од родитеља или старатеља, школски педагог, психолог и логопед. Сваки ученик ће имати свој педагошко-психолошки досије.

Циљ је да се свако дете развија и живи у границама својих способности и међу вршњацима.

19.1. ИНДИВИДУАЛНИ ОБРАЗОВНИ ПЛАН

ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА КОЈИ СЕ СА ЗАКАШЊЕЊЕМ УКЉУЧУЈУ У ОБРАЗОВНИ ПРОЦЕС, КОЈИ НЕ ПОЗНАЈУ ЈЕЗИК НА КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНИ РАД

Индивидуални образовни план, индивидуални програм и индивидуализовани начин рада

За дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план.

Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања детета и ученика у редован образовно-васпитни рад и његово осамостаљивање у вршњачком колективу.

Индивидуалним образовним планом утврђује се прилагођен и обогаћен начин образовања и васпитања детета и ученика, а посебно:

- 1) дневни распоред активности у васпитној групи и часова наставе у одељењу, дневни распоред рада са лицем које му пружа додатну подршку и распоред рада у посебној групи у којој му се пружа додатна подршка, као и учесталост подршке;
- 2) циљеви образовно-васпитног рада;
- 3) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандарде за поједине или за све предмете са образложењем за одступање од посебних стандарда;
- 4) индивидуални програм по предметима, односно садржаје у предметима који се обрађују у одељењу и раду са додатном подршком;
- 5) индивидуализован начин рада васпитача и наставника, односно индивидуализован приступ прилагођен врсти сметње.

За ученика са изузетним способностима установа доноси индивидуални образовни план, сходно ставу 3. овог члана, осим тачке 3).

Индивидуални образовни план у установи доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученицима из става 3. овог члана.

Тим из става 5. овог члана у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадници, сарадници, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

Тим из става 5. овог члана у школи чини наставник разредне наставе, односно одељењски старешина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ, односно старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван установе, на предлог родитеља.

Родитељ, односно старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. У првој години уписа у установу, индивидуални образовни план доноси се и вреднује тромесечно, а у свим наредним годинама на почетку сваког полугодишта.

Наставник и васпитач при планирању свог рада у одељењу, односно групи усклађује свој план са индивидуалним образовним планом детета

20. ПРОГРАМ РАДА ОДЕЉЕЊСКОГ ВЕЋА

СЕПТЕМБАР

- Формирање разредног већа и избор руководиоца већа
- Доношење плана рада
- Формирање одељењских заједница
- Усаглашавање ставова по питању изостанака и поштовања кућног реда
- Организација родитељских састанака
- Договор о реализацији екскурзије

ОКТОБАР

- Анализа извештаја о реализацији екскурзије
- Доношење правила о понашању ученика, радника и наставника
- Усаглашавање критеријума оцењивања
- Утврђивање распореда писмених задатака и писмених вежби
- Одређивање дана пријема родитеља

НОВЕМБАР

- Анализа успеха и дисциплине ученика на крају првог тромесечја
- Организација родитељских састанака

ДЕЦЕМБАР

- Усвајање списка матурских питања
- Анализа успеха и дисциплине ученика на крају првог полугодишта
- Мере за побољшање успеха и дисциплине

ЈАНУАР – Организација предавања о наставку школовања и упису на факултет

- Организовање презентација факултета
- Организација прославе Дана Светог Саве

ФЕБРУАР

- Преглед успеха ученика и мере за побољшање успеха и дисциплине

– Стање здравља ученика после систематског прегледа

– Усаглашавање критеријума оцењивања

МАРТ

– Резултати рада ваннаставних активности

– Слободне теме и предавања у организацији психолога школе

АПРИЛ

– Анализа успеха и дисциплине ученика на крају трећег тромесечја

– Мере за побољшање успеха и дисциплине ученика

МАЈ

– Анализа реализације наставних садржаја из појединих предмета

– Организација припреме за полагање матурских испита

ЈУН

– Организација матурских испита

– Организација припремне наставе ако се за то укаже потреба

– Организација матурске вечери

– Анализа успеха на крају наставне године

– Комплетирање и сређивање документације

21. ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА

Ученички парламент је Законом загарантована формална институција која ученицима омогућава демократски начин удруживања ради заступања интереса свих ученика у школи, као и учешће ученика у доношењу одлука које се њих непосредно тичу. Ученички парламент чине по 2 представника сваког одељења, који се бирају на часовима одељењске заједнице. Седнице сазива председник Ученичког парламента по потреби.

Циљеви од којих се полази у раду Ученичког парламента су:

- Остваривање слобода ученика - говора, изражавања сопственог мишљења, удруживања • Остваривање сопствених права, не угрожавајући права других
- Развијање демократских знања и вредности, кроз прихватање различитости
- Оснаживање младих за доношење заједничких одлука прихватљивих за све стране
- Поспешивање личног развоја ученика
- Развијање самопоуздања и личне одговорности
- Развијање спремности за прихватање различитости, развијање самоконтроле, објективности и реалности
- Остваривање боље комуникације, уважавања, поштовања, активног слушања
- Побољшање атмосфере и живота у школи
- Развијање колективног односа и партнерства са наставницима, стручним сарадницима, директором, родитељима
- Оснаживање младих за боље разумевање потреба и проблема својих вршњака, као и прихватање верских, расних, националних, имовинских и полних различитости

- Оснаживање младих за покретање и учествовање у пројектима у сарадњи са органима школе и локалном заједницом
- Боља информисаност ученика

Задаци Ученичког парламента се односе на што већу укљученост ученика у организацију и реализацију спортског дана. Руководство Ћачког парламента има веома добру сарадњу са Тимом за планирање такмичења, излета, културних и спортских догађаја, Тимом за професионалну оријентацију, Тимом за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, Тимом за самовредновање, Тимом за обезбеђивање квалитета и развој установе. Представници Ученичког парламента учествују и у евалуацијом рада наставника, школских услова и предлозима за побољшање школског живота. Одељењске старешине треба да мотивишу представнике својих разреда у Ученичком парламенту на што већу активност, креативност и подржавање интереса својих вршњака. Представници разреда у Ученичком парламенту на првом састанку у школској години бирају председника, заменика председника, представнике ученика у Школски одбор и представника у Стручни актив за развојно планирање.

22. РАЗВОЈ МЕЂУПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНЦИЈА

Основу за прилагођавање и усклађивање образовних система представљају стандарди општих међупредметних компетенција за крај средњег образовања (ЗОСОВ-чл. 12 - сл. Гл. РС бр. 88/2017, Правилник о општим стандардима постигнућа, сл. Гл. РС бр. 117/2013 и Правилник о националном оквиру образовања и васпитања, сл. Гл. РС бр. 98/2017). Како се вредносни системи и култура формирају током раног детињства, средње образовање игра важну улогу у развоју међупредметних компетенција, с обзиром на зрелост личности. Образовни систем мора развијати свест о предузетништву, развијати одговорност, креативност и самопоуздање код ученика. Основа је имплементација интегрисаних знања, вештина и ставова у наставни процес, који су потребни 99 свакој особи за лично испуњење и развој, друштвено укључивање и запошљавање, односно за припрему за живот. Опште међупредметне компетенције заснивају се на кључним компетенцијама и развијају се кроз наставу свих предмета, применљиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака, неопходне су свим ученицима за лично остваривање и развој, као и укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење.

Циљеви Тима су да ученици у Млекарској школи са домом ученика „ДрОбрен Пејић“ током свог периода образовања:

- усвоје базична знања из подручја рада,
- упознају ресурсе и расположиве могућности у својој средини,
- упознају начине оспособљавања за поједине врсте послова и занимања,
- упознају и критички сагледају своје могућности и захтеве појединих послова – да се правилно професионално усмере,
- упознају и критички вреднују себе и друге,
- развију критички однос према властитом успеху, односно неуспеху,
- оспособе се за постављање, вредновање и остваривање властитих циљева,

- развију организацијске способности за доношење одлука, постављање циљева, решавање проблема, планирање и вођење,
- оспособе се за прилагођавање новим ситуацијама, идејама и технологијама,
- теже иновативним и креативним решењима,
- буду отворени за нове идеје и могућности,
- развију способност планирања и управљања планираним активностима,
- развију иницијативност и упорност у активностима, посебно у учењу,
- развију самопоуздање и сигурност у властите способности,
- развију упорност и самокритичност.

Активности које су у функцији међупредметних компетенција у нашој Школи засноване су на исходима, који експлицитно, јасно и недвосмислено указују на то шта ученик, као последицу интеракције са наставним активностима, тј. након реализоване наставне активности, треба да спозна, разуме и буде способан да уради. Исходи учења, дефинисани кроз знања, вештине и ставове које ученици развијају, представљају основу за осмишљавање ефикасних наставних активности које подстичу учење, али и за осмишљавање метода процењивања којима ће на најбољи начин утврдити ниво остварености исхода. Кључни предуслов за успешну реализацију исхода учења у оквиру средњег стручног образовања и васпитања је конципирање наставних активности тако да буду усмерене на ученика, тј. да буду засноване на активностима ученика, а мање на традиционалном, предавачком приступу настави. Ово се посебно односи на исходе из области вештина и ставова, али у великој мери и на исходе везане за знање. Управо примена 100 савремених активних и интерактивних наставних метода омогућава да се међупредметне компетенције ефикасно инкорпорирају у све наставне предмете у форми међупредметне теме. Наставни кадар у Млекарској школи са домом ученика Др Обрен Пејић приликом планирања узима у обзир исходе које треба уврстити у постојеће наставне садржаје и одабира оне теме и активности за које сматра да ће бити најадекватније за реализацију жељених исхода, на начин да то не омета остваривање основних циљева који се односе на предметни програм. Комуникација, вештине презентовања и планирања, као и вештине тимског рада, симулација предузетничког окружења кроз различите активности које опонашају пословно окружење, стварајући потребу да се, кад је то могуће и сврсисходно, настава изводи у форми пројектних активности и активности усмерених на ученика, у којима је ученик у центру наставног процеса. Самопоуздање, спремност за преузимање иницијативе и ризика, критичко размишљање, креативност су вредносне категорије које подразумевају висок ниво активности, креативности, слободе и одговорности ученика током наставног процеса, и пред наставника стављају задатак да наставне стратегије прилагоди у мери да сам наставни процес ком је ученик изложен утиче на формирање и оснаживање ових позитивних карактеристика личности. Задаци Тима се односе на оријентисаност ка општим и међупредметним компетенцијама, које доприносе динамичнијем комбиновању знања, вештина и ставова, који представљају корак више у разумевању градива и примени наученог, а одговорност за њихово развијање носе наставници и наставни предмети. Питање компетенција у образовању тренутно представља једну од најважнијих тема, и на глобалном и на националном нивоу. Разлог томе лежи у карактеристикама савременог друштва које од појединца очекује висок ниво знања, способности за решавање проблема, смисао за сарадњу и рад у тиму, као и одговоран однос према себи, другима и околини. Ова оријентација ка међупредметним компетенцијама се постиже сарадњом и координацијом активности више наставника, односно предмета и иновирањем начина рада на наставном часу. Сваки час је прилика да се ради и на кључним компетенцијама, што се

постиже стављањем ученика у ситуације које захтевају интегрисаност знања, повезаност садржаја из различитих области и личног искуства и примењивање већ наученог. Кроз задатке користимо ученичку радозналост и новине које сарадничка настава неминовно доноси да се активирају стечена знања и усмере ка развијању планираних кључних компетенција.

Опште међупредметне компетенције, дефинисане за крај средњег образовања и васпитања, којима се тежи у нашој Школи су:

1. компетенција за целоживотно учење;
2. комуникација;
3. рад са подацима и информацијама;
4. дигитална компетенција;
5. решавање проблема;
6. сарадња;
7. одговорно учешће у демократском друштву;
8. одговоран однос према здрављу;
9. одговоран однос према околини;
10. естетска компетенција;
11. предузетничка компетенција.

Међупредметне компетенције представљају корак више у разумевању градива и примени наученог, а одговорност за њихово развијање носе сви наставници и школски предмети. То значи да подржавање општих и међупредметних компетенција захтева заједничко планирање на нивоу школских тимова, примену интерактивних и активних облика учења, као и већу аутономију школе и наставника у реализацији образовних исхода.

23. ИЗРАДА И УРЕЂЕЊЕ ШКОЛСКОГ САЈТА

Школа је одговорна за практично функционисање и сопствени развој. Израда и уређење школског сајта подразумева да се развој наше Школе постиже континуираним унапређењем рада и праћењем развоја технике и технологије. Законска обавеза је школе да постави одговарајуће документе на сајт школе. Ради ефикасног функционисања школског сајта потребно је пратити технолошки развој и повремено треба обновити израду сајта од стране стручњака. Сајт треба да буде лако коришћен за администратора. Сходно томе, циљ нам је и маркетинг и активно промовисање рада Школе, што се реализује кроз континуираног ажурирања фејсбук странице и сајта школе о следећим активностима:

- обавештавање о актуелним дешавањима у нашој Школи
- презентовање постигнућа ученика у школским и ваншколским активностима
- презентовање хуманитарних акција
- презентовање постигнућа наставника
- презентовање сарадње са локалном самоуправом
- презентовање учешћа у пројектима

24. ШКОЛСКА БИБЛИОТЕКА

Школска библиотека је неопходан и саставни део образовно-васпитног процеса који доприноси његовом развоју, унапређивању учења, стручног усавршавања и јавне, културне делатности наше Школе. Обим, грађа и информације кроз рад библиотеке у нашој Школи допуњују се сва образовно-васпитна подручја путем различитих извора сазнања. Применом одређених метода и облика рада укључује се у наставни процес, помаже у учењу, у стварању трајних навика и способности за коришћење различитих извора информација и систематски врши оспособљавање наших ученика за самосталан рад.

У раду школске библиотеке издвајају се функције:

- образовно-васпитна
- библиотечко-информациона
- културна и јавна
- сарадничка (наставници, стручни сарадници и сарадници, директор, ученици и родитељи)
- стручно усавршавање

Образовно-васпитна функција библиотеке у Млекарској школи са домом ученика „Др Обрен Пејић“ подразумева следеће програмске садржаје:

- планирање активности у раду са ученицима;
- упознавање ученика са радом библиотеке;
- упознавање ученика са врстама библиотечке грађе и оспособљавање за самостално коришћење књига, часописа, енциклопедија;
- пружање подршке ученицама при избору слободне и изборне литературе;
- подстицање интересовања за читање књига и коришћење садржаја библиотеке;
- подстицање код ученика развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо - комуникационих технологија;
- подстицање развоја мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење, учење и образовање током целог живота (препоручивање текстова за читање и разговор о прочитаним текстовима);
- обележавање важних догађаја;
- развијање навика за чување, заштиту и руковање књигом;

Библиотечко-информациона функција библиотеке наше Школе подразумева следеће програмске садржаје:

- израда годишњег плана и програма рада библиотекара

- уређење простора библиотеке - систематско информисање ученика и запослених о новим књигама, листовима, часописима;
- припремање паноа и тематских изложби о појединим издањима, ауторима, акцијама, јубилејима, важним данима и догађајима;
- израда статистике коришћења фонда;
- упис ученика првих разреда у библиотеку;
- сређивање и естетско уређење библиотеке;
- сређивање књига и ознака на полицама;
- остваривање стручних послова (инвентарисање, сигнирање и сл.);
- израда извештаја о раду Школске библиотеке и библиотекара, анализа и вредновање и самовредновање рада.

Културне активности и јавне делатности подразумевају следеће програмске садржаје:

- сарадња са Градском библиотеком – планирање заједничких акција и пројеката
- израда текстова за интернет презентацију школе
- сарадња са школама у општини и Градском библиотеком у вези са организовањем књижевних сусрета, обележавању важних дана и догађаја
- учешће у припреми и организацији културних садржаја и обележавања важних датума и празника;

Сарадничка функција библиотеке у Млекарској школи са домом ученика „Др Обрен Пејић“ подразумева са наставницима, стручним сарадницима и сарадницима, директором, ученицима и родитељима следеће програмске садржаје:

- набавка и коришћење стручне литературе за наставнике и стручне сараднике;
- информисање стручних већа, стручних сарадника и директора о набавци стручне и педагошко-психолошке литературе;
- сарадња на развоју информационе и информатичке писмености, развијањем „истраживачког духа“ код ученика и упућивањем да буду критични и креативни корисници информација – заједнички рад са наставницима;
- подстицање наставника и ученика на коришћење стручне литературе за израду пројеката/радова/домаћих задатака;
- сарадња са наставницима у планирању часова тематске наставе;
- рад у школским тимовима;
- присуство седницама наставничког већа;
- сарадња са родитељима.

Функција стручног усавршавања библиотеке подразумева следеће програмске садржаје:

- праћење педагошке литературе, периодике, стручних рецензија и приказа;

- праћење стручне литературе и периодике из области библиотекарства;
- учествовање у семинарима и стручним саветовањима за школске библиотекаре;
- сарадња са матичним библиотекама у Србији.

План рада библиотекара је саставни део Годишњег плана рада школе.

25. ПРОФЕСИОНАЛНИ РАЗВОЈ И СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ

Професионални развој наставника је процес који се односи на стално развијање знања, вештина и способности и доприноси побољшању квалитета рада, јачању мотивације и развијања система вредновања и самовредновања. Професионални развој наставника је отворен, динамичан и трајан процес који подразумева и преношење новог знања из различитих професионалних области и научних дисциплина у свет праксе, као и праћење европских трендова у погледу побољшања квалитета образовања. У току свог стручног усавршавања наставници у Млекарској школи са домом ученика „Др Обрен Пејић“, прате свој образовно-васпитни рад, напредовање и професионални развој и чувају најважније примере из своје праксе, примере примене наученог и имају свој лични план професионалног развоја – ПОРТФОЛИО. План стручног усавршавања наставника, је саставни део Годишњег плана рада установе и усклађен је са Развојним планом установе и резултатима Самовредновања и вредновања квалитета рада установе

26. ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРИВАЊА ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Остваривање Школског програма ће се пратити кроз следеће облике рада:

1. Смернице за израду Школског програма, као и праћење реализације истог – Педагошки колегијум.
2. Анализа реализације Наставног плана и програма редовне, додатне, допунске наставе и слободних активности – наредницама Одељенских већа и Наставничког већа.
3. Анализа успеха ученика – седнице Одељенских већа и Наставничког већа.
4. Анализа владања ученика, похвале, награде, казне - седнице Одељенских већа и Наставничког већа.
5. Анализе реализације појединих наставних предмета - седнице Стручних већа.
6. Праћење реализације свих облика васпитно-образовног рада: стручни сарадници, помоћник директора, директор.
7. Праћење рада стручних комисија за: инклузију, заштиту ученика од насиља, школско развојно планирање и самоевалуацију: стручни сарадници, помоћник директора, директор.
8. Презентација реализације Школског програма на састанцима Савета родитеља школе и Школског одбора.